T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

122891

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HALİÇ ÇEVRESİNİN TURİZM COĞRAFYASI

Hazırlayan:
Cengiz KAHRAMAN
2501990221

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Suna DOĞANER

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İstanbul, Eylül - 2002

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz **COĞRAFYA** Anabilim Dalında ders dönemindeki Eğitim - Öğretim Programını başarı ile tamamlayan **2501990221** numaralı **CENGİZ KAHRAMAN'IN** hazırladığı **"HALİÇ ÇEVRESİNİN TURİZM COĞRAFYASI"** konulu **Yüksek Lisans Tezi** ilgili **Tez Savunma Sınavı,** Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 10.Maddesi uyarınca **17.10.2002 PERŞEMBE** günü saat **13.00'da** yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin ~~Kabulü~~'ne **(1) OYBİRLİĞİ /~~OYÇOKLUĞUYLA~~** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ (2)	İMZA
PROF.DR. SELAMİ GÖZENÇ	Kabul	
PROF.DR.RAMAZAN ÖZEY	Kabul	
PROF.DR.SUNA DOĞANER	Kabul	
DOÇ.DR.SEDAT AVCI	Kabul	
DOÇ.DR.İ.YAŞAR HACISALİHOĞLU	Kabul	

Besim Ömer Paşa Caddesi Beyazıt-34452-İstanbul
Tel:0212 526 13 38 – 0212 514 01 35 Fax: 0212 520 85 04

ÖZ

Tarih boyunca, İstanbul'un sosyal, kültürel ve manevi hayatında ayrı bir önemi olan Haliç ve yakın çevresinin; barındırdığı doğal ve kültürel değerler ile son yıllarda Haliç'te yürütülen çalışmaların turizm faaliyetlerine ve gelişimine etkileri bu çalışmanın ana konusunu teşkil etmektedir.

Çalışma süresince; bölgede yer alan doğal ve kültürel değerlerle ilgili geniş bir literatür çalışması yapılarak, bu değerlerin geçmişteki ve günümüzdeki durumu ortaya konulmuştur. Bölgenin kültürel hayatında önemli bir rolü olan, inanç turizmine konu; bir çok cami, kilise, sinagog, türbe, ve tarihi yapı yerinde incelenmiş, bunlar hakkında detaylı bilgiler sağlanmıştır. Ayrıca bölgede cereyan eden tarihi ve dini olayların turizm faaliyetleri ile ilişkileri tespit edilmiştir. Haliç çevresinde yer alan tarihi yerleşim birimlerinin oluşumu, tarihsel süreç içerisindeki gelişimi de bu çalışma kapsamında ele alınmıştır.

Diğer taraftan; Haliç'teki dönüşüm projeleri çerçevesinde, bölgedeki kültür turizmini artıracak, halen yapım aşamasında olan tesisler ile faaliyet gösterecekleri alanlar yapım yerlerinde incelenmiştir. Bölgede yapılan araştırmalar 300 adet fotoğraf ile desteklenmiş ve bölgenin son durumu hakkında zengin bir fotoğraf arşivi oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra son bölümde bölgedeki turizmin geliştirilmesine yönelik önerilere yer verilmiştir.

Bu çalışma ile bölgede turizm olgusunun çok yönlü geliştiği; Haliç çevresinin zengin doğal ve kültürel özellikleriyle önümüzdeki birkaç yıl içerisinde büyük bir turizm vadisi olacağı sonucuna varılmıştır.

ABSTRACT

During the history, Golden Horn and its closest areas exclusively have an important position in social, cultural, and spritual life of Istanbul, and contain the natural and cultural values. So, it was determined what the effects of these values and some studies carried out in these area recently to the facilities and develeopment of the Golden Horn tourism are.

It was carried out the wide literature study concerning the natural and cultural values in this area, and the present and the past conditions of these values were revealed. Many mosques, churches, sinagogs, tombs, and historical buildings being a subject of religious tourism playing an vital role in cultural life of this area were investigated, and obtained some detailed knowledges about these places. Also, it was determined the relationships between the tourism facilities and historical-religious events occuring in the area. The formation and development of historical dwelling places around Golden Horn were also investigated in this study.

Furthermore, in the reconstruction projects framework in Golden Horn, it was investigated the complexes, especially in their construction places, currently being built and increasing the cultural tourism, and their facility areas. During the study period, the investigations carried out in this area were illustrated by 300 photos, so it was collected a wide photo albume about the recent condition of this area. In addition, it was also presented in the last chapter about the development of tourism in this area.

As a result, it was concluded that Golden Horn where the phenomenon of tourism are developing and its around with rich natural and cultural aspects will be a very big touristic valley in the next several years.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada; İstanbul'un en eski yerleşim birimlerinden olan Haliç çevresinin tarihi ve kültürel dokusu sonucu ortaya çıkan turizm potansiyeli ile bölgedeki kültürel mekanların dağılımının turizmle ilişkisinin kapsamlı bir şekilde incelenmesi hedeflenmiştir.

Özellikle son yıllarda Haliç çevresinde yürütülen gerek temizleme çalışmaları ile çevre düzenlemeleri, gerekse tarihi yapı ve mekanların tekrar eski kimliğine kavuşturma yönünde yapılan çalışmalar; bölgenin turizm açısından önemini artırıcı bir faktör olmuştur. Bölgede, geçmişten bu yana süregelen inanç turizmi ile birlikte, günümüzde yapılan çalışmalar; başta kültür turizmi olmak üzere bir çok turizm faaliyetinin oluşmasına ve gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Haliç ve çevresi üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde bölgeyi bir bütün olarak ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle; bu çalışmanın, Haliç ve çevresinin tarihi ve kültürel dokusu ile turizm özelliklerini ortaya koyması bakımından büyük bir boşluğu dolduracağına inanıyorum.

Kültürel tarihimiz açısından son derece önemli, saha araştırmaları sırasında büyük zevk aldığım bu tez konusunu bana öneren ve tez çalışmalarım süresince büyük destek ve yardımlarını esirgemeyen Danışman Hocam Sayın Prof.Dr.Suna DOĞANER'e, çalışmalarımın süresince çeşitli doküman ve belgeleri sağlayan Eyüp Belediyesi Turizm ve Kültür Müdürlüğü'ne, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Projeler Daire Başkanlığı'na, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret A.Ş yetkililerine, İngilizce çevirilerde bilgisine başvurduğum Dr.Abdullah KAHRAMAN'a, hiçbir zaman manevi desteklerini esirgemeyen eşim Dilhun KAHRAMAN ile oğlum Barış KAHRAMAN'a ve emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunarım.

Cengiz KAHRAMAN

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZ / ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
FOTOĞRAF LİSTESİ	viii
HARİTA LİSTESİ	x
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1. DOĞAL KAYNAKLAR	8
1.1 Doğal Çekicilikler Açısından Geçmişte Haliç	8
1.2 Günümüzde Haliç	11
BÖLÜM 2. KÜLTÜREL KAYNAKLAR	13
2.1 Yerleşmenin Tarihçesi ve Kültür Turizmiyle İlişkisi	13
2.1.1 Bizans Döneminde Haliç	13
2.1.2 Osmanlı Döneminde Haliç	15
2.1.3 Cumhuriyet Döneminde Haliç	18
2.2 Kültürel Mekanlar	19
2.2.1 Tarihi Yapılar	19
2.2.2 Tarihi Konutlar	20
2.2.3 Tarihi Mekanlar	20
2.2.4 Dini Mekanlar	22

2.3 Kültürel Kaynakların Mekansal Dağılımı 24
2.3.1 Ayvansaray 24
2.3.2 Balat 27
2.3.3 Fener 29
2.3.4 Cibali 31
2.3.5 Kağıthane-Sütlüce 31
2.3.6 Hasköy-Kasımpaşa 33
2.3.7 Eyüp 34
2.3.7.1 Pierre Loti Kahvesi 38
2.3.7.2 El Sanatları (Oyuncakçılık, Çömlekçilik) 40

BÖLÜM 3. BAŞLICA TURİZM ÇEŞİTLERİ 43

3.1 Doğa Turizmi 43
3.1.1 Manzara Seyir Yerleri 43
3.1.2 Rekreasyon Alanları 44
3.2 Kültür Turizmi 47
3.3 İnanç Turizmi 49
3.3.1 Fener Rum Patrikhanesi 50
3.3.2 Eyüp Sultan Cami ve Türbesi 52

BÖLÜM 4. TARİHİ YAPILARDA DEĞİŞEN FONKSİYONLAR 54

4.1 Müzeler 54
4.1.1 Koç Sanayi Müzesi 54
4.1.2 Aynalıkavak Kasrı (Tarihi Türk Çalgıları Müzesi) 58
4.2 Kültür Merkezleri 59
4.2.1 Feshane Uluslararası Fuar, Kongre ve Kültür Merkezi 60
4.2.2 Kadın Eserleri Kütüphanesi 61

BÖLÜM 5. TURİZMİN GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 62

5.1 Düzensiz Kentleşme 62
5.2 Sanayi Faaliyetleri ve Su Kirliliği 63
5.3 Ulaşım Yetersizliği 64

BÖLÜM 6. TURİZMİN GELİŞİMİNE YÖNELİK PROJE VE ÇALIŞMALAR 66

6.1 Kültürel ve Rekreasyon Amaçlı Projeler 66
6.1.1 Miniatürk (Mini Türkiye Parkı) Projesi 69
6.1.2 Sadabat Mesire Alanı ve Çevre Düzenlemesi Projesi 74
6.1.3 Sütlüce Uluslararası Kongre ve Kültür Etkinlikler Merkezi Projesi 79
6.2 Konaklama Tesisleri 81
6.3 Tarihi Yapı ve Mekanlarda Restorasyon Çalışmaları 83
6.4 Çevre Düzenlemeleri ve Temizleme Çalışmaları 85

SONUÇ VE ÖNERİLER 87

KAYNAKÇA 93

EKLER 107
Fotoğraflar 107
Haliç Çevresinde Kültür Turizmine Yönelik Mekanların Dağılım Haritası 127

FOTOĞRAF LİSTESİ

FOTOĞRAF NO:		SAYFA
1-	18.yy.'daHaliç'te Doğal Çevre (Gravür)	10
2-	1950'li Yıllarda Haliç ve Çevresi	10
3-	V.Mehmet Reşad'ın Eyüp Camisindeki Kılıç Kuşanma Töreni	21
4-	Tekfur Sarayı ve Çevresi (Ayvansaray)	26
5-	Ayvansaray	26
6-	Aghios Stefanos Bulgar Kilisesi ve Geri Planda Fener Rum Okulu (Kırmızı Mektep)	30
7-	Eyüpsultan ve Çevresi	37
8-	Mihrişah Valide Sultan Sebili	37
9-	Pierre Loti Kahvesi	39
10-	İdris Köşkü Tepesinden Haliç Manzarası	46
11-	Bahariye Adaları	46
12-	Fatih'in Gennedios'a Patriklik Beratını Verirken Betimleyen Mozaik Pano. (Patrikhane Girişi)	51
13-	Eyüp Sultan Cami	53
14-	Koç Müzesi (Tarihi Çarşı Bölümü)	57
15-	Koç Müzesi (Hasköy Tersanesi Bölümünden Bir Görüntü)	57
16-	Miniatürk'te Sergilenecek Eserlerden: Kızkulesi Maketi	71
17	Miniatürk'te Sergilenecek Eserlerden: III.Ahmet Çeşmesi	71
18-	Sadabat (Aziziye) Cami	76
19-	Sultan II.Mahmut Menzil Taşı	76
20-	Eyüp Sahillerinden Sütlüce Kültür Merkezi	80
21-	Pierre Loti Belediye Konaklama Tesisleri (Dış Kesim)	82
22-	Pierre Loti Belediye Konaklama Tesisleri (Avlu Bölümü)	82
23-	Pierre Loti Tepesinden Haliç ve Çevresi	107
24-	Eyüpsultan Çevresi ve Haliç	107
25-	Eyüpsultan Meydanı	108
26-	Eyüpsultan Çarşısı	108
27-	Hazireler Sokağı (Eyüpsultan)	109
28-	Eyüp'te Tarihi Konutlar	110
29-	Pierre Loti Kahvesi	110
30-	Eyüp'te Restore Edilmiş Tarihi Bir Konut Örneği	111
31-	Pierre Loti Belediye Konaklama Tesislerinden Bir Görüntü	112
32-	Zal Mahmut Paşa Cami	112
33-	Şah Sultan Türbesi ve Külliyesi Girişi	113
34-	Şah Sultan Çeşmesi ve Külliyesi (Mehterhane)	113
35-	Hacı Hüsrev Cami (Ayvansaray)	114
36-	Kağıthane Deresi	114
37-	Sadabat Mesire Alanı Pilot Bölgesi	115
38-	Cetvel-i Sim (Sadabat)	115

39-	Tarihi Midilli Ahırı (Sadabat)	116
40-	Kuğulu Göl (Sadabat)	116
41-	Sadabat Cami İskelesi	117
42-	Sütlüce Uluslararası Kongre Merkezi	117
43-	Miniatürk İnşa Sahası (1)	118
44-	Miniatürk İnşa Sahası (2)	118
45-	Miniatürk'te Sergilenecek Eserlerden Mescid-i Aksa (Kudüs)	119
46-	Miniatürk'te Sergilenecek Eserlerden Kubbetüs Sahra (Kudüs)	119
47-	Feshane Kültür Merkezi	120
48-	Feshane Kültür Merkezi ve Bahçesi	120
49-	Koç Sanayi Müzesi Lengerhane Binası	121
50-	Koç Sanayi Müzesi Hasköy Tersanesi Bölümü	121
51-	Koç Sanayi Müzesi ve Sütlüce Sahili	122
52-	Koç Sanayi Müzesi Tarihi Arabalar (1)	122
53-	Koç Sanayi Müzesi Tarihi Arabalar (2)	123
54-	Koç Sanayi Müzesinden Bir Mekan	123
55-	Sultan II.Abdülhamit Saltanat Vagonu (Koç Sanayi Müzesi)	124
56-	Koç Sanayi Müzesinde Sergilenen Bir Uçak	124
57-	Koç Sanayi Müzesi Balıkçılık Köşesi	125
58-	Sütlüce Sahillerinde Bir Restoran (Koç Sanayi Müzesi)	125
59-	Camialtı ve Taşkızak Tersaneleri	126
60-	Sütlüce'den Eyüp Sahilleri, Eyüpsultan Cami ve Çevresi	126

HARİTA LİSTESİ

	SAYFA
Harita 1: Haliç ve Çevresinin Lokasyon Haritası	7
Harita 2: Haliç Çevresi Kültür Turizmine Yönelik Mekanların Dağılım Haritası (Ek)	127
Harita 3: Genel Haliç Projeleri (Harita üzerinde)	67
Harita 4: Valide Sultan Köprüsü Çevresi Rekreasyon Planı	68
Harita 5: Miniatürk (Mini Türkiye Parkı) Yerleşim Planı	73
Harita 6: Sadabat Mesire Alanı ve Çevre Düzenleme Projesi Yerleşim Planı	78

GİRİŞ

Dünyanın en eski yerleşim merkezlerinden biri olan İstanbul, 2600 yıllık geçmişiyle tarihsel süreç içerisinde bir çok medeniyete eve sahipliği yapmış, coğrafi konumu nedeniyle de bölgede kurulan devletlerin doğal başkenti olmuştur.

Sırasıyla; Doğu Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu ve son olarak Osmanlı İmparatorluğu'na başkentlik yapan İstanbul, bu özelliği ile dünyanın en eski ***metropolisi*** durumundadır.

Coğrafi özellikleriyle Haliç, İstanbul için tarih boyunca doğal bir liman ve su yolu işlevi görmüştür. İstanbul Boğazı'nın bir koyu niteliğindeki bölgenin dış koşullara karşı korunaklı olması; deniz ulaşımı ve ticareti geliştirmiş; bölge, İstanbul'un çekirdek yerleşmesini oluşturmuştur.

Boğaza eklenmiş boynuz biçiminde hafif bir yay oluşturan, Antikçağda ve Bizans döneminde ***Khrysokeras*** adı verilen Haliç; batı dillerine ***Golden Horn, Goldenes Horn ve Corne d'or*** (Altınboynuz) olarak çevrilmiştir.

Haliç; İstanbul Boğazıyla birlikte Kuaterner'de son buzul devrinde daha alçak bir taban seviyesine göre oluşan vadinin, denizin son yükselmesi olan ***Flandriyen transgresyonu*** ile sular altında kalması sonucunda oluşmuştur. (ERİNÇ, 1974-77: 10) Haliç, jeomorfolojik anlamda bir ***ria***'dır. (ERİNÇ, 2001: 404)

Kuzeybatı - Güneydoğu doğrultusunda bir menderes gibi kıvrımlı şekilde uzanan Haliç, İstanbul Boğazının Güneybatısında Avrupa yakasına doğru açılan bir deniz girintisidir. Haliç; başlangıç kesiminde tarihi yarımada diye adlandırılan Sarayburnu ile Beyoğlu yakasını birbirinden ayırmakta ve iç kesime doğru 8 kilometre kadar çeşitli kıvrımlar oluşturarak sokulmaktadır. Haliç'in sonlandığı bölümde Kağıthane ilçesi ile Alibeyköy yerleşmesi bulunmaktadır. Kuzeydoğu kesimde Kağıthane ve Alibeyköy dereleri Haliç'e dökülmektedir.

Haliç'in Güneybatısında Marmara Denizi yer alırken, Kuzeybatı kesiminde İstanbul Boğazı bulunmaktadır. Ağız kısmından içeriye doğru gittikçe daralan bir özellik gösteren Haliç'in en geniş yeri Kasımpaşa-Cibali arasında 700 m'yi bulmaktadır. Buna karşın, Eyüp - Sütlüce arasında kalan dönüş bölümünde ise genişlik 200 m.'ye kadar düşmektedir. Bu bölüm ile Haliç'e dökülen Kağıthane ve Alibeyköy dereleri arasındaki kesimde ise genişlik yer yer 100 m.'nin altına düşer.

Topoğrafik özellikler açısından Haliç çevresinin oldukça dik bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Denizden hemen itibaren yükselen yamaçlar özellikle Fener – Balat - Ayvansaray arasında açıkça görülmektedir. Bu yükseltiler arasında kısa mesafelerde düz alanlar yer alır. Kuzey kesimde ise Kasımpaşa sütlüce arasındaki bölgede yamaçlar kıyıya çok yaklaşarak eğimli bir özellik göstermektedir. Bu durum yapılaşma için oldukça elverişsiz bir durum göstermektedir.

Özellikle Haliç'in Kuzeybatı kesiminde son yıllarda yapılan temizleme çalışmaları sonucunda dip çökellerinin çıkarılmasıyla yolcu motorlarının rahatça çalışabileceği derinliğe ulaşılmıştır. Derinlik bu bölümden boğaza doğru gidildikçe artmaktadır. Galata köprüsü altında derinlik 50 metre civarındayken Kuzeybatı kesimde 2 metreye kadar düşmektedir.

Haliç'in kıyı kesimi boyunca, güneyde bölümde; Eminönü ,Unkapanı, Cibali Fener ,Balat, Ayvansaray, Defterdar, Eyüp, Silahtar; kuzeyde bölümde ise Karaköy, Şişhane, Kasımpaşa, Hasköy, Halıcıoğlu ve Sütlüce yerleşim birimleri yer almaktadır.

İstanbul'un çekirdek yerleşmesi olan Haliç ve çevresi; doğal, kültürel ve tarihi özellikleri bir arada barındıran ve tarih boyunca bu özellikleri nedeniyle tarih boyunca bir çok yönden çekim merkezi olmuş bir bölgedir. Tarihin çeşitli dönemlerinde idare merkezi, kutsal ibadet yeri, liman, ticaret - sanayi alanı ve mesire yeri olarak kullanılan Haliç ve çevresi, günümüzde bu özelliklerin hemen hepsini barındırmaktadır.

Haliç ve çevresinin tarihten gelen kimliği, bölgede çok sayıda dini ve kültürel donatı yapılarının bulunmasına neden olmuştur. Bölgede, zaman içerisinde yaşanan önemli tarihi ve dini olaylar, bölgeye kutsal bir misyon yüklemekle birlikte, kültürel alanda da zengin bir coğrafyayı ortaya çıkartmıştır.

Haliç ve çevresi, turizm coğrafyası kapsamında; dini misyonu, tarihi, kültürel ve doğal özellikleriyle kültür turizmi başta olmak üzere çeşitli turizm etkinlikleri açısından önemli bir bölgedir. Kültür turizminin alt gurubunda yer alan inanç turizmi de son derece gelişme göstermiştir.

İstanbul'un inanç turizminin merkezi olarak ön plana çıkan, sahip olduğu kültür varlıklarıyla zengin kültür turizmi potansiyeline sahip Haliç ve çevresinin, turizm coğrafyası açısından kapsamlı bir şekilde incelenmesi amacıyla bu tez konusunun seçilmesi uygun görülmüştür.

Yaklaşık bir yıl süre ile yapılan saha araştırmaları ve titiz bir çalışma sürecinin ürünü olan bu tez ile Unkapanı Köprüsünün batısında kalan kısım çevresinde günden güne gelişen turizm olgusu ve potansiyeli ortaya konularak, bu bölgedeki mahallelerde tarihi dokuyu içeren bölüm incelenmiştir.

Tarihin daha ilk çağlarında ***Golden Horn (Altınboynuz), Bereket Boynuzu*** gibi isimler verilen Haliç ve çevresi, karmaşık gelişim süreciyle farklı medeniyetlerin buluşma noktasını oluşturmuştur. Bu durum günümüzde ***Eyüp-Fener-Balat*** kutsal aksında üç büyük dine ait dini donatı yapılarının (cami, kilise, sinagog v.b) ve bu dinlere mensup toplulukların bulunmasını sağlamıştır.

Sahip olduğu doğal güzellikleriyle Haliç, İstanbul'u gezen yabancı seyyah ve sanatçıların büyük ilgisini çekmiştir. ***Pierre Loti, Melling*** ve ***İbanez*** gibi dünya çapında ün yapmış yazar ve ressamlar bölge ile ilgili çok sayıda eser vererek Haliç'e olan hayranlıklarını dile getirmişlerdir.

Haliç ve çevresi geçmişte çok fazla ilgi gören rekreatif bir merkez durumundayken, zaman içerisinde büyük doğal ve kültürel tahribata uğratılmış, kültürel mirasın bir çoğu günümüze ulaşamamıştır. Geçmişi günümüze taşıyan fiziki belge niteliğindeki kültürel değerlerin korunması ve kültür turizmine açılması bölge için başlıca gerekliliklerden biridir.

İnsanlık tarihinin gelişimi, geçmiş yaşayışların anlaşılması ve bunların gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için kültürel miras büyük önem taşımaktadır. Kültür mirası kavramı ilk kez 1972 tarihli Dünya Kültür ve Doğal Mirası Koruma hakkındaki ***UNESCO Konvansiyonunda*** yer almıştır.

Ülkemizde de kültürel mirasın korunması amacıyla, 2 Temmuz 1951 tarihinde ***Gayrimenkul, Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Kanunu,*** 1973 tarihli ***Eski Eser Kanunu,*** 1983 tarihli ***Türkiye Kültür Tabiat Varlıkları Kanunu*** ve 1987 yılında bu yasaya yeni düzenleme getiren ***Türkiye Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu Kanunu*** çıkarılarak kültürel mirasın korunması hedeflenmiştir.

Türkiye Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu Kanunu'nun 23. maddesinde jeolojik, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait jeoloji, antropoloji, prehistorya, arkeoloji ve sanat tarihi açılarından belge değeri taşıyan ve ait oldukları sosyal, kültürel, teknik ve ilmi özellikleri ile seviyesini yansıtan her türlü kültür ve tabiat varlıkları koruma altına alınmıştır.

Ülkemizde kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına yönelik yeterli yasalar varken, denetimsizlik nedeniyle bu değerlerin yeterince korunduğu söylenemez. ***3030 sayılı Yerel Yönetimler Yasası'nın*** yürürlüğe girmesiyle daha geniş bütçe olanaklarına kavuşan Belediyeler, son yıllarda kültürel alanda korumacı yaklaşımlarla projeler üretmektedir.

Haliç güney kesiminde, özellikle Eyüp çevresinde yoğunlaşan dini ve sosyal donatı yapıları, (cami, medrese, hamam, imaret, külliye, mescit, sebil, çeşme, mektep vb.) korumacı yaklaşımlarla başarılı bir şekilde restore edilmiştir. Kültür turizminin temel taşlarından olan bu yapılar topluluğunun Haliç çevresinde yoğun olarak bulunması bölgenin turizm coğrafyası açısından önemini ortaya koymaktadır.

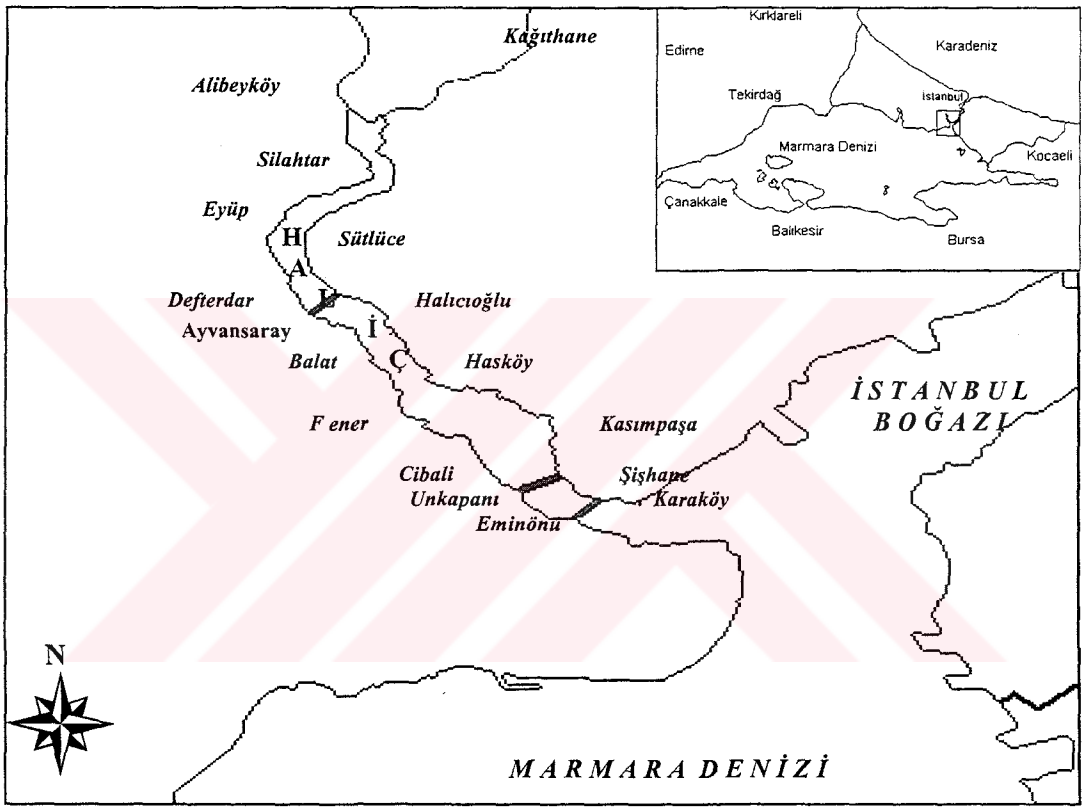
Diğer taraftan, Haliç çevresi İstanbul'un manevi atmosferinde her zaman önemli olan bir bölgeyi oluşturmaktadır. Hıristiyan ve Musevilerce tarihsel süreç içerisinde yaşanan dini olaylar nedeniyle kutsal sayılan bölge; Müslümanlarca da Eyüp'te bulunan ***Eyyub El Ensari*** adlı sahabe türbesinin varlığı nedeniyle, İstanbul Türk döneminden itibaren, Osmanlı Devlet Yönetimine kadar uzanan kutsal bir mekan olarak görülmüştür. Bölgede üst düzeyde görülen dini atmosfer, Din turizmi açısından bölgenin önemini göstermektedir.

Yakın geçmişte kirliliği ile hatırlanan ve "Haliç" denince İstanbul'un atık boşaltma yerinin akla geldiği Haliç çevresinde çalışma süresince elde edilen bulgular şaşırtıcıdır. Gerçekten de bir iki yıl öncesine kadar kötü kokudan geçilmeyen, dibi dolmuş, sularında hiçbir canlının yaşamadığı ve çevresinde sanayi kuruluşlarının yoğun olarak faaliyet gösterdiği Haliç ve çevresinin kısa sürede bütün olarak, büyük bir turizm vadisi olmaya aday hale gelmesi bölgenin hızlı bir değişim ve dönüşüm sürecinden geçtiğini göstermektedir.

Bu duruma gelinmesinde, Haliç temizleme çalışmalarının büyük rolü olmakla birlikte; son derece modern müzecilik anlayışıyla Tarihi Hasköy Tershanesi ve Lengerhane binasından dönüştürülen ***Koç Sanayi Müzesi,*** Eski Feshane Fabrikasından dönüştürülen ***Feshane Kültür Merkezi*** ile yapımı devam eden Türkiye ve yakın çevresinde bir benzeri bulunmayan ***Miniatürk (Mini Türkiye Parkı), Sadabat Mesire Alanı*** ve eski Sütlüce Mezbahanesinden dönüştürülen ***Sütlüce Uluslararası Kongre Merkezi' de*** bölgeye yeni bir soluk getirmiştir. Haliç çevresinde yapımı devam eden kültür tesislerinin bitirilmesiyle bölgenin Kültür turizmi açısından önemi daha da artacaktır.

Haliç çevresinde son yıllarda gelişme gösteren diğer bir turizm türü de günübirlik turizmdir. Günübirlik turizm tesisleri, 30 Mart 1994 tarih ve 2/890 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmeliğin 1. maddesinde; kamping ve konaklama ünitelerini içermeyen, duş, gölgelik, soyunma kabini, wc, kafe-bar, pastane, lokanta, çayhane, açık spor alanları, lunapark, fuar, su oyunları parkı, ve özellik taşıyan el sanatları ürünlerinin 20 m^2' yi geçmeyen sergi ve satış ünitelerini içeren yapı ve tesisler olarak tanımlanmıştır. Bu tanıma uygun olarak Haliç çevresindeki günübirlik turizm ihtiyacına cevap verecek tesisler yapılarak hizmete açılmıştır. Yine bu ihtiyaca cevap verebilecek bir çok projenin de hazırlık aşamasında olduğu görülmüştür.

Hızlı bir dönüşüm sürecinden geçen Haliç ve çevresinin eski ***rekreatif*** kimliğine kavuşturulması yönünde yapılan çalışmalar, bölgenin uzun yıllardan sonra tekrar ***mesire alanı, kültür ve turizm sahası*** olarak telaffuz edilmesini sağlamıştır. Önümüzdeki dönemde, günümüzde yürütülen çalışmaların ve yavaş yavaş oluşan kültür bilincinin geliştirilmesi Haliç turizmi için son derece önem taşımaktadır.

Ölçek:1/70.000

Harita: 1
Haliç ve Çevresinin Lokasyon Haritası

KAHRAMAN,C. (2002)

BÖLÜM 1. DOĞAL KAYNAKLAR

1.1 Doğal Çekicilikler Açısından Geçmişte Haliç

Kıyı jeomorfolojisinde ***ria*** olarak adlandırılan Haliç, (ERİNÇ, 2001: 404) tarihsel süreç içerisinde bölgede yaşayan tüm medeniyetlerin dış dünya ile ilişkilerinde önemli bir doğal bir liman ve su yolu işlevi görmüştür

Bizans döneminde bölge, özellikle Eyüp çevresi önemli mesire alanlarındandır. Bölge; kıyıdan itibaren yamaçlara doğru gelişen bağ ve koru özelliğindeydi. Bu bölgeye çevrenin görünümünden dolayı 2. Theodosios zamanında ***Kosmodion*** (Yeşil) adı verilmiştir. Haliç çevresi yoğun bitki örtüsü, dereleri ve adalarıyla Osmanlı döneminde de başta saray çevresi olmak üzere bir çok kesimin kullandığı mesire alanı, dinlenme yeri ve av sahası olmuştur. (YENEN, AKIN, YAKAR, 2000: 82)

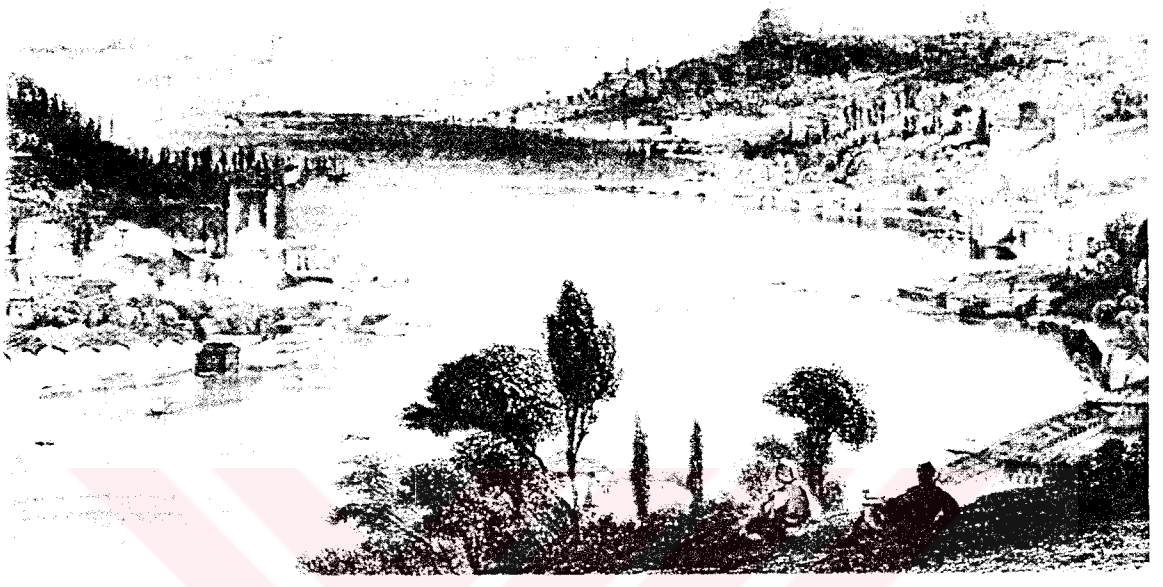
Haliç'in Eyüp - Sütlüce dönüşünde Eyüp sahil kesimine yakın yerde bulunan, ***Lazlezar*** ve ***Gülizar*** adacıkları Bahariye adaları olarak adlandırılmaktadır. Günümüzdeki yaygın kanının aksine bu adacıklar kirlilik nedeniyle oluşmuş formasyonlar değildir. Bizans dönemindeki bir çok kaynakta ve eski gravürlerde bu adacıkların varlığı ile ilgili bilgiye rastlamak mümkündür.

Nitekim, Evliya Çelebi Seyahatnamesinde bu bölgeden ***"Kalamış Mesiresi"*** olarak söz ederek, bu adacıklar üzerinde çeşitli yaz eğlenceleri düzenlendiğini ve Ayvansaray'da bulunan çömlek atölyelerinin buradan aldıkları toprakla çalıştıklarını belirtmiştir. ***Melling'in*** bir gravüründe de çevresinde ördek , balık ve kerevit avlanan sularında yüzülen bir dinleme alanı olduğu görülmektedir.

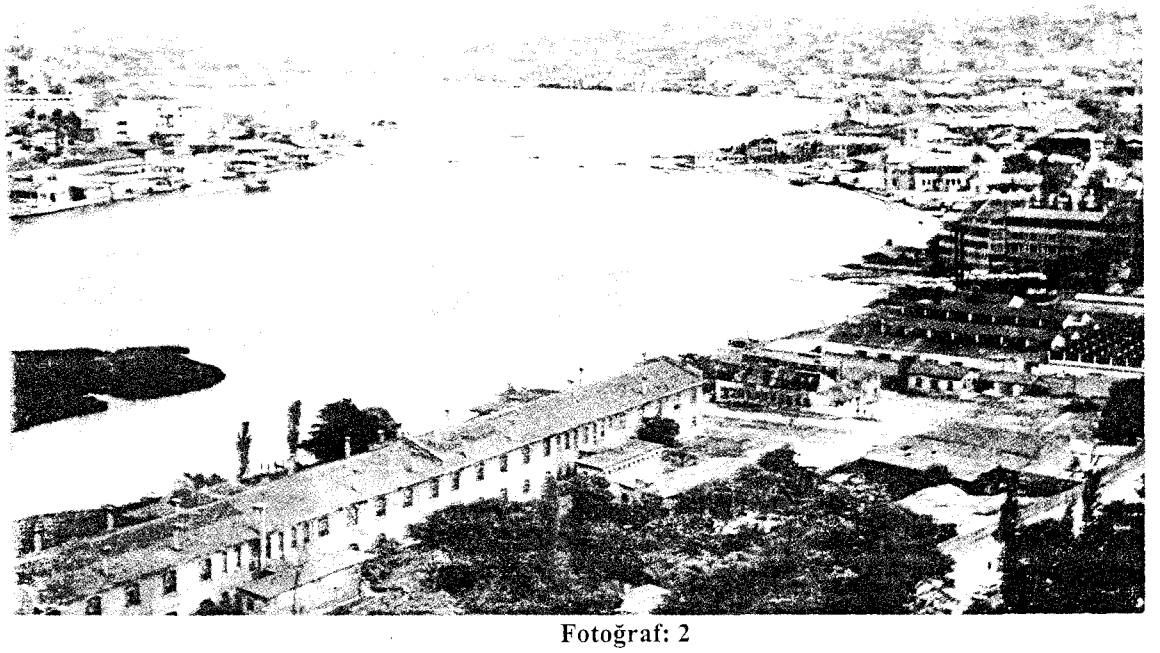
Tarihi Eyüp Mezarlığı sıratlarında Gümüşsuyu diye bilinen bölgede yer alan ve ***Pierre Loti Tepesi*** olarak ünlenen bu tepenin konumu ve manzarası 19. yüzyılda İstanbul'a gelen yabancıları etkilemiş çeşitli seyahatname ve kaynaklarda adına sıkça rastlanmıştır.

İstanbul'un Osmanlılarca fethinden itibaren bölgeye Osmanlı Padişahları yoğun ilgi göstermişlerdir. Yakın geçmişte özellikle Lale Devri olarak adlandırılan (1718-1730) yılları arasında Haliç'in sayfiye yeri olma özelliğinin ön plana çıkmasıyla, Kağıthane ve Eyüp çevresi sarayın en gözde mekanları olmuştur. ***Eyüp Bahariye'den, Taşburun'a*** kadar olan kıyı boyunca Sultan ailelerine ait 30 kadar köşk ve yalılarının bulunduğu başta gravürler olmak üzere bir çok kaynaktan anlaşılmaktadır. (PARLAR, 1997:27) Eyüp sahillerinde ve Kağıthane'de Haliç'e akan temiz dereler etrafında bir çok sahil saray inşa edilerek, özellikle Sadabat'ta (Kağıthane) su köşkleri, kasırlar ve çağlayanlar gibi zevk ve eğlence mekanları yapılmıştır.

Sultan II.Mahmut dönemine kadar Bizans ve Osmanlı dönemi dahil olmak üzere Haliç çevresi, Alibey ve Kağıthane dereleriyle, bu dereler ve bahariye adaları etrafında yapılan sandal gezintileriyle, çevresindeki yoğun ormanlık saha ile İstanbul'un en önemli sayfiye yeri olmuştur.

Fotoğraf: 1
18.yy'da Haliç'te Doğal Çevre (Gravür)
(Eyüp Bld.Arşivinden)

Fotoğraf: 2
1950'li yıllarda Haliç ve Çevresi
(Eyüp Bld.Arşivinden)

1.2 Günümüzde Haliç

Günümüzde Haliç çevresi barındırdığı eski doğal güzellikleri pek koruyamamıştır. Osmanlı Türk Döneminden itibaren büyük bir yerleşme sahası olarak ön plana çıkan Eyüp çevresinde yapılaşmalar başlamış, sahil şeridi ve ormanlık saha konut alanları haline dönüşmüştür. Tanzimat'tan itibaren başlayan batılılaşma çerçevesinde bölgede tesis edilen sanayi kuruluşları Haliç kıyılarında boy göstermeye başlamıştır. Haliç çevresindeki kirlenme süreci 1939 yılında H.Porst tarafından yapılan planla hızlanmıştır. Bu plan ile birlikte İstanbul'un sanayi alanı olarak değerlendirilen Haliç çevresi ile Alibeyköy ve Kağıthane Dereleri çevresinde irili ufaklı bir çok sanayi tesisi yapılmıştır.

Bölgede hızla çoğalan sanayi tesisleri ile çevrede yoğunlaşan yerleşmeler atık sularını Haliç'e boşaltmaya başlamış, Haliç tabanı atık birikmeleri ile hızla dolmuştur. Bu aşırı kirlilik eskiden sayfiye bölgesi olarak bilinen Bahariye adaları ve çevresinde çamur adacıklarının oluşmasına sebebiyet vermiştir. Haliç'e dökülen Alibeyköy ve Kağıthane dereleri etrafındaki sanayi tesisleri de atık sularını bu derelere boşaltmışlar, bununla birlikte yakın geçmişe kadar varlığını sürdüren Unkapanı Meyva Hal'i, Sütlüce'deki Mezbahane ve bir süre Haliç kıyısında faaliyet gösteren İstanbul Balık Hal'i, Haliç'in kirlenmesinde büyük rol oynamışlardır.

Bunun yanı sıra Haliç'in kuzey kıyı bandında yer alan Haliç, Camialtı ve Taşkızak Tersaneleri önemli kirletici kaynakları oluşturmuşlardır. Haliç'teki su sirkülasyonunu önleyen eski Galata Köprüsü ile halen faal durumda bulunan Unkapanı Köprüsü, Haliç'in ağzını tıkayarak su akışına engel teşkil etmişlerdir. Tarihte ulaşım ve ticaret açısından önemli bir yeri bulunan Haliç su yolunun özellikle E-5 köprüsünün batısında kalan bölümünde yeterli derinliğini kaybetmesi, küçük teknelerle bile deniz ulaşımının yapılamamasına neden olmuştur.

Temizleme çalışmalarından önce Haliç'teki su kalitesine bakıldığında oksijensiz bir ortamın varlığından söz edilebilir. Bu, Haliç sularında hiç bir canlının yaşamaması anlamına gelmektedir. Diğer taraftan, bölgede oluşan ağır koku, iki yıl öncesine kadar, insanların solunumunu zorlaştırıcı hale getirmiştir.

Gelişen sanayi ile birlikte Haliç çevresinde doğal ortamın tahrip edilerek yerleşme sahalarına dönüştürülmesi de doğal çekiciliklerin yok olmasında en büyük etmenlerden biridir.

Tüm bu olumsuz faktörler nedeniyle Haliç, sanayi –yerleşme kıskacında kalarak eski doğal çekiciliğini ve mesire alanı olma özelliğini kaybetmiştir. Ancak, son yıllarda yürütülen çalışmalarla Haliç, eski rekreatif kimliğini kazanma yönünde büyük bir dönüşüm sürecinden geçmektedir.

BÖLÜM 2. KÜLTÜREL KAYNAKLAR

2.1 Yerleşmenin Tarihçesi ve Kültür Turizmiyle İlişkisi

2.1.1 Bizans Döneminde Haliç

Haliç ve çevresinde ilkçağ döneminden kalma arkeolojik kalıntı olmamakla birlikte ***Alibeyköy*** ve ***Kağıthane*** derelerinin Haliç'e Döküldüğü yerde eski Silahtarağa Elektrik Fabrikası'nın üst tarafında ilkçağ Roma dönemine ait çeşitli ***heykel parçaları*** ve bir ***sunak*** bulunmuştur. Bu buluntular, İstanbul'un en eski yerleşiminin bu sahada olduğunu kanıtlar. İlkçağda bu bölgenin topoğrafya yapısına uygun bir efsane yaratılmıştır. Paganisma tanrılarının başı Zeus'un sevgilisi İO tanrıça Hera'nın kıskançlık gazabına uğrayarak, ineğe dönüştürülmüş olarak kaçarken Keras yani Haliç kıyısında Keroessa adlı kızını doğurmuş ve su perisi Semestra tarafından büyütülen Keroessa'nın denizler tanrısı Poseidon'dan Byzas adlı oğlu doğmuştur ki bu da kaynak perisi Byzia tarfından büyütülmüş ve ***Byzantion*** adlı şehrin kurucusu olmuştur. (EYİCE, 1998: 13)

Haliç'te Bizans dönemine bakıldığında yerleşmenin daha çok Ayvansaray-Kasımpaşa çizgisinin doğusunda yoğunlaştığı görülmektedir. Cibali, Fener, Balat önemli mahalleleri oluşturmakla birlikte, Kasımpaşa ve Sütlüce çevresinde bazı yerleşmelerin varlığı dikkati çekmektedir. Ayvansaray, V.yy.'da yapılan ve günümüze ulaşan kara surlarının yapılmasıyla kentin bir mahallesi konumuna gelmiştir. (GÖREN, 1997: 150)

Eyüp Çevresinde ise 6.yy'da şifa verici kudretleri olduğuna inanılan ***Aziz Kosmos*** ve ***Damianos*** adlarına yapılan manastır çevresinde, yoğun olmasa da yerleşmenin varlığından söz edilebilir. O zaman ki adıyla ***Kosmodion*** olan Eyüp çevresi, genellikle av sahası ve dini merkez olarak kullanılmaktaydı (EYİCE, 1998: 14)

Ayrıca Bölgede yarışların, siyasi gösterilerin yapıldığı, ahşaptan inşa edildiği için *Skilokerkos (Xylo Cerkos)* olarak isimlendirilen bir de hipodrom yapılmıştır.(KARA, 1998: 281) Eyüp çevresi paganisma döneminden itibaren kutsal bir bölge olmuş; bu kutsaniyet günümüze kadar devam etmiştir. Eyüp'te yerleşmenin oluşumunda bu kutsaniyetin önemli bir etkisi bulunmaktadır.

Bizans döneminden günümüze ulaşan önemli yapılar arasında Balat'ta yer alan, 14.yy yapılarından Tur-ı Sina Metohionu, Balat-Ayvansaray arasında bulunan ve şimdiki Rum Patrikhanesinin eski binası olan 1204 tarihli Hagios Dimitrios Kilisesi, Balat'ta Mürselpaşa Caddesi üzerindeki 14.yy yapılarından Haghios İoannes Prodromos Ortodoks Kilisesi, Fener'de bulunan 1132 tarihli Hagios Georgios Metohion Kilisesi, Balatta Vodina caddasi üzerinde bulunan Çana Sinagogu, Aya Kapısı (Aziz Theodisius), Cibali Kapısı (Porta İspigas) ve 1.Manuel Komnesos (1118-1180) tarafından yaptırıldığı sanılan Blaherna yapılar topluluğundan günümüze ulaşan tek yapı özelliğindeki Tekfur Sarayı gösterilebilir.

2.1.2 Osmanlı Döneminde Haliç

Byzantion'un son kuşatması ***Fatih Sultan Mehmet*** tarafından 1453 yılında gerçekleştirilmiştir. II.Mehmet, (Fatih) Haliç'in ağzı bir zincirle kapatıldığından gemilerini Haliç'e sokamamıştır. Kent surlarla çok iyi korunduğundan Haliç fetih için anahtar durumundaydı. Bunun üzerine 21 Nisan 1453 gecesi gemiler kızaklar üzerinde kaydırılarak Galata sırtlarından, Kasımpaşa üzerinden Haliç'e indirilmiş ve şehir şiddetli çarpışmalardan sonra fethedilmiştir. (EYİCE, 1998: 17) Ortaçağın sonu yeni çağın başlangıcı olarak kabul edilen ve dünya tarihine damgasını vuran bu olaya Haliç ev sahipliği yapmıştır.

İstanbul'un Osmanlılarca fethi ile (1453) Haliç çevresindeki yerleşme batıya doğru gelişme göstermiştir. İlk Osmanlı sur dışı yerleşmesi olan Eyüp bu dönemde gelişme gösteren bir yerleşim sahasıdır. Osmanlı döneminde İstanbul'a bağımlı bir uydu şehir olarak büyüyen Eyüp'ün gelişiminde Eyüp El Ensari adlı sahabe türbesinin bölgede bulunması (*) ve bu mezar üzerine Fatih'in türbe, cami, imaret ve hamam yaptırması büyük rol oynamıştır. Dolayısıyla Eyüp'ün yerleşme sürecinde dinsel bir etkinin varlığından söz edilebilir.

Osmanlı yüzyılları boyunca İstanbul'un manevi ikliminde ve dini folklorunda önemli bir yer tutmuş olan Eyüp Sultan Türbesi çevresi yoğun bir tasavvuf hayatına sahne olmuş ve İstanbul'daki tüm tarikatların mekanı durumuna gelmiştir. bir çok bağımsız şehirde bile bulunmayan bir tarikat yapısı bolluğu göze çarpmaktadır. (TANMAN, 1997: 102)

(*) Bu konuda çok çeşitli rivayetler bulunmakla birlikte, mezar yerinin Akşemseddin tarafından rüyada görüldüğü en yaygın olanıdır.

Bununla birlikte; fetihten sonraki gelişim sürecinde bölgede bir çok camii, külliye, medrese, imaret vb dini yapılar inşa edilerek büyük bir dini merkez oluşturulmuştur. Eyüp dinsel ve dinlenme amaçlı ziyaret ve konaklama mekanı olarak İstanbul'un Haliç çevresindeki mekansal yapılanmasında sur dışında son yerleşme noktası karşımıza çıkar. (YENEN, YAKAR, 2001:131)

Kültürel etkinliklerin yoğunlaştığı Osmanlı geç döneminde özellikle Lale Devrinde (1718-1730) yerleşme batıya doğru artmış ve nihayet Kağıthane'de inşa edilen bir çok saray, köşk ve konak ile sonlanmıştır.

İstanbul'un Osmanlılarca fethinden sonra İstanbul'un jeopolitik konumu ve savaşlarda denizciliğin dolayısıyla gemilerin ön plana çıkması, Haliç kuzey bandının yoğun bir tersane yerleşmesi olmasını sağlamıştır. Osmanlılarda denizden yararlanma isteği sahil şehirlerini fethetmeye başladıktan sonra güçlenmiştir.

Osmanlı döneminde Haliç Limanı ve hızla gelişme göstererek İmparatorluğun en önemli savaş ve ticaret limanı haline gelmiştir. İstanbul'un fethinden sonra Kasımpaşa'da kurulan tersane daha batıya doğru genişleme göstererek Camialtı ve Taşkızak tersanelerinin oluşmasını sağlamıştır. Böylece; Haliç kuzey kıyısı tersane ve donanma tesisleriyle hareketlilik kazanırken, güney kıyıda ise genellikle ticaretin hakim olduğu görülmektedir.(DOĞANER, 1991:122)

Haliç'in rüzgar almaması ve sularının durgun ve derin olması gibi özelliklerinin yanı sıra jeopolitik açıdan da uygun bir yer olması nedeniyle, Osmanlı döneminde tersanelerin kurulması için uygun bir yer olmuştur. İstanbul'un fethine kadar olan dönemde önemli bir yerleşim sahası bulunmayan Haliç kuzey kıyısının, yoğun orman örtüsüyle kaplı olduğu ve Kuzey yamaçlardan gelen sel sularının Haliç'i doldurmaması için Fatih Sultan Mehmet tarafından Kağıthane ve Alibeyköy su toplama havzasında ağaç kesiminin yasaklandığı bilinmektedir. (DOĞANER, 1993: 71)

Osmanlı Türk döneminden itibaren Haliç kuzey kıyısında tersane yapılar topluluğunun (Tersane-i Amire) genişlemesiyle birlikte yerleşme de artmıştır. Kasımpaşa - Hasköy arasında çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren iş yerleri açılmıştır.. Genellikle tersanelerin ihtiyacı olan denizcilikle ilgili yan ürünleri üreten (demirciler, halatçılar , kürekçiler vb.) imalathaneler ve bu bölgenin yerleşme sahası olmasına genişlemesine katkı sağlamıştır. Tersane yapılar topluluğundan günümüze ulaşan yapılar sayıca az olsa da 1864 tarihinde inşa edilen ve 1968 tarihinde Deniz Kuvvetleri tarafından onarılan tarihi taş kızak, Haliç Tersanesindeki üç kuru havuz, 1707 Tarihli Tersane Camilerinden Çorlulu Mehmet Ali Paşa Cami, Tarihi Tersane kapılarından Azap Kapısı, Meyyit İskelesi çevresindeki Sokullu Mehmet Paşa Cami ve Aynalıkavak Kasrı önemli eserler olarak günümüze ulaşabilmiştir. (DOĞANER, 1993: 75)

Haliç çevresinde, Osmanlı döneminden günümüze ulaşan eserler Eyüp'te yoğunluk göstermektedir. Burada Osmanlı erken ve geç dönemden kalan yüzlerce eser bulunmaktadır. Özelikle dini donatı yapılarının (Camii, türbe, külliye vb.) çoğunlukta olduğu bölgede sosyal içerikli sivil yapıların da (Hamam, Çeşme, Sebil, İmaret, Medrese, Mektep) çokluğu dikkat çekmektedir. Diğer taraftan Fener - Balat - Ayvansaray arasında üç dine ait bir çok dini donatı yapısı (kilise, cami, sinagog) Osmanlı döneminden günümüze ulaşmıştır.

2.1.3 Cumhuriyet Döneminde Haliç

Haliç çevresinde, Osmanlı döneminde 18.yy.'da başlayan sanayileşme hareketleri Cumhuriyet dönemi ile birlikte daha da hızlanmıştır. Bu durum, Haliç'teki kirlenmeyi de hızlandırmıştır.Cumhuriyet öncesi yakın dönemde II.Mahmut zamanında Eyüp sahillerinde kurulan, Feshane, İplikhane Defterdar Yünlü Fabrikası ile 1913 yılında Silahtar'da kurulan Türkiye'nin ilk termik santrali olan Silahtar Elektirik Fabrikası ve çevrede kurulan irili ufaklı bir çok sanayi tesisi Haliç'in kirlenmesinde önemli bir rol oynarken, diğer taraftan da bölgede gelişen düzensiz yerleşmenin de nedenini oluşturmuştur.

1939 yılında ***H.Porst*** tarafından Sanayi bölgesi olarak planlanan Haliç çevresinde bir çok sanayi kuruluşu yer edinmeye başlamıştır. Kağıthane, Sütlüce, Kasımpaşa ve Eyüp'te yoğunlaşan sanayi kuruluşları ve çevrede gelişen gecekondular atık sularını Haliç'e boşaltmışlar, kısa zamanda Haliç neredeyse bir bataklık halini almıştır. Haliç kıyısında bulunan Tersanelerin gelişen teknolojiye adaptasyonu ile kirletici rolü daha da artmıştır.

Haliç çevresinde sanayi paralelinde gelişen yerleşme olgusu Cumhuriyet döneminde oldukça düzensiz bir şekilde gelişmiştir. Dolayısıyla özellikle Eyüp ve çevresinde tarihi doku yerleşme sahaları içerisinde kalmış çoğu da günümüze ulaşamamıştır.

Tarihsel süreç içerisinde turizmin en gözde mekanlarından olan bölge, zamanla gelişen sanayi ve yerleşme nedeniyle; doğal ve kültürel erozyona uğramış, zengin turizm özelliklerini kaybetmiştir. Haliç çevresi bir çok doğal ve kültürel değeri barındırmasına rağmen, başta kirlilik olmak üzere, olumsuz koşullar nedeniyle gerçek anlamda turizmini geliştirememiştir

2.2 Kültürel Mekanlar

2.2.1 Tarihi Yapılar

Haliç çevresinde kültür turizmi konusu içerisine giren bir çok tarihi yapı bulunmaktadır. (Harita: 2) Bu yapıların bir kısmının hem tarihi hem de dini önemi bulunmaktadır. Bunlar: cami, kilise, manastır, sinagog ve türbe olmak üzere 5 grupta toplanırlar. Haliç çevresinde bu bakımdan yaklaşık 24 cami, 11 kilise ve 8 sinagog bulunmaktadır. Daha çok Haliç güney kesiminde yer alan tarihi ve dini donatı yapılarından, camiler Eyüp'te, Kiliseler Fener'de, Sinagoglar ise Balat'ta yoğunlaşmıştır.

Diğer taraftan bazı yapılar ise sadece tarihi özelliğinden dolayı kültür turizmi konusu içerisine girer. Bunlar: sur, kale kapısı, köprü (Valide Sultan Köprüsü), köşk, saray, çeşme, sebil, imaret hamam, fabrika, iskele, okul ve medreselerdir. Osmanlı sosyal donatı yapılarından sebil çeşme imaret hamam ve okullar daha çok Eyüp Sultan Cami ve çevresinde yoğunluk göstermektedir. Kağıthane çevresinde de (Sadabat) Osmanlı geç döneminden kalma az da olsa dini ve sosyal donatı yapılarına rastlanmaktadır.

Haliç kuzey kesiminde ise Haliç tersanesi içerisindeki kuru havuzlar ile tarihi yapılar; Camialtı, Taşkızak Tersaneleri ve çevresindeki tarihi yapılar ile Aynalıkavak Kasrı, Sütlüce kesimindeki Hasköy Tersanesi ve Tarihi Lengerhane, tarihi yapıların görüldüğü kesimlerdir.

Kültür turizminin başlıca çekiciliklerinden olan tarihi yapıların bölgede son derece fazla bulunması Haliç çevresinin üst düzeyde kültür turizmi potansiyeline sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

2.2.2 Tarihi Konutlar

Haliç çevresinde yer alan tarihi konutların bir kısmı geçmişte yaşamış önemli kişilere aittir. Turizmin geliştiği ülkelerde tarihi kişiliklerin doğdukları, yaşadıkları veya öldükleri konutlar müze olarak değerlendirilmektedir. Haliç'te bu bakımdan Fener'de bulunan Dimitir Kantemir'in evi, Balat'ta bulunan Panayotaki Nikosi evi ön plana çıkan konutlardır.

Osmanlı Dönemi ahşap mimarisini temsil eden konutlar ise semtlerin tarihi dokusu içerisinde grup olarak Eyüp ve çevresinde yoğunlaşmıştır. Fener , Balat ve Ayvansaray semtlerinde yerleşme daha eskiye dayandığından bu ahşap konutlar seyrek olarak bulunurlar.

2.2.3 Tarihi Mekanlar

Tarihte önemli olayların geçtiği yerler tarihi mekan olarak kültür turizmi içerisinde yer alırlar Haliç, tarih boyunca gerek coğrafi özellikleriyle gerekse doğal şartların sunduğu olanaklar nedeniyle bir çok medeniyetin ilgi odağı olmuştur. Taşıdığı bu özellikler, Haliç çevresinde tarihsel süreç içerisinde bir çok önemli olayın yaşanmasına, dolayısıyla bölgede tarihi mekanların bulunmasına neden olmuştur

Osmanlı öncesi döneme bakıldığında,bölgenin, Bizans döneminde kırsal nitelikleri zengin ve yoğun bitki örtüsü olan, hayvan varlığı nedeniyle; av sahası ve rekreasyon alanı olduğu görülmektedir. Kosmodion'da (Eyüp) X.yy. başlarında ***I.Romanes Lekopenos,*** bir İmparatorluk iskelesi yaptırmış ve bölgeye Haliç üzerinden gelip çeşitli ziyaretlerde bulunmuştur. Aynı zamanda bölge, ***Aya Mama Manastırı, Aziz Kosmos ve Damianos Manastırı*** ve benzerlerinin varlığı ile savaşa giden üst düzey komutanların kılıç kuşandıkları bir tören alanıydı. (ERSES,1998: 299) Bu gelenek Osmanlı Padişahlarınca da devam ettirilmiştir.

Osmanlıların 1453 yılında İstanbul'u fethederken kadırgaların Galata sırtlarından Kasımpaşa'ya indirdikleri güzergah ile tarihte bir çok kez kuşatılan ve önemli savaş alanı olarak görülen Haliç kara ve deniz surları çevresi önemli tarihi mekanları oluşturmaktadır.

Fatih Sultan Mehmet'ten itibaren, tahta çıkan Osmanlı Padişahlarının kılıç kuşanma törenleri Eyüp Sultan'da gerçekleştirilmekteydi. İstanbul'un fethinden sonra başlayan ***Taklid-i Seyf*** denilen merasim tahta oturmak için önemli bir oylaydı. Yeni Sultan deniz yoluyla Eyüp'e gelir, merasimle kılıç kuşandıktan sonra Edirnekapı'dan Divanyolu güzergahı ile Topkapı Sarayına dönerdi. (YAVUZ, 1999: 287) Eyüp iskelesi yakınında daha önce var olan ***Bostan iskelesi Osmanlı Padişahlarının kılıç kuşanma törenleri için Eyüp'te karaya çıktıkları iskele*** olarak ünlenmiştir.

Fotoğraf: 3
V.Mehmet Reşad'ın Eyüp Camisindeki Kılıç Kuşanma Töreni
(Eyüp Bld. Arşivinden.)

Törenler Eyüp - Saray arasında Haliç üzerinden yapılmıştır. Bu kullanım şekli ***kutsal aks*** üzerinde kurulmuş olan külliyeler ve çevresindeki mahallelerin Haliç üzerinde dinlenme yeri işlevlerinin de gelişmesini etkilemiştir. (YENEN, YAKAR, 2001: 131)

Tarihte Lale Devri olarak bilinen (1718-1730) dönemde, Kağıthane ve Eyüp çevresi sarayın en gözde mekanları olmuştur. Eyüp sahillerinde ve Kağıthane'de bir çok sahil saray, su köşkleri, kasırlar ve çağlayanlar gibi zevk ve eğlence mekanları yapılmıştır. Dönemin siyasi olayları nedeniyle çıkan 1730 Patrona Halil ayaklanmasıyla Sadabat'taki bir çok yapı yakılıp ,yıkılmıştır. Eyüp sahillerinde var olduğu bilinen çok sayıdaki sahil saray ise II. Mahmut döneminde başlayan sanayileşme hareketleri sonucu yıkılmıştır.

Haliç çevresinde endüstriyel tarihi mekanlar olarak adlandırılabilecek yapılara da rastlanmaktadır. Haliç Tersanesi kuru havuzları, Taşkızak Tersanesi, Silahtar Elektirik Fabrikası, Cibali Tütün Fabrikası, günümüzde müze olarak kullanılan Hasköy Tershanesi ve Lengerhane binası ile kültür merkezine dönüştürülen Feshane Fabrikası bu yapıların başlıcalarıdır.

2.2.4 Dini Mekanlar

İstanbul'un çekirdek yerleşmesi olan Haliç, 2600 yıllık geçmişi süresince dini misyonu ile tüm dünyayı etkileyen bir merkez olmuştur. Avrupa'nın Hıristiyan dünyasına dönüşüm sürecinin merkezi durumundaki bölge, tarihteki ilk büyük Hıristiyan imparatorluk olan Bizans İmparatorluğu'nun adeta bir dini merkezi durumundaydı. Bölgede yer alan bir çok kilise bunun en açık göstergesidir.

Hıristiyanlığın giderek yaygınlaşması ile Eyüp ve çevresi Kosmodion (yeşil) olarak anılır olmuştu. Bu bölgede yaşadığı bilinen ***Aziz Kosmos*** ile ***Damianos*** adlı ikizlerin o dönemde şifa verici kudretleri olduğuna inanılırdı. Bölgede bu kişiler adına büyük bir manastırın varlığı bilinmektedir. (EYİCE, 1998: 13)

Eyüp çevresi tarih boyunca kutsal bir bölge olmuş; bu özellik Hıristiyan çağında da devam etmiş ve son olarak Türk döneminde, Eyüp Sultan Türbesinin varlığı nedeniyle Müslümanlarca da kutsal bir inanç merkezi olarak ön plana çıkmıştır.

Bizans döneminde de kutsal bir yer durumundaki Eyüp Sultan Türbesi bu dönemde kuraklık tehdidi karşısında dua edilen bir merkez olmuştur. Osmanlı kaynaklarında Eyyub El Ensari mezarı üzerinde her gece bir nur parladığını gören Bizans İmparatorunun buraya bir türbe yaptırdığını ve ayak ucundan şifalı bir su aktığını yazar. (UZUN, 1999: 316)

Eyüp Sultan Türbesi Bizans'ta yaşayan Müslümanlarla Hıristiyanların kısa sürede müşterek ziyaretgahı durumuna gelmiştir. Daha önce yerleşme bulunmayan bölgede bu türbe sayesinde Bizanslıların ***Kosmodion*** dedikleri bir yerleşme sahası doğmuştur. Osmanlı –Bizans ilişkilerinin bozulması ve Yıldırım Beyazıt'ın Üsküdar'a kadar ilerlemesi Bizans'ı harekete geçirmiş ve adeta bir fetih tohumu gibi duran türbe belirsiz hale getirilmiştir. (KONYALI, 1951: 479) İstanbul'un 1453 yılında Osmanlılarca Fethi ile Fatih Sultan Mehmet tarafından mezar yeri üzerine Eyüp Sultan Türbesi ve camisi yaptırılmıştır.

Eyüp yerleşmesinin Eyüp Sultan ile başlayan manevi sembolizmi Osmanlı Padişahlarının halife olarak İslam Dünyası'nın dini temsilcisi sıfatına ermesi bunun gereği olarak da Hz.Muhammet'e ait kutsal emanetlerin Eyüp'e taşınması ile yükselmiştir. Eyüp'ün Osmanlı imparatorluğunun gelişme dönemindeki rollerinden biri de devletin halkla ilişkiye geçtiği ideolojik ve simgesel tahta oturma, ***(cülüs)*** bağlılık yemini ***(biat)*** kutlamalarında odak noktası olmasıdır.(YENEN,YAKAR, 2001:83)

2.3 Kültürel Kaynakların Mekansal Dağılımı

Haliç çevresinde kültürel kaynaklar, Eyüp başta olmak üzere Ayvansaray Balat ve Fener'de toplanmıştır. Kültürel kaynakların toplandığı alanlar semtlerin tarihi dokusunu oluştururlar. Semtlerin tarihi dokusunu oluşturan alanlar kültür turizmi için son derece önem taşımaktadır.

2.3.1 Ayvansaray

Tarihsel süreç içerisinde adı Eyüp'le anılan Ayvansaray, fetihten önce Hıristiyan yerleşmesi, fetihten sonra ise daha çok Müslüman yerleşmesi olmuştur. Ayvansaray, Karabaş, Atik Mustafa Paşa ve Abdülvadud olmak üzere 3 mahalleden oluşmaktadır. Semtin genel görünümü içerisinde dar sokaklar, merdivenli yokuşlar, eski İstanbul evleri ile bazı Osmanlı ve Bizans kalıntıları önemli yer tutar.

5.yy'da Blahernai olarak adlandırılan Ayvansaray, bu dönemde kasaba niteliği taşımaktaydı. Surlarla çevrili kasaba; bir kilise, bir saray, bir çeşme, tiyatro ve oyun yeri ile 167 evden ibaretti. İstanbul surları içerisine alındıktan sonra semt kentin bir mahallesi durumuna dönüşmüştür. (EYİCE, 1993: 492)

İmparator Heraklios tarafından, 627 yılında Meryem'in elbiselerinin bulunduğu kiliseyi (Blahernai Kilisesi) korumak amacıyla surlar genişletilmiştir. İmparator V.Leon'da 813 yılında surları sağlamlaştırmak amacıyla bir kule yaptırmıştır. Blahernai'deki saray genişletilip, 10.yy.'dan itibaren Bizans İmparatorlarının sürekli mekanı haline getirilmiştir. (GÖREN,1997: 152)

Günümüze ulaşamayan Blahernai Sarayı, Ayvansaray'da ***Bizans Sarayları Merkezini*** oluşturmaktaydı. Bu sarayın esası büyük bir olasılıkla 5. yy da burada olduğu bilinen içerisinde ibadet yeri, kabul salonu ile yatak odası bulunan ***Triklinosa*** dayanmaktadır. Bu çekirdek yapı zamanla genişletilerek dört ayrı mekan haline getirilmiştir. Bu yapılar: ***Soros, Danubios, Anastasios*** ve ***Okeanos*** isimleriyle bilinmektedir. (GÖREN, 1997: 153)

Bleharna Sarayına ait geniş ve bakımlı bir bahçede yer alan günümüzdeki kilise yalnız Hıristiyanların değil bir çok Müslüman'ın da uğrak ziyaret yerlerinden biridir. Bizans döneminde ***Blaherna Sarayının Ayazması*** olan mekana ***İmparatoriçe Pulcheria*** tarafında bir kilise yaptırılmıştır. Kilisenin en büyük özelliği ***Meryem Ana' ya*** ait olduğunu iddia edilen elbiselerin burada saklanmasıydı. İstanbul'un fethinden 20 yıl kadar önce bahsedilen elbiselerle yanan kilisenin yerine, 1869 yılında daha küçük bir kilise inşa edilmiştir. Ayazmada kilisenin içinde yer almaktadır. (EYİCE, 1993: 263)

Blaherna yapılar topluluğundan günümüze ulaşan tek yapı özelliğindeki Tekfur Sarayının ***I.Manuel Komnesos*** (1118-1180) tarafından yaptırıldığı sanılmaktadır. Bizans sivil mimarisinin zengin örneklerinden olan yapı, yabancılar tarafından ***Konstantin Sarayı (Platium Constantini)*** olarak da adlandırılır. Tekfur Sarayı ismini erken Osmanlı döneminde kazanmıştır. (EYİCE, 1993: 233)

Ayvansaray'da Bizans önemi eserleri arasında Blahernai Sarayı (günümüze ulaşmamış), Tekfur Sarayı 12.yy, Petrion Hisarı 9.yy, Anemas Zindan ve Kulesi 13.yy, Ayios Dimitrios Kanavis Kilisesi 13.yy önemli olan yapılardır.

Osmanlı döneminden ise; Ayvansaray Caddesi üzerinde yer alan Ya Vedud Cami 15.yy, ***Blahernai Sarayı*** kalıntıları üzene Kazasker İvaz Efendi tarafından 1644 yılında Mimar Sinan'a yaptırılan İvazefendi Cami, Atik Mustafa Paşa Mahallesi, Arabacılar Hamamı Sokağında yer alan, kitabesine göre İstanbul'un fethinden sonra 1599 yılında Fatih Sultan Mehmet'in Topçubaşısı Hacı İlyas Ağa tarafından mescit olarak yaptırılan Yatağan Cami, Ayvansaray'da Atik Mustafa Paşa Mahallesinde yer alan, eski bir kiliseden 1490 yılında Sadrazam Koca Mustafa Paşa tarafından camiye dönüştürülen Atik Mustafa Paşa Cami, Edirnekapı surlarının Ayvansaray'a doğru indiği yerde, Savaklar Caddesi üzerinde yapım tarihi hakkında kesin bir bilgi bulunmayan Seyyid Cemaleddin Uşşaki Cami ve Ayvansaray surlarının Haliç surlarıyla birleştiği yerde Bizans kalıntıları olan ***Leon*** ve ***Hereklios*** kulelerinin bulunduğu hisar alanının içinde yer alan, aslının; eski bir Bizans şapeli ya da kilisesi olduğu tahmin edilen Toklu Dede Mescidi günümüze ulaşan önemli tarihi yapılardır.

Fotoğraf: 4
Tekfur Sarayı ve Çevresi (Ayvansaray)

Fotoğraf: 5
Ayvansaray

2.3.2 Balat

İstanbul'un en eski yerleşim birimlerinden olan Balat, Ayvansaray - Fener arasında yer alır. Tarihi süreç içerisinde kozmopolit kimliği ile ön plana çıkan Balat'ta Musevi, Rum, Ermeni ve Müslümanların oluşturduğu 4 ayrı topluluk yaşamıştır. Balat'ın en önemli mahalleleri Karabaş, Hızır Çavuş ve Tahta Minare'dir.

Balat'ın Bizans dönemindeki ismi bazı tarihçilere göre ***Kynegos'tur.*** Bizans döneminde Haliç çevresindeki cemaatlerden özellikle Yahudiler Balat çevresine yerleşmişler ve burada sinagoglar kurmuşlardır. Günümüzde çoğu faal olmayan Ahrida, Yanbol, Kastorya , Selanik, İstip gibi sinagogların esasen Bizans Döneminde yapıldığı ancak bölgede çıkan bir çok yangın sonucunda ilk hallerinden farklı olarak tekrar inşa edildiği bilinmektedir. (GALANTE, 1953: 12)

İstanbul'un Osmanlılarca fethinden sonra 15.yy'da İspanya ve Portekiz'den kovulan Yahudi cemaati ile İtalya'dan gelen Musevi toplulukları ve Makedonya Musevileri Balat'a yoğun olarak yerleşmişlerdir. Bununla birlikte Balat Ermeni ve Rum nüfusunun yanı sıra ve Fetihten sonra Müslümanların da yerleştirildiği bir alandı. (HATİP, 1993: 65)

Cumhuriyet döneminde Balat, Musevi nüfusunun büyük bir bölümü 1948 yılında kurulan İsrail Devleti'ne göç etmiştir. Kalan kesim ise daha çok Boğaziçi ve Adalara yerleşmiştir. İstanbul'da azınlıklara karşı çıkan 6-7 Eylül olayları da bölgedeki azınlık nüfusunun göç etmesinde etkili olmuştur. (HATİP, 1993: 67)

Cumhuriyet döneminde bölgede görülen hızlı sanayileşme ve beraberinde getirdiği killilik, geleneksel yerleşme dokusunu bozmuş, iskan açısından da Balat son derece düzensiz yerleşme ve yapılaşmalara sahne olmuştur.

Balat'ta bulunan önemli tarihi ve dini yapılar arasında: Yoannes Prodromos Mithodion Kilisesi 14.yy, Mollaaşki Mahallesindeki Surp Hıreşdagabet Ermeni Gregoryan Kilisesi 16.yy, (Bu kilise Balat ve çevresindeki tek Ermeni kilisesi olup, Kilisenin en faal olduğu tarih 14 Eylül'dür. ***Mucizeler Günü*** olarak kutlanan bu tarihte kurbanlar kesilerek, adaklar adanır) Ahrida Sinagogu 15.yy., (Osmanlı Rus savası sırasında 18 Mayıs 1877' de Ahrida'da bir dua töreninin düzenlendiği ve bu törene ***Sadrazam İbrahim Paşa*** ve diğer devlet yetkililerinin katıldığı bilinmektedir) Yanbol Sinagogu (eski bir bizans yapısı olmakla birlikte bir çok kez onarılmıştır. Bugünkü yapı 1707 tarihlidir.) Balat'ta Mahkemealtı Caddesi üzerinde 1843 tarihli Panayia Balinu Kilisesi, Mürsel Paşa Caddesi üzerinde yer alan Haghios İoannes Prodromos Ortodoks Kilisesi 14.yy. önemli Rum ve Musevi yapılarındandır.

Osmanlı döneminden kalan diğer yapılar arasında Mimar Sinan tarafından yapılan 1562 tarihli Ferruh Kethüda Cami, Balat İskele Cami 15yy., Balat Vodina Caddesi üzerindeki Tahta Minare Camisi 1458, Bekri Mustafa Paşa Sokağı'ndaki Hızır Çavuş Cami 15.yy., Tahta Minare Hamamı t.y. (bölgedeki en eski hamam olarak bilinir) ve Balat Çavuş Hamamı 1564, önemli tarihi yapıları oluşturmaktadır.

2.3.3 Fener

Fener, yabancılarca ***Fenarioten, Phonariots*** gibi kelimelerle telaffuz edilir. Yunanca'da Fenarion, limana giren gemileri selamlayan fener anlamına gelmektedir. (ORTAYLI, 1984: 108)

Fener, Bizans döneminde daha çok aristokrat kesimin yerleşim yeri olarak ön plana çıkmaktadır. Osmanlı devlet yönetiminde önemli mevkilere çıkan Fenerlilerin bir kısmının kökeni Bizans'a kadar uzanmaktadır. (ORTAYLI, 1984: 112)

Osmanlı döneminde ise Moralı Rumlar Fener'e yerleştirilmiş, Patriklik Makamının bulunduğu Fener, önemli bir Rum mahallesi olmuştur. 17.yy'dan itibaren Fener, seçkin sınıfın ve burjuvaların yoğun olarak yaşadığı bölge haline gelmiştir. Fenerliler adıyla bilinen Rum ailelerin büyük çoğunluğu 18.yy.'ın 2. yarısından sonra bölgeden ayrılmaya başlamışlardır. (HATİP, 1993: 68)

Cumhuriyetten günümüze kadar hızla artan sanayileşmeyle beraber Fener kıyı kesiminde bir çok sanayi tesisi yapılmıştır. Günümüze gelinceye değin büyük kültürel tahribata uğrayan Fener'de tarihi doku son derece bozulmuştur.

Fener'in tarihi değerleri arasında: Bizanslılardan Panayia Muhliotissa Kilisesi 13.yy., 1132 tarihli Hagios Georgios Metohion Kilisesi, Aya Maria Kilisesi, (diğer adı ***Maria Muhliotissa "Moğolların Meryem'i"*** olan bu Bizans kilisesi İstanbul'un fethi sırasında kilise yakınlarında çok şiddetli çarpışmaların cereyan etmesi nedeniyle bölge halkı arasında ***kanlı kilise*** olarak bilinir.) yer almaktadır.

Osmanlı Döneminden ise; 1881 tarihli Fener Rum Lisesi, (Kırmızı Mektep olarak da bilinen Lise halen öğrenime devam etmektedir.) Fener Rum Patrikhanesi, (günümüzdeki yapı 1602 tarihlidir) 1898 tarihli Aghios Stefanos Bulgar Kilisesi, 1850 tarihli Bulgar Kilisesi Eksarhhanesi, Abdülaziz Paşa Caddesi üzerindeki 1890 tarihli Ali Yazıcı Cami, Fener'in üst kısımlarında, Tevkii Cafer Mahallesinde Kırmızı Lise'nin (Rum Okulu) tam arkasında yer alan 1844 tarihli Mesnevihane Cami, Dimitir Kantemir'in Evi, 17.yy tipik Fener evlerinden olan Mount Sınai Misafirhanesi ile eskiden konut olarak kullanılan bir tarihi binada 1990 yılında kurulan Kadın Eserleri Kütüphanesi günümüze ulaşan önemli tarihi değerlerdir.

Fotoğraf:6
Aghios Stefanos Bulgar Kilisesi ve Geri Planda Fener Rum Lisesi (Kırmızı Mektep)

2.3.4 Cibali

Bizans ve Osmanlı dönemlerinde ticaret merkezi özelliğindeki Cibali, deniz ticaretinin yapıldığı rıhtımlarıyla önem kazanmıştır. Bölgede önceden var olduğu bilinen tarihi konaklar çeşitli zamanlarla çıkan yangınlarla yok olmuştur.

Bizans döneminden günümüze ulaşan eserler arasında: Cibali Kapısı "Porta İspigas" (İstanbul'un fethi sırasında Fatih'in komutanlarından ***Cebe Ali'nin*** şehre girdiği kapı olarak bilinir. Bu zatın türbesi de hemen kapı yanında yer alır.) Aya Nikola Kilisesi ve Ayvansaray'a kadar uzanan yer altı mahzenleri önemli olanlarıdır.

Osmanlı döneminden ise Küçük Mustafa Paşa Hamamı 15.yy., Cibali ile Fener arasında yer alan Ayakapı semtinde Aya Teodosia Kilisesi yerine yapılan Gül Cami ve 1884 tarihinde kurulan, 1995 yılının sonlarına doğru Kadir Has Üniversitesine devredilen Cibali Tütün Fabrikası günümüze ulaşan tarihi yapılardır.

2.3.5 Kağıthane- Sütlüce

Bizanslılar döneminde Kağıthane Deresi'nin isminin ***"Barbisos"*** olduğu ve el tezgahlarında kağıt imal edildiği rivayet olunmaktadır. ***Evliya Çelebi'nin*** de Seyahatnamesinde dere kenarında harap bir kağıthaneden bahsettiği anlaşılmaktadır. İstanbul'un fethinden sonra Kağıthane çayırında ağıl ve bostanlar yapılmış ve bu sahadan sarayın süt ihtiyacı karşılanmıştır. II.Beyazıt döneminde bölgeye baruthane yaptırılarak, top dökümü için gerekli kalıp çamuru bu bölgeden elde edilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman Döneminde ise Kağıthane çayırında cirit meydanı, çeşitli ahırlar ve ***İmrahor Köşkü*** yaptırılmıştır. (Sadabat Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi Raporu, t.y :2)

Tarihte, ***Lale Devri*** (1718-1730) Sadabat'ın ön plana çıktığı en önemli dönemdir. Padişah III.Ahmet ve Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa döneminde saray, köşk ve kasırlar ile büyük bir havuz olan ***cetvel-i sim*** inşa edilmiştir. (III Ahmet döneminde Kağıthane Deresi'nin yatağının değiştirilmesiyle yapılan 1100 m. uzunluğunda ve 25 m. eninde 4 m. derinliğe sahip olan bu kanal;

ismini, dere yamaçlarından bakıldığında parlamasıyla ve gümüş bir cetveli andırmasıyla aldığı rivayet edilmektedir.) Daha sonra bölgede devletin ileri gelenleri tarafından da bir çok köşk ve kasır yapılmaya başlanmıştır. Ancak 1730 yılında çıkan ***Patrona Halil isyanı*** ile bir çok yapı yıkılmıştır. (Sadabat Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi Raporu, t.y :3)

Sultan II.Mahmut döneminde bölgede yeniden yapılanmaya gidilmiş, ***Kasr-ı Cenan*** su köşkleri, çağlayanlar yapılmıştır. 19.yy. sonlarında Sultan Abdülaziz, II.Mahmut'un yaptırdığı sarayın yerine ***Çağlayan Kasrını*** yaptırmıştır. 1941 yılında ***Çağlayan Kasrı*** ve ***İmrahor Köşkü*** yıktırılarak yerine 1952 yılında İstikham Okulu yapılmıştır. . (Sadabat Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi Raporu, t.y :3)

20.yy.'ın başlarına kadar mesire alanı olarak kullanılan Sadabat çevresinde bir çok tarihi yapının yok veya tahrip edildiği görülmektedir. 1939 yılında şehir plancısı ***H.Porst*** tarafında sanayi bölgesi olarak değerlendirilen Sadabat, özellikle 1950' lerden sonra başlayan sanayileşmeyle birlikte , sanayi tesislerinin en yoğun olduğu saha haline gelmiştir. Sanayi faaliyetleriyle birlikte ilgisizlik, bölgeyi ekolojik bir felakete uğratmıştır. Kağıthane deresi sanayi tesislerinin boşaltım yeri olmuş, Cetvel-i Sim ve Sultan Abdülaziz tarafından yaptırılan ***kuğulu göl,*** bataklık haline dönüşmüştür. Bölgede çok miktarda ağaç kesilerek sanayi tesisleri için düz alanlar elde edilmeye çalışılmıştır. Böylece Sadabat'ta kültür erozyonunun yanı sıra topografyayı değiştirecek şiddette bir doğal tahribin yaşandığı görülmektedir.

Aziziye Sadabat Cami, III.Ahmet Çeşmesi, Harem-Selamlık Kapıları ve duvarları, Saray dış duvarları, Çağlayan-ı Sagir, Karakol Koğuşu, III Murat Çeşmesi, II.Mahmut Menzil Taşı, Nişangah bölgede halen varlığını sürdüren eserlerdir. Buna karşılık; *III.Ahmet Dönemi Sarayı, II.Mahmut Dönemi Sarayı, Abdülaziz Dönemi Sarayı, Kasr-ı Cenan, Çadır Köşkü, Çağlayan-ı Kebir, Su Köşkleri, Çağlayan-ı Evvel, Kase-i Mermer, Kase-i Somaki, Ejderli Fıskiye, Karakol Binası, Hünkar Binek Taşı, İmrahor Köşkü ve Bahçesi, Fil Köprüsü, Sünnet Köprüsü, Tavanlı Köprü* ise tarihsel süreç içerisinde yıkılmıştır.

Sütlüce çevresi ise yakın geçmişte gelişme gösteren bir sahadır. Önemli tarihi yapıları arasında Sütlüce Hamamı, Çavuşbaşı Cami, 1913 yılında Silahtar'da kurulan Türkiye'nin ilk termik santrali olan Silahtar Elektrik Fabrikası, 1923 yılında hizmete giren Sütlüce Mazbahanesi ve Halen Sanayi Müzesi olarak hizmet veren 1861 tarihli Hasköy Tersanesi ile 1730 tarihli Lengerhane bulunmaktadır.

2.3.6 Hasköy Kasımpaşa

Haliç'in kuzey kıyıları gerek Bizans döneminde gerekse Osmanlı Döneminde gemi imalat yeri olarak kullanılmıştır. Bu durum bölgede yoğun olarak görülen orman örtüsünün tahrip edilmesine sebebiyet vermiştir.

İstanbul'un fethi sırasında Haliç güney kıyısı yerleşme ve ticaret sahası, kuzey kıyısı ise mezarlıklar ve gemi şantiyelerine ayrılmıştır. Fatih Sultan Mehmet bölgede bulunan yoğun orman örtüsünü bozmamak için tersane kuruluşu için en uygun yer olarak Kasımpasa Deresinin döküldüğü koyu seçmiş ve ilk tersane burada, Kasımpaşa Deresinin Hasköy'e bakan kıyısında kurulmuştur. (DOĞANER,1993:71)

Osmanlı Döneminde tersanelerin giderek Hasköy'e doğru gelişmesi bir çok iş kolunun bölge çevresinde faaliyet göstermesine neden olmuş, yerleşme de bu çerçevede gelişmiştir. Bölgedeki tarihi tersanelerden günümüze çok az yapı ulaşabilmiştir. Bunlar: Taşkızak Tersanesindeki 1864 yılında yapılan ve halen kullanılan tarihi taşkızak, Haliç Tersanesinde yer alan ve ***endüstriyel arkeolojik sit*** olarak önemi bulunan 3 kuru havuz, Tersane camilerinden 1707 tarihli Çorlulu Mehmet Ali Paşa Cami, Padişahların dinlenme mekanı olarak yapılan 18.yy eserlerinden ve günümüzde ***Tarihi Türk Çalgıları Müzesi*** olarak kullanılan Aynalıkavak Kasrı ile Bahriye Nezareti olarak kullanılan Köşk, arihi tersane kapılarından Azapkapı ve Sokullu Mehmet Paşa Cami'dir. (DOĞANER,1993:74)

Diğer taraftan bölgede Osmanlı döneminden kalan eserler arasında Kalyoncu Kışlası, Cezayirli Hasan Paşa Cami ve Ayia Paraskevi Kilisesi önemli tarihi yapıları oluşturmaktadır.

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinden sonra kurulan ve kuru havuzları ile Osmanlı döneminden kalan önemli bir kültür mirası olan Haliç ve Camialtı Tersaneleri Kültür Bakanlığı, ***İstanbul 1 no' lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 22.03.1995-6482 sayılı Kararı*** ile Haliç ve Camialtı Tersanesi "Tarihi Sit Alanı" olarak tescil edilmiş ve aynı Kurulun 24.04.1996-7680 sayılı Kararı ile Haliç Tersanesinde bulunan atölyeler, I., II ve III no'lu kuru havuzlar, kapı, çeşme, Camialtı Tersanesinde bulunan yapı kalıntısı, kızaklar, atölye, cami ve şadırvan tarihi yapı olarak ilan edilerek, ***2863-3386 sayılı 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu*** uyarınca bu alanda yapılacak her türlü uygulama için ***Kurul'dan*** görüş alınmasına karar verilmiştir.

Günümüzde Haliç kıyısında yer alan, Haliç Camialtı ve Taşkızak tersaneleri faaliyetlerini oldukça azaltmış olup, taşınma işlemleri devam etmektedir. Yüzyıllardır Haliç'in en önemli kirletici kaynaklarından olan tersanelerin bölgeden taşınması, bunların yerine tarihi doku ve yapılar korunarak ve rekreasyon sahalarının yapılmasıyla Haliç turizm kuşağındaki önemli bir boşluk doldurulmuş olacaktır.

2.3.7 Eyüp

Doğu Roma İmparatorluğu ve Bizans döneminde Eyüp, ***Kosmodion*** olarak adlandırılmış ve Hıristiyanlarca kutsal bir yer olarak görülmüştür. İmparator II.Teodos (408-450) zamanında kurulan ***Aziz Kosmos*** ve ***Damianos Manastırları*** ile İmparator 1.Leon tarafından yaptırılan ***Aya Mama Manastırı*** ve Sarayı dönemin başlıca yapılarındandır. Aya Mama Manastırı, harbe gidecek imparator ve komutanların kılıç kuşandıkları bir mekan olarak ön plana çıkar. Ayrıca bölgenin o dönemde bir av sahası ve İstanbul'un süt ihtiyacını karşılayan bir bölge olduğu bilinmektedir. (KARA,1998: 281)

Eyüp'ün bir yerleşme sahası olarak ön plana çıkması Osmanlıların İstanbul'u fethi ile başlar. Fatih'in emriyle, sahabelerden Eyyub El Ensari mezarını içine alan bir külliye yapılarak ilk Osmanlı sur dışı yerleşmesinin çekirdeği oluşturulmuştur.

Bu çekirdek etrafında bir çok dini yapı inşa edilerek büyük bir yerleşim sahası ortaya çıkmıştır. (ÖZARSLAN, 2000:186)

Doğu Roma ve Bizans döneminde bölgede yapılan kılıç kuşanma ***(Taklid-i Seyf)*** törenleri Osmanlı Padişahlarınca da Eyüp Sultan Cami ve Türbesinde gerçekleştirilmiştir. (ERSES, 1998:299)

Eyüp Sultan Cami ve Türbesi manevi kimliği nedeniyle yakın çevrede dini yapıların ve türbelerin yoğunlaşmasına sebebiyet vermiştir. Tarihsel süreç içerisinde gerek Bizans döneminde gerekse Osmanlı döneminde bu mekan çok önemli bir dinsel merkez olmuştur. Osmanlı döneminde ayrıca, başlıca kültür ve sanat merkezlerinden biri olan Eyüp, günümüzde İslam dünyasının Mekke, Medine ve Kudüs'ten sonraki en büyük ziyaretgahı durumdadır. Ayrıca Eyüp'ün kutsal bir ziyaretgah merkezi olması bölgede bir çok iş kolunun (Haliç işi denilen seramikler, çömlekçilik, hediyelik eşya, oyuncakçılık vb.) gelişmesine katkı sağlamıştır.

Günümüzde Eyüp Sultan Türbesi dini misyonu nedeniyle bölgede en çok ziyaret edilen merkez durumundadır. Toplumun sosyal içerikli (evlenme, sünnet, adak vb.) olaylarında önemli bir yer tutmuştur.

Eyüp merkezi dini donatı yapılarının oldukça yoğun olduğu bir bölgedir. Osmanlı döneminde bölgenin adeta merkezi durumunda bulunan Eyüp Sultan Türbesi çevresinde bir çok cami, külliye, türbe imaret inşa edilmiştir. Eyüp'te Silahtarağa Caddesi üzerinde Mimar Sinan'a tarafından yapılan Şah Sultan Cami, 1556 Eyüp Defterdar Caddesi üzerindeki Mimar Sinan yapımı Zal Mahmut Paşa Cami, 1577 Eyüp'te Defterdar semtinde Defterdar Cami 1540, Zal Paşa Caddesinde Cezri Kasım Paşa Cami 1515, Gümüşsuyu İdris Köşkü Tepesinde Zeynep Hatun Cami 1538, Kızıl Mescid 1581, Zal Paşa Caddesi üzerinde türbe, medrese ve zaviyeden ibaret Caferağa Tekkesi (1587 öncesi), Hoca Saadettin Efendi Dar-ül Kurrası (1599 öncesi), Mimar Sinan'ın Cami Kebir Caddesi üzerinde türbe, Dar-ül Kurra, çeşme ile camisiz olarak inşa ettiği Sokullu Mehmet Paşa Medresesi 1569,

Defterdar caddesi üzerinde Demirciler cami 17.yy., Bostan İskelesi Caddesinde mektep, imaret, sebil, türbe ile oluşan Mihrişah Valide Sultan Külliyesi 1795, Defterdar Caddesi üzerinde mektep, sebil ve türbeden ibaret Şah Sultan Külliyesi dini donatı yapılarına örnektir.

Bölgede Mimar Sinan eseri olan türbeler mimari açıdan oldukça ilgi çekicidir. Ayas Paşa Türbesi, Dukaginzade Türbesi, Lala Hüseyin Paşa Türbesi, Pertev Paşa Türbesi, Semiz Ali Paşa Türbesi, Siyavuş Paşa Türbesi, Sokullu Mehmet Paşa Türbesi ve Zal Mahmut Paşa Türbesi, Mimar Sinan'ın önemli eserleridir. Ayrıca Sultan Reşad Türbesi, Şah Sultan Türbesi, Mihrişah Sultan Türbesi, çevredeki diğer önemli türbelerdir.

Bununla birlikte; Eyüp manevi kimliği nedeniyle tarikat yapılarının da yoğun olduğu bir yerleşim birimidir. Şah Sultan 1556 , Baba Haydar 1560, Cafer Paşa (1587), Karyağdı 16.yy., Şeyh Murat Efendi (1680 öncesi), Özbekler 18.yy, Şeyhülislam tekkesi 1744, tekkeleri ile Bahariye Mevlevihanesi 1873, bu yapılara örnek teşkil etmektedir.

Bölgede Osmanlı geç dönem yapıları arasında sayılabilecek eğitim yapılarının da önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Eyüp Sultan'da mevcut kütüphane ile Mihrişah Valide Sultan ve Şah Sultan Külliyelerindeki mekteplere ilaveten Eyüp'te bu dönemde kılıç alaylarının yapıldığı güzergah üzerinde hemen kıyıda yer alan Hüsrevpaşa Kütüphanesi (1839), Boyacı Sokakta halen Sağlık Merkezi olarak kullanılan Hasan Hüsnü Paşa Kütüphanesi (1894), yine aynı yerde günümüzde okul olarak kullanılan Sultan Reşat mektebi (1910), önemli eğitim yapıları arasındadır.

17 ve 18. yüzyıllarda yapılan ve günümüze ulaşamayan Eyüp Sahil sarayları özellikle 2.Mahmut'la başlayan sanayileşme hareketleri ile birlikte yıkılmaya başlanmıştır. Bu sarayların en önemlileri : *Karaağaç, Esma Sultan , Beyhan Sultan* ve *Fatma Sultan* Sahil Saraylarıdır.

Fotoğraf:7
Eyüpsultan ve Çevresi

Fotoğraf:8
Mihrişah Valide Sultan Sebili

2.3.7.1 Pierre Loti Kahvesi

Haliç'e en güzel manzara veren tepe olan ***İdris Köşkü tepesi,*** günümüzde Pierre Loti tepesi olarak bilinmektedir. Yakın dönem Fransız yazarlarından olan ve aşık olduğu bir Türk kızını anlatan ***Aziyade*** romanıyla ünlü ***Pierre Loti'nin*** asıl adı ***Louis Marie Julian Viaud' dur***. 14 Ocak 1850' de doğan Loti, 1867 de deniz okuluna girmiş uzun yıllar Fransız donanmasında çalışmış bir Türk dostu olarak bilinir. 10 Haziran 1923 te ***Handaye'de*** vafat etmiştir. (EYİCE, 2000: 375)

25 yıldan fazla bir süre Türkler arasında yaşayan Loti, Türklerin yok edilmesine karşı direnişlerini simgeleyen Kurtuluş Savaşı yıllarında bir çok gazete ve dergide yayınlanan yazıları ile Türk tarafını tutması ve Türkiye sevgisi ile tanınmaktadır. Ayrıca Fransız edebiyatına soktuğu ***"İstanbul Tasvirleri"*** ile ün yapmıştır. (EYİCE, 2000: 376)

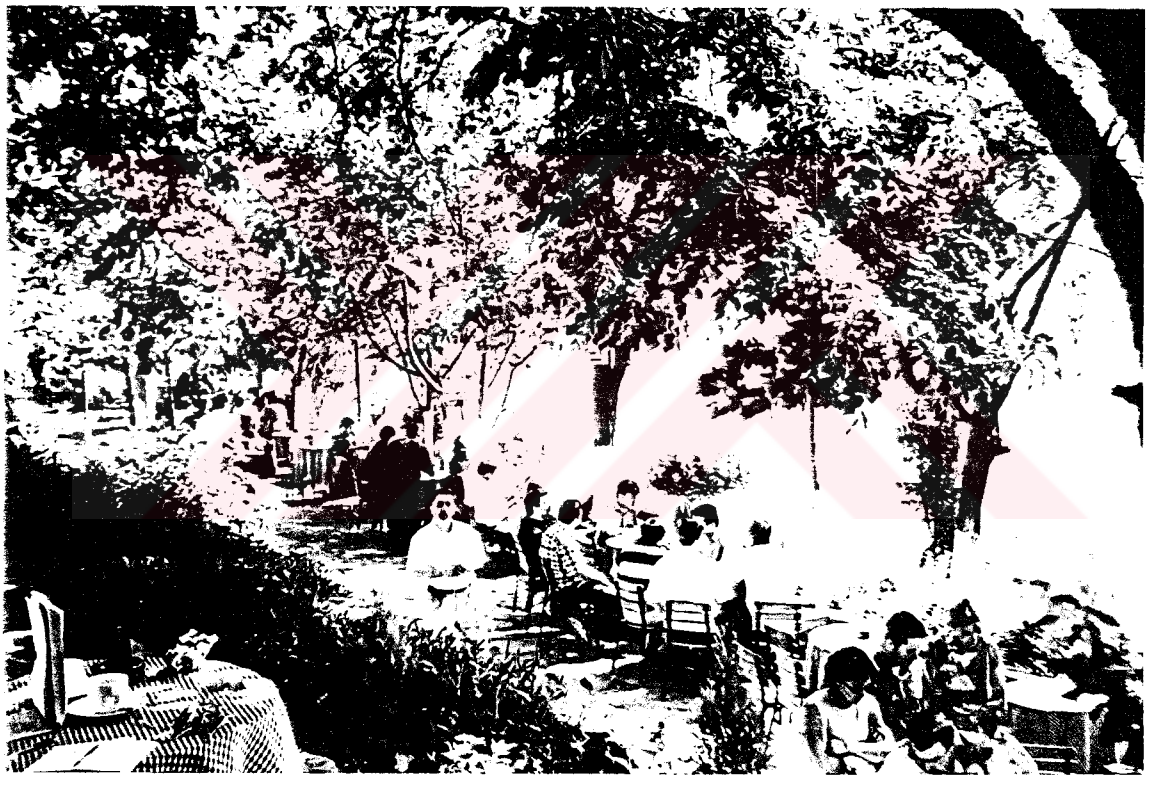
Loti için, İstanbul'un en ruhaniyetli semti Eyüp'ün ayrı bir önemi vardır. Eyüp'e hakim bir tepede yer alan salaş bir kahvehaneye sık sık gelerek burada zaman geçirdiği bilinmektedir. Bu nedenle kahve ve tepe kendi adıyla anılmaktadır.

Kahvehane, Eyüp sırtlarında Haliç'e hakim bir tepede panoramik İstanbul manzarasına hakim bir yerde bulunmaktadır. ***Ragıp Ağa Kahvesi*** olarak bilinen kahve zamanında semtin bekçisi olan Ragıp Ağa tarafından 1880 yılında kurulmuştur. (YALÇIN, 2001:263) Zamanla el değiştiren ve çeşitli restorasyonlar gören yapı ve bahçesi günümüzde tipik bir Türk kahvesi olarak işletilmektedir. Kahvenin önüne Pierre Loti'nin küçük bir büstü konmuştur.

Gerçektende bu noktadan Haliç, nefis bir manzara vermektedir. Havanın açık olduğu günlerde Sarayburnu'na kadar ***İstanbul silueti*** izlenebilmektedir. Kahvenin diğer bir özelliği tarihi mezarlık bölgesi arasında yer almasıdır.

Çevresindeki mezarlıkta mezar taşlarının sunduğu zengin taş mimarisi ve ***servi ağaçları*** bölgeye çekicilik katmakta ve mistik bir hava yaratmaktadır.

Günümüzde, bölgenin en fazla turist çeken sahalarından biri olan ***Pierre Loti Kahvesi*** özellikle yaz aylarında oldukça kalabalıktır. Kahve yerli ziyaretçiler yanında Fransız turist gruplarının başlıca uğrak yerlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Fotoğraf:9
Pierre Loti Kahvesi

2.3.7.2 El Sanatları (Oyuncakçılık, Çömlekçilik)

Haliç çevresinde tarihsel süreç içerisinde çeşitli el sanatlarının geliştiğini görmekteyiz. İstanbul'un Osmanlılarca fethinden itibaren din turizmi ve sosyal içerikli olaylara (düğün, sünnet, adak vs.) sahne olan Eyüp Sultan Camii ve Türbesi çevresinde çömlekçilik, oyuncakçılık gibi el sanatları gelişme göstermiştir. Bunun yanı sıra halka fırınları, yoğurtçuları, kebapçıları ve kaymakçıları ile de ünlenmiştir.

Eyüp'te oyuncakçılık 18yy.' a dayanmaktadır. Eyüp'te ilk oyuncak ***Dökmeci Hasanağa*** tarafından yapılmıştır. Hasanağa, II.Mahmut zamanında ***Nizam-ı Cedit*** askeri olarak memleketinden İstanbul'a gelmiş ve tarihi Rami kışlasının açılış töreninde dümbelek çalmıştır. Askerlikten ayrıldıktan sonra ramazan aylarında şehir maniciliği yapmış, boş zamanlarında ise oyuncak yapımı ile uğraşmıştır. Tükürükçü oyuncakçı Hasanağa olarak da bilinen bu kişiden sonra, Gümüşsuyu'lu Darbukacı Halil Efendi ve Küçük İsmail Efendi adlı kişiler de bu sanatın yaygınlaşmasına katkıda bulunmuşlardır. (YALÇINKAYA, 2001: 97)

Evliya Çelebi Seyahatnamesinde; oyuncakçı dükkanlarını şu şekilde ifade etmektedir: *" Eyüp oyuncakları kamış borular, fırıldaklar, def dümbelek, kemençe, sıçan ve kuşlarla gözle görmedik oyuncaklarla geçerler. Bunların alayında ak sakallı, gözleri sürmeli çelebilerin, suratı traşlı, kellepuşlu (başlıklı) ayağı nalınlı, bazısı avrad kılıklı, avrad takkeli, avrad kılıklı müsekkel* adamların ellerine düşme dadıları anne ve babalara yapışıp alayda geçerken, avrad takkeli koca çelebi 'a dadı! Ben bu oyuncağı isterim ya da istemem' diye kimisi ağlayarak ellerinde teperleri** dümbelekleri çalarak geçerler .Tuhaf esnaf mukalitleridir*** . Amma mukalidin imanı sahidir diye fetvalar vardır"* (ÇELEBİ, "Çev:Z.Danışman, 1969": 302)

---

* Müsekkel: Çocuk kılıklı.

** Teber: Balta.

*** Mukallit: Taklitçi.

Evliya yine aynı eserinde Eyüp'teki oyuncakçı esnafından söz ederken, 100 adet oyuncakçı dükkanının var olduğunu ve bu dükkanlarda çalışanların sayısının 105 kişi olduğunu belirtmiştir. (ÇELEBİ, "Çev:Z.Danışman, 1969": 303)

Eyüp İskele Caddesi üzerinde oyuncakçı çıkmazı olarak bilinen sokakta üretilen oyuncaklar, başta İstanbul olmak üzere Anadolu'nun çeşitli bölgelerine gönderilmekteydi. Oyuncak kavramı ile Eyüp semti adeta bütünleşmişti. 19.yy. başlarında 25-30' a düşen oyuncak dükkanı sayısı giderek azalmış ve günümüze tek bir oyuncakçı dükkanı ulaşabilmiştir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, ***"Eyüp Oyuncakları Koleksiyonu'na"*** bakıldığında; tahta malzemeden yapılan araba, dönme dolap, cambaz, şeytan minaresi,tel dolap, sandalye, beşik, salıncak, kaynana zırıltısı, davul, trampet,el davulu, tef, topaç, meşin top, toprak testi gibi el emeği ile yapılan oyuncakların önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır.

Günümüzde Eyüp oyuncakçılar sokağında, tek bir oyuncakçı dükkanı kalmıştır. Teknolojinin giderek gelişmesi, ucuz fabrika ürünü oyuncakların artması el sanatına dayalı oyuncak üretimini durdurmuştur.

Bir dönem kültürünü anlatmaktaki önemli araçlardan biri olan el üretimi oyuncakların, aynı mekanda bir iki atölyede, sembolik de olsa üretilmesi, kültür tarihimizin yaşatılması açısından yerinde olacaktır.

Eyüp'te gelişen bir diğer el sanatı ise çömlekçiliktir. Süzülmüş çamurdan yapılan, fırında pişirilerek sertleştirilen, tava, vazo, çanak gibi ev eşyaları çömlek olarak adlandırılmaktadır. Çömlekçilik insanlık tarihinde de çok eskiye dayanan yaygın bir el sanatıdır.

İstanbul'da çömlekçiliğin Roma - Bizans döneminde geliştiği yapılan kazılardan anlaşılmaktadır. Evliya Çelebi'ye göre Eyüp Çömlekçiler Mahallesinde bu sanatın geliştiği belirtilmektedir. (YENİŞEHİRLİOĞLU, 1994: 530)

Eyüp'te çarşının en hareketli kısmını cami ve çevresi oluşturmaktadır. Burada yer alan dükkanların çoğunun arka bölümü imalathane ön bölümü ise satış yeri olarak düzenlenmişti. Aynı tip malı üreten veya satan dükkanların bulunduğu sokaklar ***oyuncakçılar, çömlekçiler , yoğurtçular*** gibi isimlerle anılırdı. (YENİŞEHİRLİOĞLU, 1994: 531)

Eyüp'te Defterdar civarındaki Balçık iskelesinin batısında kalan bölge Çömlekçiler Mahallesi olarak adlandırılmıştır. Eyüp'te çömlekçiliğin ne zaman başladığı bilinmemekle birlikte İstanbul'un fethinden itibaren bölgede başlayan yerleşme ve ziyaretler paralelinde geliştiği söylenebilir.

Evliya Çelebi Seyahatnamesinde; bölgede 300 dükkanlı bir çarşıdan başka 250 çanak çömlek dükkanının varlığından söz etmiştir. Evliya Çelebi ve Enemya Çelebi Kömürciyan'a göre bu atölyelerde çanak çömleğin yanı sıra yağ, bal, şarap testileri ile her yaşta çocuk için türlü oyuncakların yapıldığı belirtilmektedir. (İNCİCİYAN, 1976: 93)

Yine Evliya Çelebi Seyahatnamesinde; bu atölyelerde kullanılan toprağın çok kaliteli olduğunu ve Eyüp sahillerinden çıkarıldığını yazmaktadır. İnciyan ise 18.yy. Çömlekçiler Mahallesi tasvirinde burada 40 çömlek atölyesinin varlığından söz etmiştir. Sarraf Houvenesyon ise bu atölyelerde çalışanların çoğunun Ermeni olduğunu belirtmiştir. (MASARACI, 2001: 113)

Günümüzde var olmayan çömlek atölyelerinde üretilen ürünlerin bir bölümü İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Müzesinde sergilenmektedir. Bu ürünler arasında testiler, sürahiler fincanlar ve kaplar önemli yer tutmaktadır.

Zengin tarihi dokusu ve kültürel özellikleriyle 2000'li yıllara bir turizm anıtı olarak giren ve bu özelliğini gün geçtikçe hissettiren Haliç çevresinin; tarihsel süreç içerisinde gelişen el sanatlarının canlı tutulması kültürel turizm açısından bölge adına önemli bir kazanım olacaktır.

BÖLÜM 3. BAŞLICA TURİZM ÇEŞİTLERİ

3.1 Doğa Turizmi

Haliç tarihsel süreç içerisinde başta sanayi olmak üzere diğer beşeri faktörler nedeniyle doğa turizmi açısından önemini kaybetmiştir. Geçmişte Haliç çevresinde bulunan yoğun orman örtüsü yok olmuş, sanayi tesisleri ve yerleşme sahalarının atıkları Haliç su yolunda büyük bir kirliliğe neden olmuştur. Ancak; ismini güneşin batışındaki manzaradan alan Haliç'te (Altınboynuz) manzara seyir yerleri ilgi görmektedir. Yakın geçmişte başlatılan çalışmalarla Haliç büyük bir temizlenme sürecine girmiş, geçmişe oranla doğa turizminin gelişebileceği bir alan haline dönüşmektedir.

3.1.1 Manzara Seyir Yerleri

Haliç'in değişken topoğrafyası, panoramik manzara seyir yerlerinin oluşmasını sağlamıştır. Bunlardan ***Pierre Loti*** Tepesi olarak bilinen ***İdris Köşkü*** Tepesi ile ***Amcazade Vakıf Arazisi*** eski İstanbul'un tepeden seyredilebildiği en önemli manzara yerlerini oluşturmaktadır.

Bu tepelerden en ünlüsü Haliç kıyısına paralel uzanan, eski Bahariye Caddesi ile tarihi dokunun yoğun olduğu Eyüp bölgesine hakim, İslambey Caddesinin oturduğu vadiler arasındaki tepedir. ***Pierre Loti Tepesi*** olarak bilinen bu bölge Osmanlı döneminden beri ilgi gören bir yer olmuştur.

Günümüzde ***Pierre Loti*** tepesi Eyüp Camisinden sonra en fazla turist çeken bir merkez durumundadır. Daha çok Fransız turistlerin ziyaretine sahne olan bu bölge ve çevresinin yeniden tanzim edilmesi, yerli ziyaretçilerin de sık uğrak yerlerinden biri haline getirmiştir.

Bununla birlikle; Zal Mahmut Paşa Külliyesi sırtlarında ***Amcazade Vakıf Arazisi*** olarak bilinen Zal Mahmut Paşa Sarayının olduğu arazi de tarihi yapı kalıntıları içindeki ağaçları ve Haliç manzarası ile bölgenin ilk göze çarpan tepelerindendir.

Bu noktalardan Haliç, Galata köprüsüne kadar kesintisiz izlenebilmektedir. Ayrıca Eyüp tarihi dokusu, Sütlüce ve tarihi yarımada diye bilinen bölgedeki eserler eşsiz bir İstanbul siluetini gözler önüne sermektedir.

3.1.2 Rekreasyon Alanları

Haliç su yolunun Eyüp dönüşünde yer alan Bahariye adaları önemli bir rekreasyon sahasıdır. Denizden yüksekliği yarım metreyi bulan bu adalar yakın geçmişe kadar çevredeki sanayi kuruluşlarının atık boşaltma yeri olarak kullanılmaktaydı ve son derece kötü görüntü arzetmekteydi. Mülkiyeti İstanbul Büyük Şehir Belediyesine ait olan bu adacıklar Haliç Dönüşüm projesi çerçevesinde çamur ve balçıktan temizlenerek yeşil bir görüntüye kavuşturulmuştur.

İstanbul Büyük Şehir Belediyesince proje kapsamına alınan bu adalar üzerinde sert zemin ve peyzaj düzenlemelerinin yapılması planlanmakta, adaların Eyüp kıyısına ve birbirine asma köprü ile bağlanarak rekreatif düzenlemeler ile çiçek parterleri , ışık ve ses oyunlarının bulunduğu günü birlik dinlenme tesisleri merkezi haline dönüştürülmesi hedeflenmektedir.

Haliç'in temizleme süreci ile birlikte ***su – çevre*** etkileşiminin de hızlandığını görmekteyiz. Özellikle son yıllarda, bölgede uluslararası kürek yarışları yapılmaktadır. Ayrıca Eyüp çevresinde kürek ve su sporları merkezi kurma çalışmaları devam etmektedir. Tarihi dönemde İstanbul'un doğal limanı özelliğindeki bu su yolu artık ulaşım amacıyla da kullanılmaktadır.

Çalışma süresince; Haliç'in kuzey ve güney kıyı kesiminde orta ölçekteki bir çok teknenin varlığı gözlemlenmiştir. Yer yer ***kayık çekecek yerlerinin*** bulunması bölgede gelişen turizmle birlikte, bir ***yat limanının*** oluşacağını olası kılmaktadır. Günümüzde gezinti tekneleri Haliç kıyıları boyunca turistik turlar düzenlemektedir. Ayrıca son yıllarda Haliç'teki temizliği vurgulamak amacıyla Balık tutma yarışmaları yapılmaktadır.

1985 yılından itibaren yürütülen Haliç Projeleri ile kuzey ve güney kıyı şeridi boyunca genişliği 20-100 m. arasında değişen yeşil alanlar, park ve diğer rekreasyon alanları elde edilmiştir. Haliç güney kıyı şeridinde daha çok olmak üzere çevre düzenlemeleri kapsamında yapılan çeşitli spor kompleksleri, bisiklet, koşu ve yürüyüş parkurları bulunmaktadır. Eyüpsultan çevresi, Piyer Loti Tepesi, Tarihi Mezarlıklar ve Ayvansaray çevresinde yapılan çevre düzenlemeleri ile bölge, tarihine yakışır bir görüntüye kavuşmuştur.

Fotoğraf:10
İdris Köşkü Tepesinden Haliç Manzarası

Fotoğraf:11
Bahariye Adaları

3.2 Kültür Turizmi

Haliç, zengin tarihi geçmişi ile kültür turizmi açısından önemli bir potansiyele sahiptir. 2600 yıllık geçmişi olan İstanbul, bir çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bölgede yer alan bir çok cami, kilise, türbe, mezarlık, surlar ve diğer tarihi yapılar geçmiş dönem kültürünü günümüze taşımaktadır.

Haliç su yolunun güneybatı kesiminde yer alan Eyüp, kültürel dokunun en yoğun olarak karşımıza çıktığı merkezdir. Bu merkez, özellikle Osmanlı dönemindeki yerleşmeyle birlikte, dini ve sosyal donatı alanlarının kalbi haline gelmiştir. Eyüp barındırdığı kültürel değerler ile adeta bir ***açık hava müzesi*** görünümündedir.

Osmanlı son döneminden itibaren başlayan batılılaşma çabaları neticesinde Haliç çevresindeki kültürel değerler yavaş yavaş yok olmaya başlamıştır. Eski kaynaklarda sözü edilen ve gravürlerde resmedilen bir çok yapı günümüze ulaşamadan yıkılmıştır. Buna rağmen bölgede kültür turizmine konu olabilecek bir çok eser varlığını sürdürmektedir.

Haliç çevresinde; Haliç Tersanesindeki kuru havuzlar ile tarihi yapılar, tarihi Hasköy Tersanesi ile Lengerhane, Camialtı tersanesi tarihi yapıları, Taşkızak Tersanesindeki tarihi taşkızak, Aynalıkavak Kasrı, Tarihi Sütlüce Mezbahanesi, Kağıthane Sadabat çevresindeki kültürel yapılar (çeşme, dikilitaş vb.), tarihi Silahtar Elektrik Fabrikası, eski Feshane Binası, Eyüp çevresinde yer alan bir çok sosyal donatı yapıları (medrese, imaret, kütüphane, mektep, sebil, çeşme vb.), Piyer Loti Kahvesi, Ayvansaray çevresindeki tarihi kule, sur ve zindanlarla tarihi yapılardan Cibali Tütün Fabrikası kültür turizmi açısından önemi bulunan kaynakları oluşturmaktadır.

Bu kaynaklardan; tarihi Hasköy Tersanesi ile Lengerhane sanayi müzesine dönüştürmüştür. Tarihi yapılara yeni fonksiyonlar kazandırılması, böylece bir turizm hareketi oluşturulmasına en güzel örnek olan Koç Sanayi Müzesi her gün yüzlerce kişi tarafından ziyaret edilmektedir. Eski Feshane Binası, Kültür Merkezine dönüştürülerek, halen kültür turizminde kullanılan yapılar arasındadır. Tarihi Cibali Tütün Fabrikası, üniversiteye dönüştürülmüş ve eğitim faaliyetleri sürmektedir. Hasköy'de yakın geçmişimizin önemli mekanlarından olan Aynalıkavak Kasrı ve bünyesindeki müze ziyaretlere açık tutulmaktadır.

Bununla birlikte; Tarihi Sütlüce Mezbahanesinin Uluslararası Kongre Merkezine dönüştürülmesi çalışmaları ile Kağıthane Sadabat bölgesinin tarihi dokusu gözetilerek Mesire Alanı haline getirilmesi çalışmaları devam etmektedir. Silahtarda bulunan Elektirik Fabrikasının Enerji Müzesine dönüştürülmesi ise projelendirilmiştir.

Son yıllarda kültür turizmini artırmak amacıyla yapılan restorasyon ve koruma çalışmaları, geçmişe ışık tutan ***fiziki belge*** niteliğindeki bu yapıları geleceğe aktarmak adına önem arz etmektedir. Ahmet Hamdi Tanpınar, ***"Beş Şehir"*** isimli kitabında ***" En büyük meselemiz budur; mazi ile nerede ve nasıl bağlanacağız? Keskin bir olmak veya olmamak davası içinde yaşıyoruz. Onu benimsedikçe hayatımıza ve eserimize daha yakından sahip olacağız"*** diyerek kültür mirasının korunmasının önemine değinmiştir. (TANPINAR, 1993: 52)

Günümüzde kültür bilincinin geç de olsa oluşması kültürel mirasa daha fazla ilginin artmasını sağlamıştır. Gerçektende bölgede bir çok tarihi yapının restore edildiği ve bunlardan bazılarına yeni işlevler verilerek farklı kullanım alanları yaratıldığı, dolayısıyla kültür turizmin nispeten arttığı gözlemlenmiştir.

3.3 İnanç Turizmi

İnsanların kutsal mekanları gezip görme isteği inanç turizminin doğmasına neden olmuştur. ***Kabe, Kudüs*** gibi bir çok inanç merkezi her yıl milyonlarca kişi tarafından ziyaret edilmektedir. İstanbul, köklü tarihi ve kültürel kimliği ile tarihte bir çok dini olaya tanıklık etmiştir. İstanbul'un çekirdek yerleşmesi olarak bilinen Eyüp çevresi ile Fener - Balat bölgesinde üç dine ait önemli yapı ve türbelerinin bulunması, inanç turizminin oluşmasını sağlamıştır. Balat yerleşim bölgesinde Musevi yapıları, Fener'de Hıristiyan yapıları, Eyüp'te ise Müslüman yapıları önemli yer tutmaktadır.

Haliç'in üç büyük dinin buluşma yeri olması, bölgenin inanç turizmi açısından önemini son derece arttırmaktadır. Özellikle Haliç güney kıyısı boyunca yer alan çok sayıda cami, kilise, sinagog ve türbe gerek tarihi özellikleriyle gerekse manevi hayata olan etkileriyle önemli kültürel kaynaklardır. Son yıllarda başlatılan rehabilitasyon çalışmalarıyla, kent dokusu içerisinde kalmış dini yapılar birer birer gün ışığına çıkarılarak, bölge turizmine katkı sağlanmıştır

Kültür turizminin alt grubu olan inanç turizmi içerisine dini yapılar (Manastır, Kilise, Sinagog, Cami) girmekle birlikte, bu yapılar ibadetten çok tarihi yapı olması nedeniyle kültür turizmine konu olurlar. Haliç çevresinde inanç turizmi kapsamında dini nedenlerle ziyaret edilen iki önemli mekan bulunmaktadır Bunlar: Fener Rum Patrikhanesi ile Eyüpsultan Cami ve Türbesidir.

3.3.1 Fener Rum Patrikhanesi

Bu mekan, Rum Ortodokslarının merkezi ve en kutsal mekanıdır. 1602 yılında bugünkü binası olan ***Ayios Georgios Manastırına*** taşınan Patrikhane, 1800'lü yıllarda kapsamlı bir şekilde onarılmıştır. Patrikhanenin ana kapısı 1821 yılında mora isyanını desteklediği gerekçesiyle ***Patrik V. Grigorios*** ve arkadaşlarının burada idam edilmesi anısına o tarihten bu yana kapalı tutulmaktadır.

Patrikhane içerisinde ***Aya Yorgi Kilisesi*** bulunur. Kilise içerisinde yer alan süsleme ve ikonlar son derece güzel görüntü arz etmektedir. Mimari açıdan da özel bir yeri olan Patrikhane, Müslümanların Eyüp Sultan'dakine benzer bir inanç turizmine sahne olmaktadır.

Tarihsel süreç içerisindeki önemi ile birlikte Patrikhane, Haliç kutsal aksının önemli bir noktasını oluşturmaktadır. Kilisenin içinde Hıristiyan dünyasının kutsal eşyaları olarak: ***Ayia Efimia, Ayia Theofanu*** ve ***Ayia Solomoni*** isimli azizelerin kemiklerinin olduğu üç lahit, patrik tahtı ve tören haçı bulunmaktadır. Patrikhane'nin içinde din adamlarının odaları, çalışma birimleri, kütüphane bulunmakta ve hala büyük bir kısmı açılmamış zengin arşivi ile sadece Türkiye'de yaşayan Ortodokslar'ın değil, tüm dünyadaki Ortodosklar'ın en önemli inanç merkezlerinden biridir.

Patrikhaneden, önemli dini törenlerin hangi tarihlerde yapıldığı ve hangi ülkelerden kaç ziyaretçi geldiğine ilişkin bilgi alınamamıştır.

Fotoğraf:12
Fatih'in Gennedios'a Patriklik Beratını Verirken Betimleyen Mozaik Pano.(Patrikhane Girişi)

Fotoğraf: Zafer KARACA

3.3.2 Eyüpsultan Cami ve Türbesi

Eyüp ilçe merkezinde bulunan Eyüpsultan Cami ve Türbesi, önemli bir ibadet merkezi olmakla birlikte, inanç turizmi açısından başlıca ziyaret yerlerinden biridir. Cami avlusunda bulunan Eyüp Sultan Türbesi, Hz. Muhammet'i Medine'ye ilk geldiğinde evinde misafir eden ve bayraktarlığını yapan Hz. Eyyub El Ensari isimli sahabeye ait olup, camiye ismini vermiştir. Hz.Eyyub El Ensari, Emevilerin 668-669'da gerçekleştirdiği İstanbul kuşatmasında Emevi ordusunda yer almış ve şehit olmuştur. İstanbul'un Osmanlılarca fethi ile Fatih Sultan Mehmet' in hocası Akşemseddin tarafından bulunan mezar yerine önce türbe fetihten 5 yıl sonra ise türbenin karşısına ilk Türk ***monumental*** cami , medrese, imaret ve hamam yaptırılarak Eyüp Sultan Külliyesi oluşmuştur. (BAKIR, 2000: 195) İstanbul'un sur dışındaki ilk yerleşmesinden günümüze ulaşanlar cami, türbe ve hamamdır.

1766 yılındaki büyük İstanbul depreminde onarılmayacak derecede çok büyük zarar gören cami, III. Selim tarafından 1798'de tamamen yıktırılmış ve yerine Türk ***barok*** üslubunda yeni bir cami yaptırılmıştır. 1800 yılında tamamlanan Eyüp Sultan Cami yine bu tarihte ibadete açılmıştır. (BAKIR, 2000: 195)

Bölge genelinde Eyüp, din turizmine sahne olan en önemli merkez olarak görülmektedir. İstanbul'un fethedilmesiyle başlayan bu süreç günümüzde de popülaritesinden hiçbir şey kaybetmiş değildir. Eyüp; uluslararası üne sahip yoğun tarihi ve kültürel değerleri bir ***hac*** yeri özelliği taşımaktadır. Eyüp Sultan Türbesi etrafında bir çok ünlü kişinin özenle yaptırılan türbeleri yazılı anıtlarıyla geçmişe ışık tutan bir ***açık hava müzesi*** niteliğindedir.

Eyüp Sultan Külliyesi, Eyüp El Ensari'nin, Hz.Muhammet'le beraberliğinin ve kutsal topraklardan gelip şehit olmasının kazandırdığı durum nedeniyle Türk - İslam aleminde daima önemli olmuş ve bir hac yeri ilgisini görmüştür. (CANTAY, 2000: 162)

Eyüpsultan Türbesindeki kutsal eşyalar arasında; Hz Muhammed'e ait ayak izi, tarihi el yazması Kuran-ı Kerimler bulunmakla birlikte, 1932 yılında sonra Türbedeki çok sayıdaki eşya (321 adet) Topkapı Sarayına nakledilmiştir.(GÜVEN, 1998: 312-317)

Zengin dini ve tarihi geçmişi ile Eyüp ve çevresi, ülkemizde inanç turizminin yaşandığı en önemli merkez olarak görülmektedir. Türbeler Müdürlüğü'nden edinilen bilgiye göre Eyüpsultan Türbesini yılda yaklaşık bir milyon kişi ziyaret etmektedir. Türbe; hac dönüşü ziyaretleri başta olmak üzere evlenme , sünnet ve adak gibi sosyal ve dini içerikli ziyaretlere sahne olmaktadır.

Fotoğraf: 13
Eyüp Sultan Cami

BÖLÜM 4. TARİHİ YAPILARDA DEĞİŞEN FONKSİYONLAR

4.1 Müzeler

Zengin tarihi geçmişi ile adeta bir açık hava müzesini andıran Haliç çevresinde; ***Koç Sanayi Müzesi*** turizm bakımından ön plana çıkan mekanların başında gelmektedir. Tarihi ***Lengerhane*** binası ve ***Hasköy Tersanesinin*** restore edilerek müzeye dönüştürülmesiyle oluşturulan Koç Sanayi Müzesi, Haliç kıyısında kısa zamanda önemli bir turizm merkezi haline gelmiştir.

Diğer taraftan 22 Mart 1985 tarihinde kurulan ve 1999 yılının Ağustos ayına kadar varlığını sürdüren Cibali Sigara Fabrikasındaki Tekel Müzesi, tütün endüstrisinin gelişimi sergileyen önemli müzelerden biriydi. Cibali sigara Fabrikasının Kadir Has Üniversitesine devredilmesiyle kapanan Müzede sergilenen eşyalar için Cevizli Sigara Fabrikası bünyesinde yeni bir müze oluşturulmaktadır. Tekel müzesinde sergilenecek 360 obje arasında Mustafa Kemal Atatürk için yapılan ilk sigara örnekleri, Cumhurbaşkanlarımız için yapılan sigaralar, Sigara paketleme, puro, ve dokuma makineleri, Yurdumuzda üretilen tütün tipleri, balyaları ve balya sandığı gibi ürünler bulunmaktadır.

4.1.1 Koç Sanayi Müzesi

Haliç'te tarihi ***Hasköy Tersanesi*** ve eski ***Lengerhane*** binasında kurulmuş olan ***Koç Sanayi Müzesi***; Haliç'in en gözde alanlarından biridir. Müze, ilk olarak tarihi Lengerhane binası satın alınarak restore edilmesiyle kurulmuştur. ***İstanbul 1 no' lu Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulunca*** 2.sınıf tarihi eser olarak değerlendirilen Lengerhane binası, 12.yy.' dan kalma Bizans temelleri üzerinde III.Ahmet döneminde, 1703-1730 tarihleri arasında inşa edilmiştir. Osmanlılarda deniz çıpasına Lenger, çıpanın yapıldığı yere de lengerhane denildiği için bu ismi alan bina, ***Havantopu dökümhanesi, torpil deposu*** olarak da çeşitli amaçlarla kullanılmıştır.

III. Selim döneminde kapsamlı bir onarımdan geçirilen yapı, Cumhuriyet döneminde bir süre ***"Tekel Tütün ve İspirto Deposu"*** olarak kullanılmıştır. 1991 yılında ***Rahmi Koç Müzecilik ve Kültür Vakfı*** tarafından satın alınarak müzeye dönüştürülmüş ve 13 Aralık 1994 tarihinde ziyarete açılmıştır.

Koç Müzesinin Lengerhane binasında; açık ve kapalı alan olmak üzere toplam; 2100 $m^{2'}$lik alanda: ***buharlı makine modelleri, çeşitli motor ve modeller, bilimsel aletler, iletişim aletleri ,otomobiller, para basma makineleri, oyuncaklar, gemi maketleri*** ve benzeri unsurlar sergilenmektedir.

Müze koleksiyonlarının sergilenmesi için Lengerhane binasının yetersiz kalması ve yoğun ilgi nedeniyle; Haliç kıyısında Lengerhane binasının karşısında bulunan Hasköy tersanesi de satın alınarak müzeye dönüştürülmüştür. 11086 $m^{2'}$ lik alan üzerinde bulunan tersane ve binaları aslına sadık kalınarak restore edilmiş, ***tarihi kızak*** ve ***katarakt tezgahı*** çalışır hale getirilmiştir.

Hasköy Tersanesi; 1861 yılında ***Şirketi Hayriye*** tarafından kurulmuştur. Uzun yıllar gemi yapım ve onarım yeri olarak kullanılan tersane, 1996 yılında satın alınarak müzenin 2. bölümü olarak 10 temmuz 2001 tarihinde hizmete girmiştir. Hasköy Tersanesi bölümünün hizmete girmesiyle toplam 20.250 m^2 lik bir alana kavuşan müze, Haliç için dünyada eşsiz bir kültürel değer olmuştur.

Müzenin bu bölümünde: ***denizaltı, uçak, kağnı ve at arabaları, otomobil, vagon, tekne, bisiklet, motosiklet gibi tarihi ulaşım ve savaş araçlarının yanı sıra çeşitli makineler, sualtı bölümleri, dene - öğren, ne - nasıl çalışır gibi eğitici bölümler ve tarihi çarşı bölümü*** yer almaktadır. Tarihi çarşı bölümünde yar alan geleneksel dükkanlar oldukça nostaljik bir mekan yaratmıştır. Bu dükkanlar arasında ***Tarihi Haliç Oyuncakçısı, Saatçi Dükkanı, Şifa Eczanesi*** en çok ilgi gören bölümlerdir.

Müzede yer alan bir çok makine ve diğer aksamlarım etkileşimli sunumu gerek eğitim anlamında gerekse görsel anlamda burayı daha da çekici hale getirmektedir. Ziyaretçiler; saydamlaştırılmış çeşitli makinelerin çalışma sistemlerini bir düğmeye basarak görebilmektedir.

Gerçekten de sanayinin, tarihsel gelişimini görsel bir şekilde anlatan bu müze Haliç için büyük bir şans olmuştur. Haliç çevresinde ***Eyüp Sultan'dan*** sonra en fazla ziyaret edilen mekandır.

Edinilen bilgiye göre; müze, günde ortalama ***3000*** kişi tarafından ziyaret edilmektedir. ***Rahmi Koç Sanayi Müzesi, modern müzecilik anlayışının tarihle sentezi sonucu ortaya çıkmış mekansal özellikleri , bünyesindeki çeşitli restoran ve dinlenme alanlarıyla ve eşsiz manzarasıyla şimdiden Haliç turizminin lokomotifi durumundadır.***

Fotoğraf:14
Koç Müzesi (Tarihi Çarşı Bölümü)

Fotoğraf:15
Koç Müzesi (Hasköy Tersanesi Bölümünden Bir Görüntü)

4.1.2 Aynalıkavak Kasrı (Tarihi Türk Çalgıları Müzesi)

Osmanlı İmparatorluğu döneminde ***Tersane Sarayları*** olarak bilinen yapılar grubundan günümüze ulaşabilen tek yapıdır. Hasköy'de Aynalıkavak Caddesi üzerinde bulunan yapı; Camialtı ve Taşkızak Tersaneleri arasında adeta kaybolmuştur. Gerek deniz tarafından, gerekse kara tarafından kasır görülememektedir.

Bizans döneminde, bölge; kıyıdan itibaren Okmeydanı - Kasımpaşa sırtlarına doğru gelişen bir bağ ve koru özelliğindeydi. İstanbul'un Osmanlılarca fethinden itibaren bölgeye Osmanlı Padişahları yoğun ilgi göstermişlerdir. Osmanlı Tersane sektörünün Kasımpaşa' da gelişmesiyle bölgeye ***"Tersane Has Bahçesi"*** adı verilmiştir. Bölgedeki yapılaşma 1. Ahmet döneminde (1603-1617) başlamış, bu dönemden itibaren yapılan çeşitli yapılar inşa edilerek Tersane Sarayı yapılar topluluğu elde edilmiştir.

Tersane Sarayları kapsamında yer alan Aynalıkavak Kasrı, III.Ahmet Döneminde (1703-1730) yaptırılmıştır. Aynalıkavak Kasrı, Sultan III.Selim döneminde (1789-1807) kapsamlı bir düzenlemeden geçirilerek bugünkü görünümüne kavuşturulmuştur. Yapı; deniz cephesinde iki, kara cephesinde ise tek katlıdır Son dönem Osmanlı mimarisinin en güzel örneklerinden biri olan bu kasır, iç mekan süslemeleri ve döşemeleriyle III.Selim döneminin zengin kültürünü yansıtmaktadır.

Aynalıkavak Kasrının giriş bölümünde III.Selimin besteci yönü göz önüne alınarak Tarihi Türk Çalgıları Müzesi oluşturulmuştur. Kasırda zaman zaman ulusal ve uluslararası nitelikte resepsiyonlar verilmekte ve Türk Sanat Müziği konserleri düzenlenmektedir.

Haliç çevresinin önemli turizm mekanlarından biri olan Aynalıkavak Kasrı'nın günümüzde çok fazla ziyaret edildiği söylenemez. Çoğunlukla kapalı tutulan mekanın en büyük kaybı etrafındaki tersanelerdir.

4.2 Kültür Merkezleri

Son yıllarda, Haliç'te yaşanan değişim çerçevesinde restore edilerek kültür ve sanat merkezi haline getirilen tarihi ***Feshane F***abrikası ile ***Sütlüce Mezbahanesi'nin*** restorasyonu ile oluşturulacak ***Sütlüce Uluslararası Kültür Merkezi*** yakın gelecekte karşılıklı olarak Haliç'in her iki kıyısında yer alan önemli kültür merkezleri olacaktır.

Eyüp Belediyesi'ne bağlı olarak faaliyetlerini sürdüren ***Eyüp Kütüphanesi*** ve ***Kültür Evi***, Feshane Caddesi üzerinde tarihi bir yapıda kurulmuştur. Kütüphane ve Kültürevi içerisinde bölge ile ilgili çok sayıda yazılı ve görsel materyal bulunmaktadır. Bu kurum, sempozyum, panel, sergi vb. kültürel etkinliklerin organizasyonunu da yapmaktadır.

Mimar Sinan'ın eserlerinden olan ***Zal Mahmut Paşa Külliyesi'nin*** avlu bölümü günümüzde ***Mehterhane*** olarak kullanılmaktadır. Yakın geçmişe kadar harap durumda bulunan bu mekan, onarılarak 1997 yılında ***Eyüp Belediyesi Mehteran Takımı'nın*** çalışmaları için ayrılmıştır. Bununla birlikte; Mehterhane içerisinde son yıllarda Türk musiki kursları da düzenlenmektedir.

Balat'ta Hızır Çavuş Sokakta yer alan ***Balart Sanat Evi***, "Balat-Fener Rehabilitasyon Programı" çerçevesinde bir gurup sanatsever tarafından kurulmuştur. 1999 yılında faaliyete geçen bu ev, semt halkının kültür ve sanata ilgisini artırmak amacıyla; ***seramik, mozaik, resim, boyama, fotoğraf*** vb. dallarda kurslar düzenlemektedir. Bunun dışında Balart Sanat Evi'nde turistlere yönelik kültür geceleri de düzenlenmektedir.

4.2.1 Feshane Uluslararası Fuar, Kongre ve Kültür Merkezi

Feshane Fabrikası, 19yy.'dan itibaren başlayan batılılaşma hareketi neticesinde Defterdar burnu ile Eyüp İskelesi arasında ***Sultan III.Selim'in*** kızkardeşi ***Hatice Sultan'ın*** yalısının ***fer'iye*** kısmında, ***Sultan Abdülmecid'in*** fermanı ile kurulmuştur. (YALÇIN, KADAYIFÇI, 1999: 407)

1832 yılında II.Mahmut'un askerlerin fes giymesini zorunlu kılmasıyla, ordunun fes ihtiyacını karşılamak üzere 1835' te ***Feshane-i Amire*** kurularak, bölgedeki sanayileşme çerçevesinde bir çok sahil sarayı yıkılmıştır. (YALÇIN, KADAYIFÇI, 1999: 407)

Feshane binası kuruluşundan, 1986 yılına kadar dokuma ve tekstil fabrikası olarak çeşitli tekstil ürünlerin üretimi için kullanılmış, Haliç ıslah projesi çerçevesinde 1986 yılında kapatılmıştır. Daha sonra restore edilen yapı, bir kültür merkezi olarak ilk kez ***3. Uluslararası İstanbul Beinali*** etkinlikleri sırasında sergi ve gösteri merkezi olarak kullanılmıştır.

Günümüzde; ***Feshane Uluslararası Fuar Kongre ve Kültür Merkezi*** olarak kullanılan bina, sergi ve konser salonu, restoranlar, toplantı salonları, alışveriş merkezleri, eğlence alanları gibi bir çok bölümü içermekte ve Haliç çevresindeki en büyük aktif kültür mekanlarından biri olma özelliğini sürdürmektedir.

4.2.2 Kadın Eserleri Kütüphanesi

Fener'de bulunan ***Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Bankası Vakfı,*** bu alanda Türkiye'nin ilk ve tek kütüphanesidir. Dünya' da ***Londra, Paris, Amsterdam*** gibi kentlerde kadın konusunda bilimsel çalışmaların kolaylıkla yapılabilmesi, kadınlar tarafından yazılan ve kadın konulu eserlerin bir arada tutulabilmesi amacıyla buna benzer kütüphaneler kurulmuştur.

Bu amaçla; İstanbul Büyük Şehir Belediyesince tahsis edilen Fener semtindeki tarihi bir binada, 14 Nisan 1990 yılında kurulan bu kütüphanede kadınlar tarafından yayımlanmış, kadın konulu 300 başlık altında, 6500 adet kitap ile bir çok belge ve doküman bulunmaktadır. Ayrıca; kütüphanenin bir bölümünde kadın konulu konferans ve konserler düzenlemektedir.

BÖLÜM 5. TURİZMİN GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

5.1 Düzensiz Kentleşme

Haliç çevresinde özellikle; 1940'lı yıllardan itibaren başlayan sanayileşme paralelinde baş gösteren yerleşme, oldukça düzensiz ve çarpık bir görünüm arz etmektedir. Topoğrafik açıdan yerleşmeye pek de uygun olmayan Haliç'in her iki yamacı da eğimin olumsuz etkilerine rağmen son derece yoğun yerleşmelere sahne olmuştur.

Özellikle, Fener - Balat bölümünde sahil kesiminden hemen itibaren başlayan yapılaşma, tarihi değerleri de içine almıştır. Çalışma süresince yoğun yerleşme sahaları nedeniyle aralarda kalmış tarihi yapılar zorlukla bulunabilmiştir. Eyüp yerleşmesinde ise son yıllarda alınan önlemler neticesinde, yerleşme nispeten daha düzenli hale getirilmiştir. Tarihi yapı ve mekanlar çevresinde yapılan düzenlemeler bu bölümde; konutları, tarihi ve kültürel yapılardan uzak tutabilmiştir. Eyüp Alibeyköy arası kıyı bandı yakın çevresi ise kaçak yapılaşmanın en fazla görüldüğü saha olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasi kaygılarla çıkarılan imar aflarıyla bölgedeki gecekondulaşmanın önüne geçilememiştir.

Kuzey kesimde ise; Kasımpaşa - Kağıthane arasında yine kaçak yapılaşmanın yoğun oldu gözlemlenmiştir. Günümüzde Haliç kıyısında devam eden projelere tamamen zıt bir görüntü sergileyen gecekonduların süratle tasfiye edilmesi gerekmektedir.

Avrupa'nın en büyük Kongre ve Kültür Merkezi olmaya aday ***Sütlüce Kültür Merkezi'nin*** hemen arkasında yükselen gecekonduların yaratacağı görüntü kirliliğinin, bu tesisle ne kadar örtüşebileceği; gelecekte Dünya çapında kongrelerin düzenleneceği bu merkez çevresinin Dünyaya nasıl bir görüntü sergileyeceği üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur.

5.2 Sanayi Faaliyetleri ve Su Kirliliği

Osmanlı son döneminde sanayi tesislerinin kurulmasıyla kirlenme sürecine giren Haliç, 1939 yılında ***H.Porst*** tarafından yapılan planla günümüze kadar aşırı derecede kirlenmiştir. H.Porst plana göre; Haliç İstanbul'un sanayi bölgesi olarak değerlendirilmiştir. Bölge, bu dönemden itibaren sanayi tesislerinin yerleşme sahası haline gelmiştir. Yakın zamana kadar Haliç çevresinde yer alan bir çok sanayi kuruluşu atıklarını Haliç'e boşaltmışlar ve Haliç sularının kirlenmesindeki en büyük rolü oynamışlardır.

Yüzyıllar boyunca Haliç'te faaliyet gösteren tersaneler ile çevresinde gelişen küçük sanayi Haliç'i kirleten önemli kirletici kaynaklardır. Ayrıca Haliç çevresinde Türk döneminden itibaren başlayan yoğun yerleşmeler de atık sularını Haliç'e boşaltmak suretiyle su kirliliğinde pay sahibi olmuşlardır.

Bölgenin; sahip olduğu tarihi, doğal ve kültürel değerlerle İstanbul'un en önemli turizm merkezi olması gerekliyken, tüm bu olumsuz koşullar nedeniyle İstanbul'un atık yeri haline gelmiştir. Gerçekten de gerek doğal güzellikler gerekse köklü kültürel değerlere sahip bölgenin, geçtiğimiz süreç içerisinde bu şekilde kullanımı tarih ve kültür adına büyük bir talihsizliktir.

Kısa zaman öncesine kadar canlı formasyonunun bulunmadığı Haliç sularında günümüzde 27 çeşit balığın yaşadığı, daha çok temiz sularda yaşayan bazı balık türlerine ait lavralara rastlandığı yapılan araştırmalarla kanıtlanmıştır. Bu durum Haliç sularının geçmişe oranla daha temiz durumda olduğunu ortaya koymaktadır.

5.3 Ulaşım Yetersizliği

Turizmin vazgeçilmez unsurlarından olan ulaşımın Haliç çevresinde pek geliştiği söylenemez. Güney kıyı bandında sahil yolu dışında alternatif ulaşım yolları birkaç bulvardan ibarettir. Bunlar: Ayvansaray ve Eyüp bulvarlarıdır. Haliç çevresi topoğrafik özellikler nedeniyle karayolu ulaşım ağını yeterince geliştirememiştir.

Özellikle güney bölümde, Unkapanı – Eyüp; Eyüp - Alibeyköy ; kuzey bölümde ise Kasımpaşa - Kağıthane bölümleri arasında yamaçlar oldukça diktir. Eski yerleşim bölgelerinin de yoğun olduğu bu sahalarda dar sokaklar yoğunluktadır.

Haliç üzerinde iki yaka arasında ulaşımı sağlayan Galata, Unkapanı ve E-5 köprüleri bulunmaktadır. Daha çok transit yol özelliğindeki E-5 köprüsünün güney ayağından Ayvansaray'a, kuzey ayağından da Sütlüce'ye inilebilmektedir. Bu köprü geçtiğimiz yıllarda yapılan çalışmalarla genişletilmiş ve rahat ulaşım imkanı sağlamıştır. Ayrıca daha batı kesimde Kağıthane Deresi üzerinden TEM bağlantı yolu geçmektedir.

Topoğrafik özellikler ve tarihi yerleşme dokusu nedeniyle geliştirilemeyen bölgesel ulaşım ağı, ulaşımı ister istemez kıyı şeridine ve Haliç su yoluna yönlendirmektedir. Güney bantta Unkapanı - Alibeyköy arasındaki 4 şeritli yol, kıyı şeridi boyunca kesintisiz devam etmekte ve oldukça rahat ulaşım imkanı sağlamaktadır. Kuzey kıyı bandında ise aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. Şişhane-Sütlüce arasında yol kıyı şeridini izlememekte, kıyıda kalan tersaneler ile askeri sahaların arkasından dar ve eğimli sahalardan geçmektedir. Kıyı şeridine ancak Sütlüce bölgesinde inilebilmektedir.

Görüldüğü gibi kuzey bölümdeki tersaneler ulaşımı engelleyen en büyük faktördür. ***İstanbul metropoliten*** alanı ile ***Sadabat, Sütlüce Kültür Merkezi ve Miniatürk*** parkı gibi önemli turizm merkezleri arasında adeta bir set gibi duran tersanelerin bölgeyi terk etmesi durumunda, Şişhane - Sütlüce arasında tesis edilecek sahil yolunun ulaşım sorununu nispeten hafifleteceği ve turizme büyük katkı sağlayacağı açıktır.

Haliç'i temizleme çalışmalarından sonra yeterli derinliğe kavuşan sular üzerinde, Kasım 1998 tarihinden itibaren orta büyüklükteki vapurlarla yolcu taşımacılığına başlanmıştır. Eyüp-Üsküdar arasında düzenli olarak vapur seferleri yapılmaktadır. Bu seferlerde vapurlar Sütlüce, Ayvansaray, Balat ve Fener iskelelerine de uğramaktadır.

Bölgedeki turizmin gelişmesiyle bu doğal su yolu daha da işlerlik kazanabilecektir. Haliç çevresinde yer alan bir çok tarihi iskelenin restorasyonu hem ulaşım açısından hem de kültürel değerler açısından önemli bir kazanım olacaktır.

BÖLÜM 6. TURİMİN GELİŞİMİNE YÖNELİK PROJE VE ÇALIŞMALAR

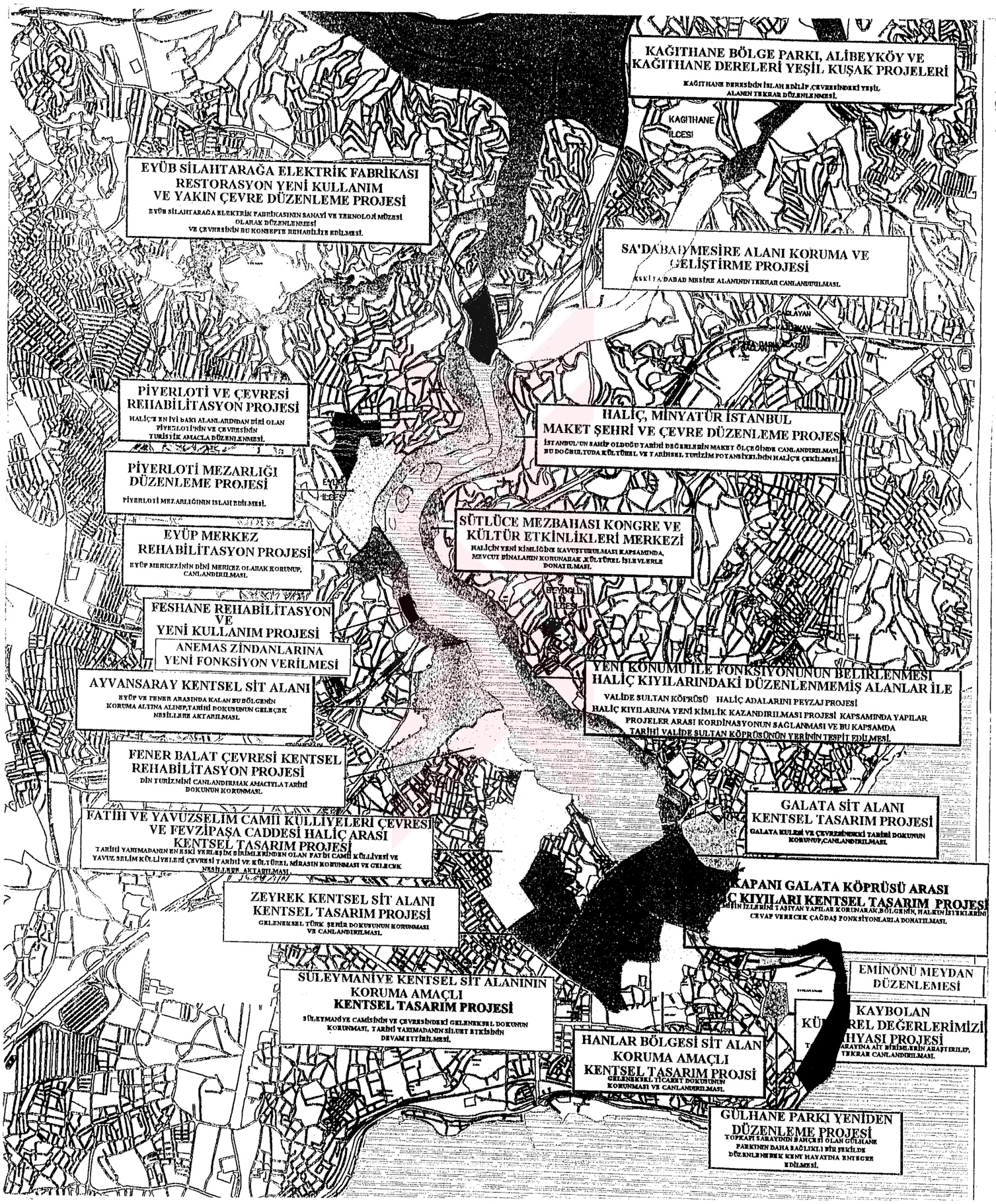
6.1 Kültürel ve Rekreasyon Amaçlı Projeler

Haliç ve çevresinde, bölgenin zengin kültürel kimliği ve köklü geçmişine rağmen, günümüzden 3-4 yıl öncesine kadar ***"İnanç Turizmi"*** dışında ciddi bir turizm faaliyeti bulunmamaktaydı. Kültürel doku ile sanayiinin iç içe girdiği bölgede son yıllarda başlatılan ayrıştırma ve düzenlemeler, inanç turizmi ile birlikte kültür turizmini de güçlendirmiştir. Haliç'in temizlenmesiyle birlikte bölge, adeta bir şantiyeye dönüşmüştür. ***Sütlüce Kültür Merkezi, Miniatürk ve Sadabat*** projeleri uluslararası alanda da ilgi çekecek özelliktedir.

Üç büyük dinin buluştuğu bölge olarak karşımıza çıkan Eyüp, Fener ve Balat çevresinde inanç turizmini canlandırmak amacıyla tarihi yapılarda çeşitli restorasyonlar ve rehabilite çalışmaları yürütülmektedir.

Diğer taraftan tarihi ***Valide Sultan Köprüsü'nün*** turizm amaçlı kullanımına yönelik çalışmalar ile İstanbul'un elektrik ihtiyacını karşılamak üzere, 1913 yılında kurulan Türkiye'nin ilk termik santrali olan tarihi ***Silahtarağa Elektirik Fabrikası'nın*** çok amaçlı bir kültür merkezi ve enerji müzesine dönüştürülmesi çalışmaları proje aşamasındadır.

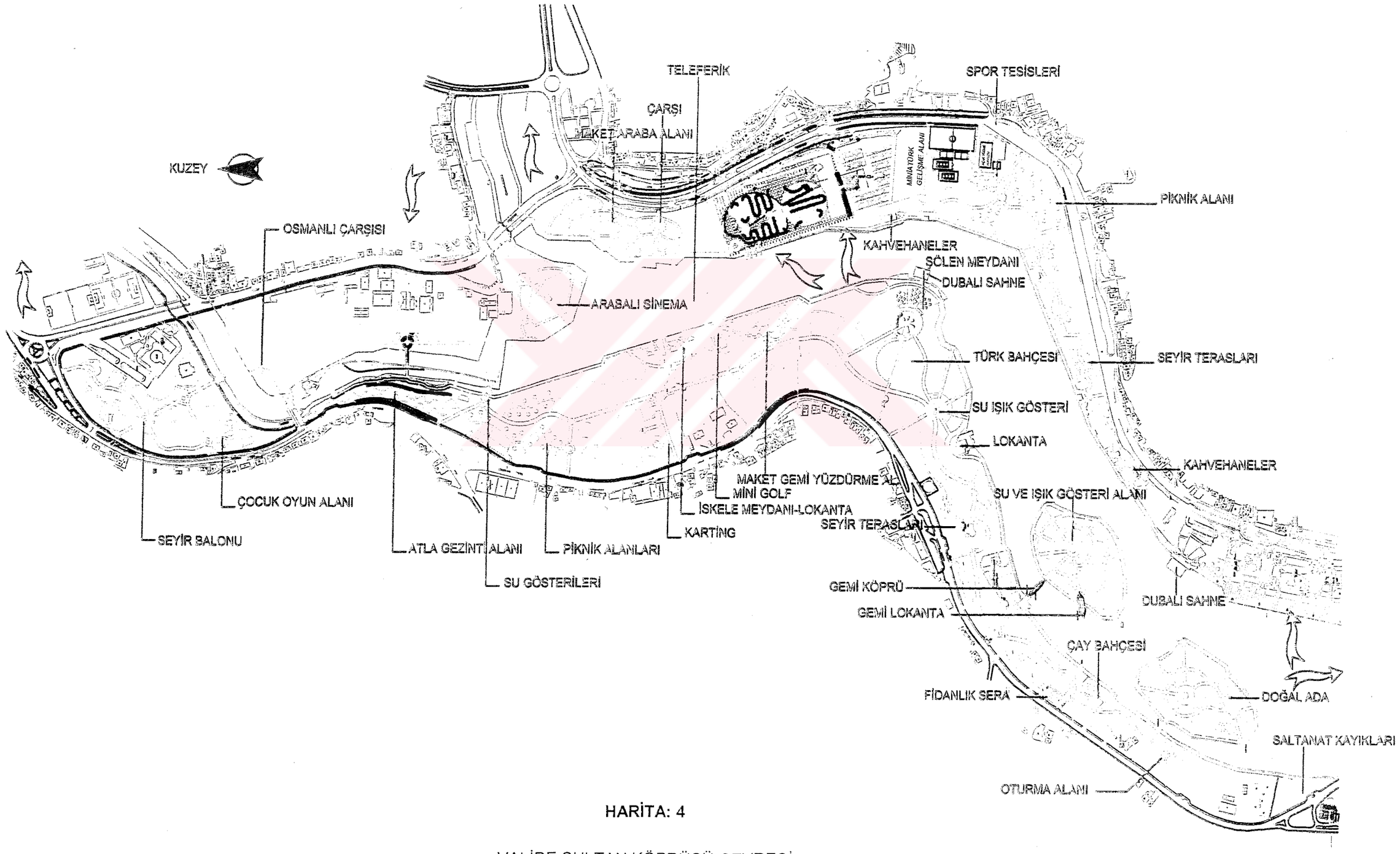
Kültürel Dokunun yoğun olduğu Eyüp çevresindeki rehabilite çalışmaları ile tarihi mezarlık ve ***Pierre Loti Kahvesi*** çevresindeki düzenlemeler büyük ölçüde bitirilmiştir. Buna ek olarak ***Bahariye Adaları'nın*** kıyıya köprü ile bağlanarak ses, ışık ve su gösterileri alanı olarak düzenlenmesi ve bu adalar ile Pierre Loti Tepesi arasında teleferik hattı yapılması planlanmaktadır.

(Kaynak:İst.B.B. Projeler Daire Başkanlığı)

HARİTA: 3

GENEL HALİÇ PROJELERİ

HARİTA: 4

VALİDE SULTAN KÖPRÜSÜ ÇEVRESİ
REKREASYON PLANI

(Kaynak:İst.B.B. Projeler Daire Başkanlığı)

6.1.1 Miniatürk (Mini Türkiye Parkı) Projesi

Haliç'in kuzey yakasında, Sütlüce ile Sünnet Köprüsü arasında kalan kıyı şeridinde 220.000 m^2 alana İstanbul Büyük Şehir Belediyesi tarafından inşa edilen ***Mini Türkiye Parkı;*** bölgede turizme katkı sağlayacak en büyük projelerden biridir. Dünyada; ***Hollanda, Belçika*** gibi gelişmiş ülkelerde bu parkın benzerleri bulunmakta ve her yıl milyonlarca kişi tarafından ziyaret edilmektedir.

Çeşitli kültür ve medeniyetlerden günümüze taşınan eserlerin ***1/25*** oranında küçültülerek benzerlerinin sergilendiği minyatür parklar, ziyaretçilere çeşitli nedenlerle gidemeyecekleri yerlerdeki eserleri yakından görme, inceleme ve kıyas yapma imkanı sağlamaktadır. Ayrıca; sergilenen tarihi ve kültürel eser maketlerinin, gerçek eserlerin bulunduğu ülkeleri tanıtma, tarihi konusunda bilgi verme gibi eğitici bir misyonu da bulunmaktadır.

Yurtdışındaki örneklere bakıldığında tarihi ve kültürel açıdan zengin ülkelerin dört bir yanının gezilmesinin hem maddi anlamda hem de zaman açısından güçlüğü böyle bir fikrin doğmasına yol açmış ve 1-2 saat gibi kısa bir sürede ülkenin önemli tarihi ve kültürel yapılarını tanıma olanağı sağlanmıştır.

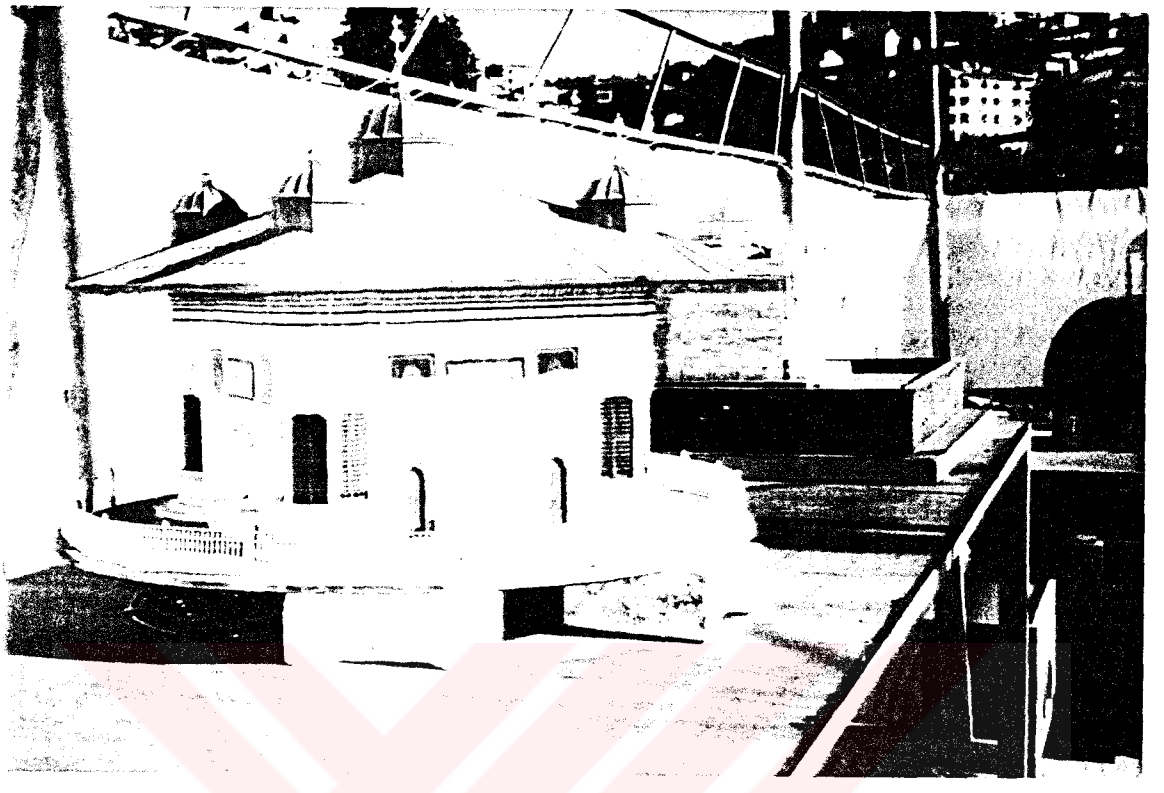
Hollanda'da bulunan ***Madurodam*** minyatür kenti gerek mimari konsepti gerekse ziyaretçi sayısı bakımından dünyadaki en başarılı uygulamalardan biridir. 2 Temmuz 1952 de hizmete giren Madurodam' da Hollanda'dan seçilmiş 166 eser sergilenmektedir. Diğer önemli minyatür parklardan biri de Belçika'daki ***Mini Avrupa Parkıdır.*** 1992 yılında faaliyete geçen bu parkta Avrupa Birliğine üye 15 ülkeyi kapsayan eserler sergilenmektedir. Avusturya'da bulunan ***Minimindus Parkı*** ve İtalya'da bulunan ***Miniatura*** parklarında da Avrupa tarihinin çeşitli dönemlerinde inşa edilmiş önemli eserler sergilenmekte ve çok fazla ziyaretçi almaktadır.

"İstanbul'da hayata geçirilecek "Miniaturk - Mini Türkiye Parkı" projesi ile hem tarih ve kültür şehri İstanbul, hem de medeniyetlerin vatanı Türkiye'nin bütün zenginlikleri yerli yabancı turistlerin ilgisine sunulacaktır. Miniaturk - Mini Türkiye Parkı, artık bir hayal ve proje olmaktan çıkarak gerçeğe dönüşme yolunda hızla ilerlemektedir. İstanbul'da hayata geçirilecek "Miniaturk - Mini Türkiye Parkı" projesi ile hem tarih ve kültür şehri İstanbul, hem medeniyetlerin vatanı Türkiye'nin bütün zenginlikleri yerli yabancı turistlerin ilgisine sunulacaktır. Miniaturk - Mini Türkiye Parkı, artık bir hayal ve proje olmaktan çıkarak gerçeğe dönüşme yolunda hızla ilerlemektedir." (Miniatürk Tanıtım Kataloğu, 2001)

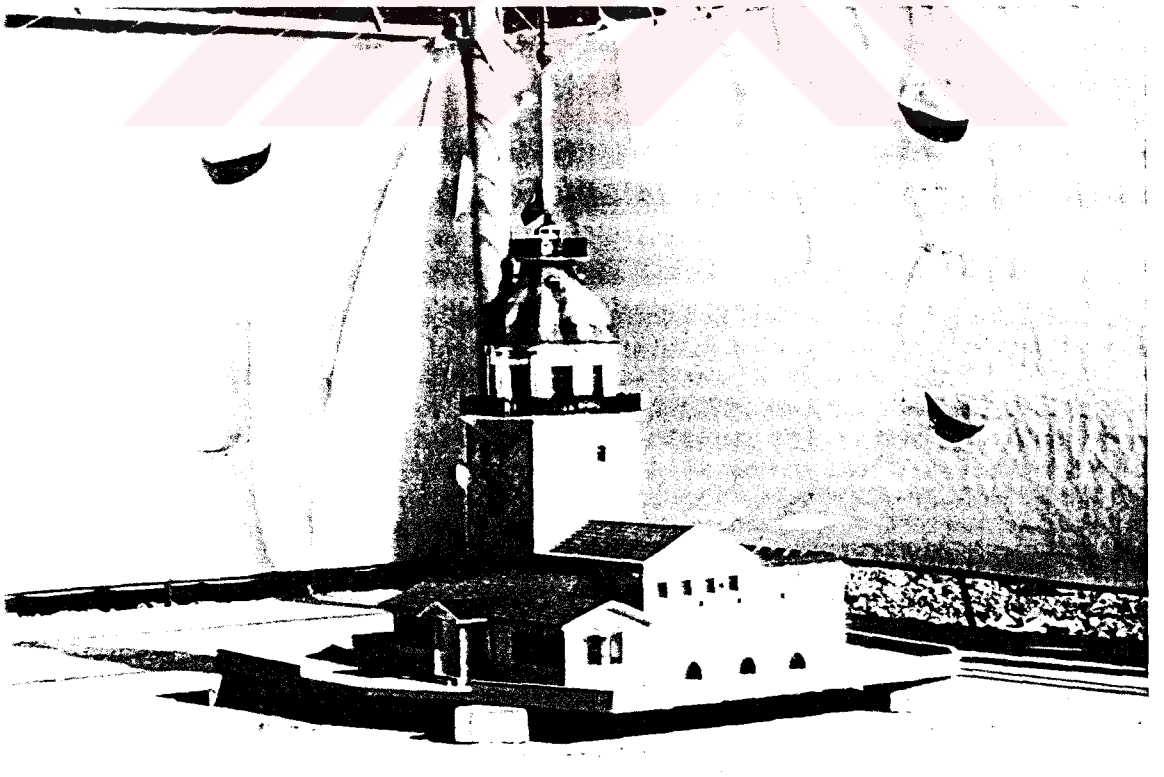
Dünyadaki örneklerinden de görüldüğü gibi ***Mini Türkiye Parkı*** ülkemizin köklü tarihi ve kültürel kimliğini ortaya koyacak ve Haliç çevresindeki turizmi bir hayli canlandıracak bir proje olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yapımına 30 Haziran 2001 de başlanan Mini Türkiye Parkı'nda şu anda sergilenmesi planlanan eser sayısı 125 olarak belirlenmiştir. Bu eserlerin yaklaşık 50 sini İstanbul'daki eserler oluştururken, 25 mimari eser ise Türkiye sınırları dışında kalmış Osmanlı coğrafyasından seçilmiştir. Eserler gerçek boyutlarının 1/25 oranında küçültülmesiyle yapılmış ve aslına sadık kalınarak dizayn edilmiştir. Parkta yer alacak önemli eserler arasında ***Anıtkabir, Ayasofya Müzesi, Kız Kulesi, Efes Antik Şehri, Saint Antoine Kilisesi, Aspendos Tiyatrosu, Ürgüp Peri Bacaları ve İsahpaşa Sarayı*** gibi önemli eser ve doğal anıtlar bulunmaktadır.

Saha çalışmasının yapıldığı Haziran - 2002 itibariyle 8-10 eserin yapımının bitirilmiş olduğu, eserlerin dış hava koşullarına dayanıklılığının ölçüldüğü ve sahada rekreasyon çalışmalarının devam ettiği gözlenmiştir.

Fotoğraf: 16
Miniatürk'te Sergilenecek Eserlerden: Kızkulesi Maketi

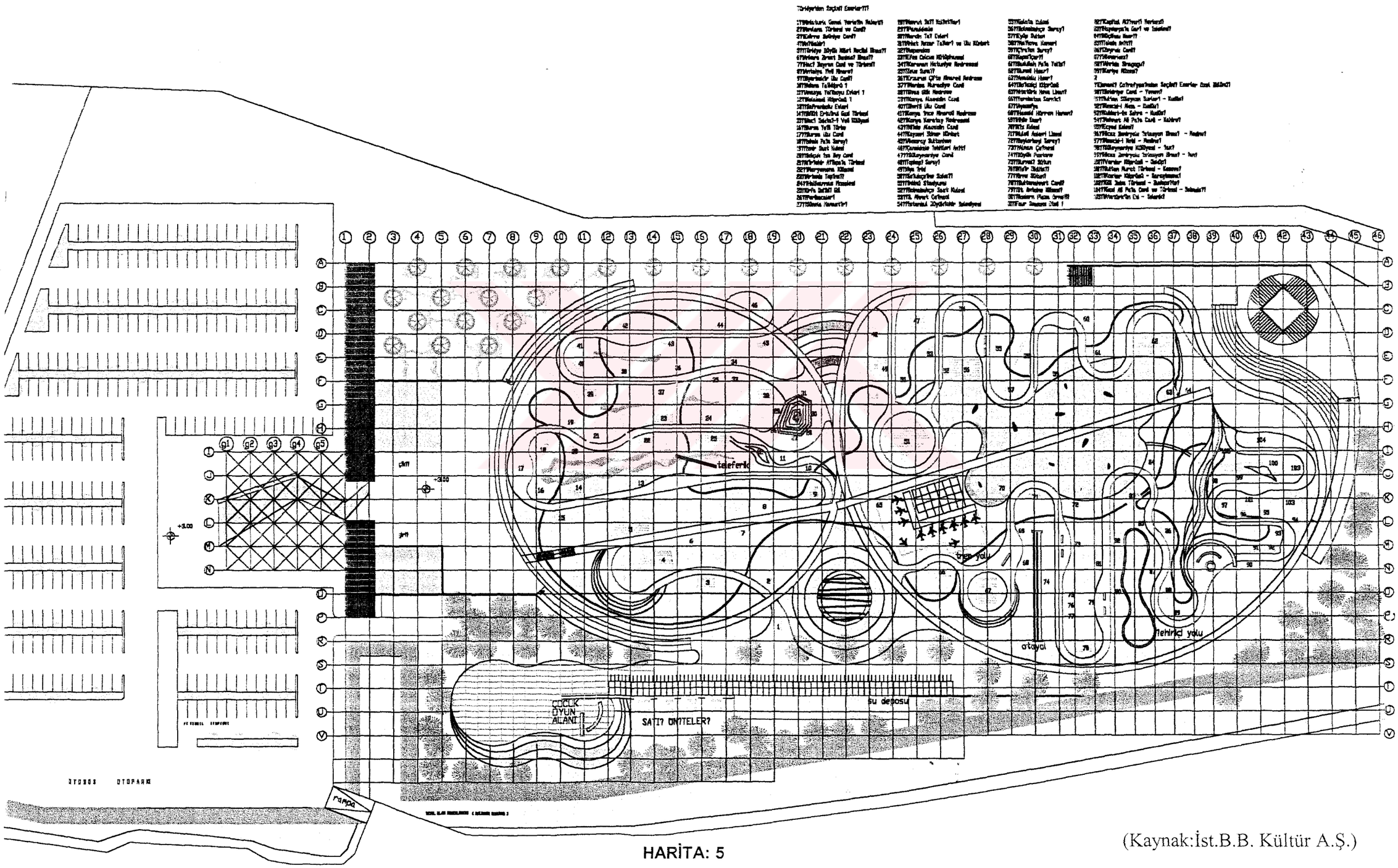

Fotoğraf: 17
Miniatürk'te Sergilenecek Eserlerden: III.Ahmet Çeşmesi

"Miniatürk dünyadaki örneklerinde de olduğu gibi şimdiden her yıl yüzbinlerce insanın ziyaret edeceği en önemli turistik merkezlerden biri olmaya aday. Sadece mimari yapı maketleriyle değil, hareketli sesli ışıklı unsurlarıyla, eğlenme ve dinlenme birimleriyle çok kısa bir sürede ülkemizin ve İstanbul'un en ilginç turizm ve eğlence merkezlerinden biri olacağını kestirmek çok zor değil." (Miniatürk Tanıtım Kataloğu, 2001)

23 Nisan 2003 tarihinde bitirilmesi planlanan Miniatürk 'te sergilenen eserler dışında çeşitli rekreasyon alanları, gezinti sahaları, raylı gezi sistemleri, kafeterya, hediyelik eşya birimleri, üç boyutlu sinema, anfitiyatro ve toplantı salonu gibi daha bir çok birim yer alacaktır.

Haliç çevresinde yaklaşık 10 yıldır devam eden yeniden yapılandırma çalışmalarının önemli bir halkasını oluşturan ***Miniatürk Parkı,*** her iki yanında devam eden ***Sadabat Mesire Alanı Projesi ve Sütlüce Kültür Merkezi*** ile birlikte önemli bir turist çekim merkezi olma özelliği kazanacaktır.

HARİTA: 5

(Kaynak:İst.B.B. Kültür A.Ş.)

MİNİATÜRK (MİNİ TÜRKİYE PARKI)
YERLEŞİM PLANI

6.1.2 Sadabat Mesire Alanı ve Çevre Düzenlemesi Projesi

Kağıthane ilçe merkezi ile Kağıthane Deresi'nin Haliç'e döküldüğü kısım arasında kalan 2.5 km uzunluğunda ve 54 hektar büyüklüğündeki alan olarak adlandırılan ***Sadabat Mesire Alanı,*** zengin tarihi geçmişi ile Haliç çevresinin en ilginç mekanlarından biridir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen çalışmalarla bölgenin tarihi kimliğinin korunarak ,büyük bir mesire alanı ve çeşitli turizm etkinliklerini bünyesinde barındıran, turizm, dinlenme ve eğlence mekanı olarak düzenlenmesi hedeflenmektedir. Ayrıca Kağıthane Deresi'nin ıslahı da bu çalışmalar kapsamında ele alınmaktadır.

Bölgenin büyük tarihi olaylara sahne olması, kültürel turizm açısından önemini bir kat daha artırmaktadır. Osmanlı padişahlarının en gözde mekanlarından olan Sadabat Lale devrinde (1718-1730) en parlak zamanını yaşamıştır. Bu dönemde bölge, sayıları 500'ü bulan kasır ve köşklerle donanmıştır. Dönemin siyasi olayları neticesinde çıkan 1730 Patrona Halil ayaklanmasıyla bölgedeki yapılar büyük ölçüde yıkılmıştır. (Sadabat Mesiresi Koruma ve Geliştirme Projesi Raporu, t.y :4)

Osmanlı döneminde Sadabat'ın sarayları, köşkleri ve çağlayanlarıyla bahçe ve su kültürünü görkemli bir şekilde gözler önüne seren bir bölge olduğu anlaşılmaktadır. Mesire alanındaki rekreasyon türleri dönemin toplumsal ve kültürel özellikleri ile yaşam tarzını yansıtmaktadır.

İstanbul'un Osmanlılarca fethinden sonra bölgenin, saray hayatında da çok önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Bölgede yapılan inceleme sonucunda tarihsel olayların getirdiği yıkım nedeniyle bir çok kaynakta yer alan yapıların yerinde olmadığı ve doğal çevrenin başta sanayi olmak üzere bir çok beşeri faktör nedeniyle tahrip olduğu gözlemlenmiştir.

Ayakta kalabilen ve günümüzde kullanılabilen, iyi yapılardan ***Aziziye Cami*** mimari tarzı ile dönemin güzelliklerini ortaya koyan tek eserdir. Bunun yanı sıra gerçek yerinde olmamasına rağmen, ***2. Mahmut Menzil Taşı*** orijinal haliyle durmaktadır.

Bununla birlikte büyük tahribata uğramalarına rağmen, III.Ahmet Çeşmesi, Harem - Selamlık Kapıları ve duvarları, Saray dış duvarları, Çağlayan-ı Sagir, Karakol Koğuşu, III Murat Çeşmesi, II.Mahmut Menzil Taşı ve Nişangah bölgede yer alan diğer yapılardır.

Sadabat projesinin en önemli kısmı, ***Cetvel-i Sim'in*** (gümüş cetvel) tekrar eski kimliğine kavuşturulmasıdır. Cetvel-i Sim, bu projenin adeta kalbi durumundadır. Kanal-havuz işlevi gören Cetvel-i Sim'in restorasyon çalışmalarının büyük bölümü bitirilmiştir. Kağıthane Deresi'nin ani su taşkınlarına karsı kanalın ağız kısmına ***sensör*** kapakların konularak, taşkın sırasında kapakların açılması suretiyle fazla suyun Haliç'e deşarjı planlanmaktadır.

Bir çok olumsuzluğa rağmen, Haliç projeleri çerçevesinde başlatılan Sadabat projesinde ilk sonuçlar alınmaya başlanmıştır. Bölgede yapılan saha incelemesinde Kağıthane deresinin büyük bir kısmının ıslah edildiği, ***Cetvel-i Sim'in*** yan duvarlarının tamamlandığı, saray duyarlarının onarıldığı ve sünnet köprüsü tarafında çevre düzenlemelerinin ***(pilot bölge)*** bitirildiği görülmüştür.

Yakın gelecekte devam eden çalışmaların bitirilmesi durumunda Sadabat Bölgesi'nin büyük ve ***çok amaçlı bir turizm merkezi*** olacağını şimdiden tahmin etmek güç değildir. Diğer taraftan bu proje; yakın tarihimizin kültürel değerlerini ortaya koymak adına da önemli bir katkı sağlayacaktır.

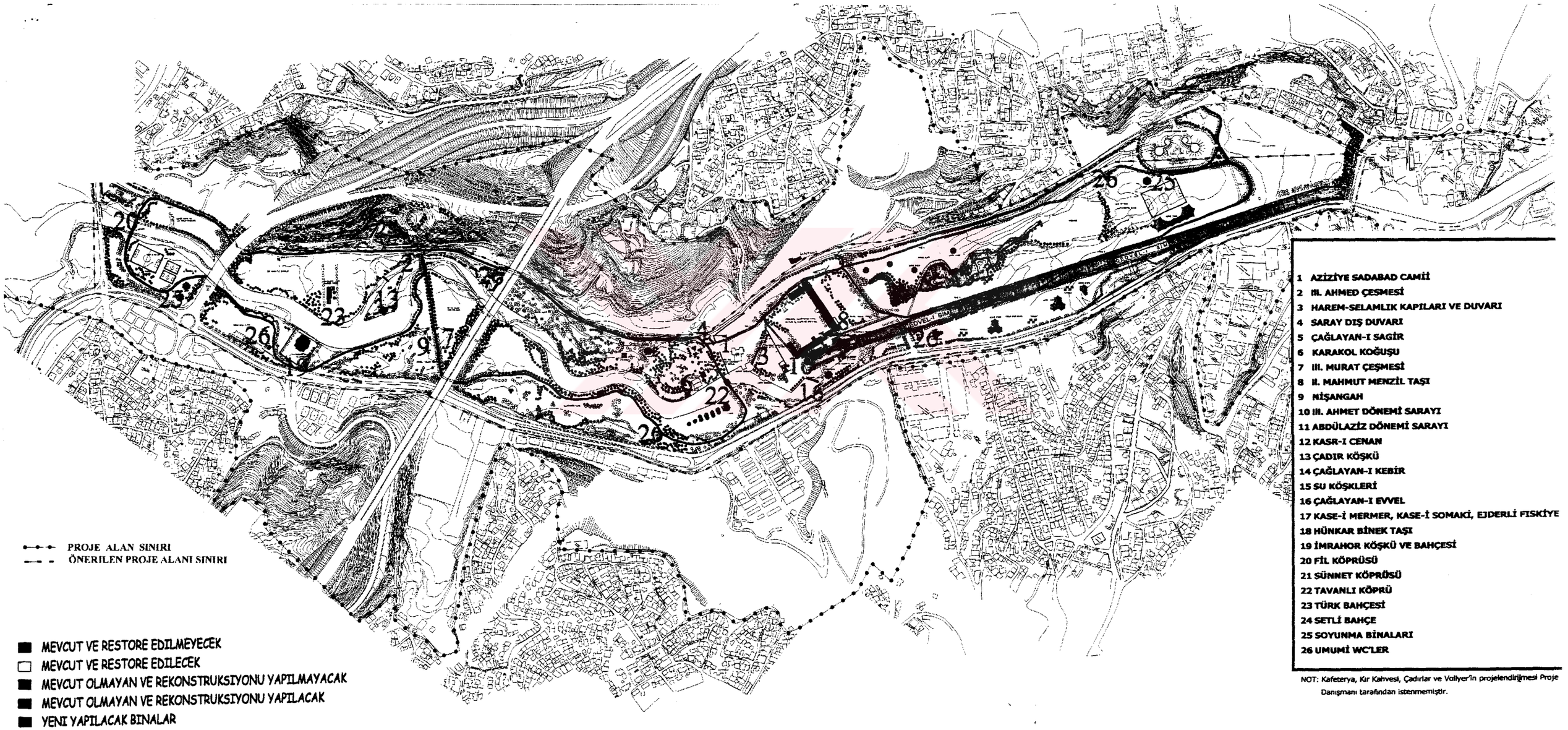
Fotoğraf: 18
Sadabat (Aziziye) Camii

Fotoğraf: 19
Sultan II.Mahmut Menzil Taşı

Proje yaklaşık 900.000 m^2 alanı kapsamaktadır. Proje kapsamında aşağıdaki yapı ve tesislerin bulunması öngörülmüştür.

- 1055 m^2 lik İmrahor Köşkünün yapılması. (Restoran)
- 400 m^2 lik Çadır Köşkün yapılması
- 825 m^2 lik Sadabat Sarayının yapımı
- 400 m^2 lik Çağlayan Sarayının yapımı
- 350 m^2 lik midilli ahırının yapımı
-1875 m lik Kağıthane deresinin tanzimi
- 1000 m.'lik Cetvel-i Sim'in yeniden tanzimi
- Cetveli Sim'de 2 adet su ve çağlayan köşklerinin yapılması
- 11000 m^2 lik Kuğulu Göl'ün yapılması
- 2500 m^2 lik Sahra çadırının yapımı
- Çocuk oyun parklarının tesisi
- Tarihi fayton yolları ve parkları
- Çok amaçlı piknik alanları
- 3 adet tarihi fil köprülerinin yapımı
- 1 adet kayık çekecek yerinin yapımı
- 2 adet iskele
- 22000 adet çok amaçlı bitki ve ağaçların tanzimi
- 1100 m. Q2000' lik Cetveli simi taşıyacak olan kolektörler
- 2300 m. Kuzey Haliç sol sahil kolektörünün yapımı
- Cirit oyun sahalarının yapımı
- Tarihi has bahçelerin yeniden tanzimi
- Çok amaçlı spor oyun gruplarının yapımı
- 750.000 m^2 çayır alanı tanzimi

NOT: Kafeterya, Kır Kahvesi, Çadırlar ve Vollyer'in projelendirilmesi Proje Danışmanı tarafından istenmemiştir.

HARİTA: 6

(Kaynak:Çekdaş A.Ş.)

SADABAT MESİRE ALANI VE ÇEVRE
DÜZENLEME PROJESİ YERLEŞİM PLANI

6.1.3 Sütlüce Uluslararası Kongre ve Kültür Etkinlikler Merkezi

Haliç kıyısında tarihi ***Sütlüce Mezbahanesi'nin, Uluslararası Kongre ve Kültür Etkinlikleri Merkezi'ne*** dönüştürme projesi, Haliç'teki kültür turizmine çok büyük katkı sağlayacak önemli projelerden biridir. Sütlüce Mezbası'nın temeli 1920 tarihinde atılmış ve 3 senelik yapım aşamasından sonra, Cumhuriyetin ilanıyla 1923 yılında hizmete girmiştir.

Kuruluşundan bu yana Haliç'in önemli kirletici kaynaklarından biri olan Sütlüce Mezbahanesi yeni işlevi ile Avrupa'nın en büyük kongre ve kültür merkezi olmaya adaydır. Toplam 46.000 m^2 üzerine eski yapıların aslına bağlı kalınarak restorasyonu ile inşa edilen merkez içerisinde çok amaçlı kültürel mekanlar bulunacaktır.

Yapılan inceleme sonucunda (Haziran-2002) restorasyon çalışmalarının kaba işlerinin bitirilmiş olduğu ve yepyeni ***siluetiyle*** Haliç'e ayrı bir güzellik verdiği görülmüştür. 2004 yılında bitirilmesi planlanan Kültür Merkezi'nin işlevselliği ve konumuyla ***Dünya Kültür Turizmi'nin*** önemli ve vazgeçilmez mekanları arasında yer alması kaçılmazdır.

Sütlüce Kültür Merkezi'nde aşağıda belirtilen mekan ve bölümlerin yer alması planlanmaktadır.

- 3195 kişi kapasiteli Konser ve Kongre Salonu
- 1289 kişi kapasiteli Tiyatro Salonu ve Oditoryum
- 1061 kişi kapasiteli 3 adet Sinema Salonu
- 4220 m^2 lik Giriş ve Sergi Salonları ve Müzeler
- 5200 m^2 lik Açıkhava Tiyatrosu
- 6275 m^2 lik Sergi ve Toplantı Salonu
- Toplam 1337 kişilik 4 adet Restoran

- 962 kişilik 2 adet Otopark Binası
- Deniz otobüsleri ve diğer deniz araçlarının yanaşabileceği rıhtım
- 10000 m^2 lik gezi ve dinlenme alanları
- Kafeterya Fuaye ve Satış Birimleri

Fotoğraf: 20
Eyüp Sahillerinden Sütlüce Kültür Merkezi

6.2 Konaklama Tesisleri

Son birkaç yıl öncesine kadar Haliç'te önemli bir turizm faaliyeti olmadığından, bölge konaklama tesisleri açısından oldukça zayıftır. Turizmin başlıca unsurlarından olan konaklama tesisleri, Haliç'teki turizmin gelişmesi paralelinde yavaş yavaş ortaya çıkmaktadır.

Bunlardan en önemlisi İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından Pierre Loti tepesinde inşa edilen tesislerdir. Yapımı, 2001 yılında sona eren tesisler ***Tarihi Pierre Loti Kahvesinin*** hemen bitişiğinde inşa edilmiş olup; Haliç'in ***panoromik*** görüntüsüne sahiptir. Eski Türk evleri şeklinde, iki katlı ahşap olarak yapılan evler, doğal çevreye son derece uyum sağlamaktadır. 80 oda, kafeterya, toplantı salonu restoran ve hediyelik eşya satış birimlerini bünyesinde barındıran tesisin, ihaleye açılarak kiralanması hedeflenmektedir. Tesislerin faaliyete geçmesiyle çevredeki turizm faaliyetleri günübirlik olmaktan çıkarak daha uzun vadeli bir yapıya kavuşacaktır.

Pierre Loti tepesindeki tesislerin dışında Haliç çevresinde Balat - Fener sahil şeridinde bir iki otel dışında turistik anlamda bir konaklama tesisine rastlanmamıştır. Bu durum bölgenin konaklama tesisleri bakımından son derece fakir olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Günümüzde Haliç ve çevresinin temizlenmesi ve bu bölge ile ilgili, yapılan projelerin hızla hayata geçirilmesi bölgedeki konaklama tesislerine olan ihtiyacı arttıracaktır. Haliç'in yakın gelecekte kıyı kesiminin bir turizm kuşağına dönüşeceği düşünüldüğünde, muhtelif bölgelerde bir çok konaklama tesisinin yer alması olasıdır.

Nitekim; Haliç çevresi ile ilgili bir çok projede konaklama tesisi yer almamasına rağmen, ileride bu projelere entegre konaklama tesislerinin yapılabileceği yapılan görüşmelerden anlaşılmıştır. Örneğin, ***Sütlüce Kültür Merkezi*** projesi çerçevesinde bir otelin yapımı düşünülmektedir.

Fotoğraf: 21
Pierre Loti Belediye Konaklama Tesisleri (Dış Kesim)

Fotoğraf: 22
Pierre Loti Belediye Konaklama Tesisleri (Avlu Bölümü

6.3 Tarihi Yapı ve Mekanlarda Restorasyon Çalışmaları

Kültür varlıklarının gelecek kuşaklara aktarılabilmesi, bunların restorasyonuna ve korunmasına bağlıdır. Haliç çevresinin eski bir yerleşim merkezi olması ve tarihi misyonu, zengin kültür varlıklarına sahip olmasına neden olmuştur. Bölgenin özellikle güney kıyısı boyunca bir çok tarihi cami, kilise, sinagog, sur, kapı, çeşme ve ev bulunmaktadır.

Kültürel değerler turizme neden olan konuların başında gelmektedir. Bu nedenle; bu yapıların korunması, aslına bağlı kalınarak restorasyonu ve bunlara turizm potansiyeli gözetilerek yeni işlevler kazandırılması son derece önem arz etmektedir.

Nitekim, son yıllarda kültürel değerlerin önemi geç de olsa fark edilmiş ve yıllarca ihmal edilerek kendi haline bırakılmış eserlerin restorasyon çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Tarihi ***Feshane*** binasının Festival Sarayına dönüştürülmesi, halen inşaatı devam eden ***Sütlüce Mezbahanesi'nin***, Kültür Merkezine dönüştürülmesi ve tarihi ***Lengerhane*** ile ***Hasköy Tersanesinin***, Sanayi Müzesi haline getirilmesi bu çalışmaların ürünüdür.

Ancak bugüne kadar bir çok yapı ve eser de yangınlar, ayaklanmalar, doğal tahrip ve ilgisizlik nedeniyle günümüze ulaşamamıştır.

Haliç çevresindeki restorasyon faaliyetlerinin en yoğun olarak yapıldığı bölgenin, Eyüp ilçesi olduğunu görmekteyiz. Eski Osmanlı mimari tarzına uygun olarak bir çok ahşap ev restore edilerek çevredeki tarihi doku ile uyumu sağlamıştır. Ayrıca; tarihi çeşmelerin bir bölümü onarılarak yeniden akar hale getirilmiştir. Eyüp ve çevresinde bulunan bir çok cami ve türbenin çevre düzenlemeleri kapsamında restorasyonunun tamamlandığı görülmüştür.

Tarihi Haliç surlarının kıyı şeridinde pek izlenemediği ancak ***Ayvansaray*** bölgesinin kıyı kesimindeki surların bir bölümünün onarılarak çevre ile bütünlük oluşturulduğu gözlemlenmiştir.

Diğer taraftan; kültürel ve dini yönden bir çok turizm kolunu bünyesinde barındıran Haliç çevresindeki tarihi yapı ve mekanların korunması da üzerinde ciddiyetle durulması gereken bir konudur. Zemin açısından pek de sağlıklı olmayan Haliç kıyılarındaki yapılar için henüz bir önlem alınmamıştır.

Yakın döneme kadar kaderine terk edilmiş kültürel değerler ile ilgili bir çok projenin varlığı sevindiricidir. Özellikle Eyüp çevresinde yoğunlaşan kültür varlıklarının onarılarak korunması geçmişi yarınlara taşıyacak en önemli faktördür.

6.4 Çevre Düzenlemeleri ve Temizleme Çalışmaları

Haliç ve çevresi özellikle 1950' lerden sonra başlayan sanayileşme ile adeta İstanbul'un sanayi bölgesi haline gelmiştir. Kıyı çizgisi boyunca ağır sanayi dahil olmak üzere bir çok sanayi kuruluşu Haliç kıyılarında faaliyet göstermiştir. Sanayileşmenin doğal sonucu olan kirlilik Haliç'i kirli sudan çok balçık haline getirmiştir. Yakın zamana kadar Eyüp - Alibeyköy arasında kıyı çizgisi neredeyse kaybolmuş kirlilik nedeniyle birikmeler sonucu çamur adacıklar oluşmuştur.

Diğer taraftan Haliç çevresi yoğun yerleşme bölgeleriyle dikkati çekmektedir. Gelişen sanayi ile birlikte özellikle Eyüp gibi tarihi dokunun yoğun olduğu bölgeler gecekondulaşma içerisinde kalmıştır.

9 Temmuz 1984 tarihli ve 3030 sayılı ***Yerel Yönetimler Yasası'nın*** yürürlüğe girmesi ile Belediyelerin bütçe ve yetki kapsamı artırılmış, Haliç kıyılarındaki ilk ciddi düzenlemelerin yapılmasına olanak sağlamıştır. Özellikle haliç kıyısındaki irili ufaklı sanayi tesislerinin bir çoğu kaldırılarak, faaliyet gösterdikleri binalar yıkılmış, bu sahalar yeşil alan ve park haline getirilmiştir. Haliç çevresindeki yol ise kıyı çizgisini takip edecek şekilde genişletilerek sürekliliği sağlanmıştır.

Haliç'te başlatılan yıkım ve düzenleme sürecinde aceleci davranılmış ve bazı tarihi yapılar ile eski yerleşmeler de bu yıkımlar çerçevesinde ortadan kaldırılmıştır. Eski Feshane Binasının haricindeki tescilli binalar ve Eyüp iskele çevresindeki yerleşme dokusunun ortadan kaldırılması bu yıkımlara örnektir.

1997 yılı Haliç için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Geçmişteki uygulamalara nazaran çok ciddi yürütülen çalışmalarla evsel ve sanayi sularının Haliç'e akması önlenmiş, kuşaklama kollektörleri kullanılmış ve Haliç dip çamur taraması yapılmıştır.

Çalışmalar sonucunda 45 milyon ton çamur çıkarılarak, yeterli derinlik sağlanmıştır. Haliç'ten çıkarılan çamurlar, Yeşilpınar'da bulunan eski taş ocaklarına nakledilerek bu bölgenin de yeşil alan olması sağlanmıştır.

Sanayi tesislerinin yavaş yavaş ortadan kalkması ve yapılan temizleme çalışmaları sonucu bugün Eyüp sahillerinde balık avlanabilir hale gelinmiştir. Bu gelişme sudaki oksijenin attığı ve suyun hızla temizlendiği anlamına gelmektedir. Ayrıca çevrede özellikle yaz aylarında artan ağır koku ortadan kalkmıştır. Gerçekten de iki yıl gibi kısa bir süre içerisinde bölgede bu değişimin yaşanması şaşırtıcıdır.

Yapılan gözlemler sonucunda; Atatürk Köprüsü'nün Unkapanı ayağından başlayıp Alibeyköy'e kadar olan kıyı şeridinde bazı tarihi cami ve yapıların haricinde kıyı şeridi boyunca yeşil alanın ve sahil yolunun kesitiye uğramadığı; kuzey bölümde ise Şişhane - Kağıthane arasında Haliç-Camialtı ve Taşkızak Tersaneleri'nin kıyı alanını Sütlüce'ye kadar kapladığı görülmüştür . Bu durum gerek kirletici kaynak bakımından, gerekse görsel anlamda son derece olumsuz bir durum yaratmakta ve Haliç çevresinde hızla gelişen turizme büyük engel teşkil etmektedir.

Haliç su yolunda gerekli derinliğin sağlanması, kirlilik nedeniyle kapanan iskelelerinde faaliyete geçmesine neden olmuştur. Ayrıca Haliç kıyı şeridinde inşa edilen kültür ve turizme katkı sağlayacak yapıların bir kısmında iskelelere de yer verilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Haliç çevresi, tarihi topoğrafyası, sahip olduğu doğal güzellikler ve kültürel dokusu ile dünyada eşine az rastlanır bir bölge durumundadır. Gerçekten de tarihsel süreç içerisinde ticaret, turizm, ulaşım, ibadet, eğitim gibi bir çok kullanım şekillerine sahne olan bölgede, günümüze ulaşan çok sayıda tarihi eser ve mekan bulunmaktadır.

Bununla birlikte Haliç; adaları, akarsuları, mesire alanları ve manzara yerleriyle önemli doğal kaynaklara sahiptir. Özellikle 1940'lardan itibaren başlayan sanayileşme paralelinde gelişen yerleşme sahaları bölgede çok büyük doğal ve kültürel tahribata neden olmuş, doğal çevre hızla kirlenmiştir.

Yakın geçmişte başlatılan temizleme çalışmaları ve Haliç dönüşüm projeleriyle bölge, nispeten eski ***rekreatif*** kimliğini kazanmaya başlamıştır. İnanç turizminin yoğun olduğu ***Balat-Fener-Eyüp aksı,*** dünyada üç büyük dini buluşturan ender sahalardandır. Kültür ve inanç turizmini geliştirmek amacıyla son dönemde yürütülen çalışmalar çerçevesinde, bölgedeki bir çok cami, kilise, türbe, sinagog, külliye, medrese, hamam, sebil ve çeşme restore edilmiştir.

Diğer taraftan; güney bölümde faaliyette olan Koç Sanayi Müzesi ile halen yapım aşamasında olan Sütlüce Uluslararası Kongre Merkezi, Miniatürk (Mini Türkiye Parkı) ve Sadabat Mesire Alanı projelerinin tamamlanmasıyla bu bölümün dünyada adından söz ettirecek bir turizm kuşağı haline geleceğini görmek çok zor değildir.

Son yıllarda uygulamaya konulan post modernist projeler sonucu Haliç ve çevresi hızla eski rekreatif kimliğine kavuşmaktadır. Haliç ve çevresindeki bu hızlı değişim, bölgenin yakın gelecekte fonksiyonel bir turizm merkezi ve rekreasyon alanı olmasını sağlayacaktır.

Bizans Döneminden beri önemli bir dini merkezleri barındıran Haliç çevresi, bu özelliğinin yanında önemli bir sayfiye yeri, eğlence ve gezinti alanı kimliğini de taşımıştır. Bununla birlikte özellikle sanayi ve ticaret başta olmak üzere çeşitli faaliyetlerin yapıldığı bir bölge olmuştur.

Haliç çevresinde yer alan tarihi dokunun bir bölümü her ne kadar sanayi ve yerleşmenin tahribatına uğramışsa da kültür turizmine sahne olabilecek çok sayıda tarihi eser ve yapının varlığını sürdürdüğü görülmüştür. Geçmişle gelecek arasında adeta bir kültür köprüsü durumundaki bu yapıların turizmin olumsuz etkilerine karşı korunması koşulu ile kültür turizmi alanında kullanılabilir hale getirilmesi öncelikli hedeflerden biri olmalıdır.

Nitekim son yıllarda kültür bilincinin güçlenmesiyle başarılı projelerle tarihi yapılar restore edilerek tarihi dokunun korunmaya çalışıldığı ve bu yapılara kültür turizmi kapsamında yeni işlevler verilerek bölgedeki turizm olgusunun güçlendirildiği görülmüştür.

Yıllardır bir bataklığı andıran Haliç'te kirlilik nedeniyle su - çevre etkileşimi yok denecek kadar azdı. Haliç'in eskiye oranla daha temiz hale gelmesiyle ulaşım başta olmak üzere sportif balıkçılık, su sporları hatta yüzme gibi faaliyetlerin yapılmaya başlandığı gözlemlenmiştir.

Yukarıda belirtilen sevindirici gelişmelerin süreklilik kazanabilmesi, Haliç çevresinin kalıcı bir turizm merkezi olabilmesi için halen devam eden çalışmaların hızla sürdürülmesi ve proje aşamasındaki bir çok uygulamanın hayata geçirilmesi bölge için kaçınılmaz bir gerekliliktir.

Sonuç olarak; bir çok olumsuzluğa rağmen, Haliç ve çevresinin önümüzdeki yıllarda barındırdığı doğal, tarihi ve kültürel değerler ile dünyanın sayılı turizm merkezleri arasına gireceği kanısına varılmıştır.

Büyük bir dönüşüm sürecinden geçen Haliç çevresinin, günümüzdeki durumunu koruyabilmesi ve geliştirebilmesi için bölgenin rekreatif kimliği ve tarihi dokusu gözetilerek bir takım önlemlerin alınması gerekmektedir.

Yıllardır Haliç çevresinde faaliyet gösteren en önemli kirletici kaynak durumundaki Haliç, Camialtı ve Taşkızak Tersanelerinin taşınmasının çabuklaştırılması sağlanmalıdır. Ancak; tarihi değeri bulunan bazı bina ve havuzlara Hasköy Tersanesi'ndekine benzer bir turizm işlevinin verilmesi yerinde olacaktır.

Sadabat Mesire Alanı, Miniatürk, Sütlüce Uluslararası Kongre Merkezi, Koç Sanayi Müzesi ve Aynalıkavak Kasrı'na ulaşımın kolaylaştırılması bakımından tersanelerin taşınma sürecinden sonra, Kasımpaşa-Sütlüce arasında bir sahil yolunun tesis edilmesi, İstanbul kent merkezi ile projeler bölgesi arasındaki ulaşımı oldukça rahatlatacaktır.

"Projeler Bölgesi" olarak adlandırdığımız Sadabat Mesire Alanı, Miniatürk, Sütlüce Uluslararası Kongre Merkezi, Koç Sanayi Müzesi'nin bulunduğu sahada kıyı şeridine yakın kaçak binalar yıkılmalı, sanayi tesisleri en aza indirilmeli ve bu tesislerin atık sularını Haliç'e deşarj edilmesi önlenmelidir. Ayrıca yine bu bölgede bulunan Sadabat Mesire Alanı, Miniatürk, Sütlüce Uluslararası Kongre Merkezi ile Koç Sanayi Müzesi gibi çok büyük kültürel tesislere yakın duran ve görüntü kirliliğine neden olan yapıların kamulaştırılarak yıkılması sonucu yeni rekreatif sahaların kazanımı, bölgedeki tesislerle görsel bütünlük oluşturacaktır.

Yapılan gözlemler sonucunda Kağıthane Deresi'nin alt kesiminde dere ıslahının yapıldığı ***(Celvel-i Sim dahil)*** ancak; kuzey kesiminde ise herhangi bir ıslah çalışmasının yapılmadığı görülmüştür. Kağıthane ilçesinin kuzey bölümünde yer alan ve çeşitli kimyevi maddeler kullanan sanayi kuruluşları halen atık sularını Kağıthane Deresi'ne boşaltmaktadır. Sayıca oldukça az sayıda olsa da bu kuruluşların Kağıthane Deresi çevresinden uzaklaştırılması, Haliç'in temizlenmesi sürecine önemli bir katkı sağlayacaktır. Diğer yandan, Alibeyköy Deresi üzerinde kaba bir

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ıslah çalışmasının yapıldığı görülmüştür. Bu derenin de dip taramasının yapılarak, ıslah çalışmalarının tamamlanması gerekmektedir.

1911 yılında yapımına başlanan ve 11 Şubat 1914 yılında faaliyete geçen Türkiye'nin ilk Termik Santrali durumundaki ***Silahtarağa Elektrik Fabrikası,*** oldukça harap durumdadır. ***I.Ulusal Mimari*** üslubunu taşıyan binanın ilginç mimarisi dikkat çekmektedir. 18 Mart 1983 tarihinde faaliyetlerine son verilen Fabrika, 6 Mart 1991 tarih ve 2532 sayılı karar ile eski eser olarak onaylanmış ve enerji müzesine dönüştürülmesi planlanmıştır. Ancak yaklaşık 12 yıldır hiçbir restorasyon çalışması başlatılmamıştır. Enerji alanında önemli bir ilki gerçekleştiren bu fabrikanın, restore edilerek enerji üretim tekniğinin gelişimini sergileyecek bir müze haline getirilmesi Sütlüce'de mevcut bulunan ve ***"Modern Müzecilik"*** anlayışı ile bir çok ödüle layık görülen Koç Sanayi Müzesi ile de önemli bir bütünlük oluşturacaktır.

Haliç'in temizlenme sürecine katkı sağlamak amacıyla halen yarı açık vaziyette duran ***Valide Sultan Köprüsü'nün*** (Eski Galata Köprüsü) kaldırılması, Haliç su sirkülasyonunu hızlandıracaktır. Ayrıca, Yeni Galata Köprüsü ve Unkapanı Köprülerinde dar kazık sistemlerinin, su sirkülasyonuna önemli ölçüde engel oluşturduğu düşünülmektedir.

Özellikle güney kıyı kuşağı boyunca uzanan park ve bahçelerin alt yapı sistemlerinin yapılarak, sportif ve kültürel kullanıma yönelik düzenlemeler (açık hava tiyatrosu, açık spor kompleksleri vb.) ile bu mekanların daha işlevsel kullanılmasının sağlanması gerekmektedir.

Alibeyköy - Eyüp arasında kalan bölge, gecekondulaşmanın yoğun olarak görüldüğü bölgedir. Yerleşme için uygun olmayan, çok eğimli sahada yer alan, bir çoğu kaçak yapılan gecekondular tasfiye edilmeli ve kaçak yapılaşmanın önüne geçilmelidir.

Yine aynı bölgede Eyüp Mezarlığı'nın Alibeyköy'e doğru genişlediği ve yeni mezar yerlerinin açıldığı görülmüştür. Çok eğimli yamaçlarda taraçalama yapılarak açılan yeni mezar yerleri, ***selvi*** ağaçlarıyla olağanüstü bir görüntü veren "Tarihi Eyüp Mezarlığı" ile büyük bir tezat oluşturmaktadır. Bu nedenle; Eyüp çevresinde yeni mezar yerlerinin açılmasına izin verilmemesi, tarihi mezarlığın korunması, yerleşme ve diğer kullanımlara uygun olmayan Eyüp - Alibeyköy arasındaki dik yamaçların koru haline getirilmesi uygun olacaktır.

Taşınmaz kültür varlıklarının en yoğun olarak bulunduğu Eyüp Sultan Cami ve çevresi, 1979 yılında ***sit alanı*** olarak ilan edilmiş ve sit alanı sınırı çizilmiştir. Ancak bu kararın zamanla artan göç, dolayısıyla yerleşme karşısında yetersiz kaldığı söylenebilir. Bir çok tarihi mekan ve yapının yerleşme sahaları içerisinde kaldığı, tarihi ve kültürel dokunun büyük ölçüde bozulduğu görülmüştür. Son yıllarda yürütülen çalışmalarla Eyüpsultan Cami ve çevresindeki bir çok tarihi yapı ve makan yeniden düzenlenmiş, tarihi mezarlık, Pierre Loti Kahvesi yeni görünümüne kavuşmuştur. Başarılı denilebilecek uygulamalarla Eyüp çevresindeki tarihe ışık tutan fiziki belge niteliğindeki bir çok cami, külliye, türbe, medrese, mezar, mezar taşı, sebil ve çeşme restore edilmiş, ancak bunlardan bir çoğu da yerleşim sahaları arasında kalmaktan kurtulamamıştır.

Eyüp çevresinde görülen en büyük eksiklik, tarihi ve kültürel değerlerin gerçekçi bir envanterinin bulunmayışıdır. Günümüze kadar süregelen ilgisizlik nedeniyle tarihi değeri bulunan bir çok eser kıyıda köşede kalmıştır. Bu nedenle; bölgede yer alan tarihi ve kültürel değerlerin korunabilmesi ve kültür turizmine kazandırılabilmesi için sağlıklı bir envanterin çıkarılması gerekmektedir.

Eyüp, Defterdar Caddesi üzerinde yer alan Feshane Kültür Merkezi, yılın büyük bir bölümünde kapalı tutulmaktadır. Mükemmel durumda olan bu mekanın sadece Ramazan aylarında faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Eşsiz konumu ve geniş kullanım alanıyla Feshane binasında; sinema, tiyatro, konser gibi çeşitli kültürel etkinliklerin düzenlenmesi, bölgedeki turizmin geliştirmesi adına olumlu bir katkı sağlayacaktır.

Eyüp ve çevresinde yeni işlevler verilmesi gereken yapıların başında medreseler gelmektedir. Bu medreselerde de, Zal Mahmut Paşa Medresesinde yürütülen ***"Türk Musikisi Kursları, Mehter Takımı Çalışmaları"*** gibi sanatsal etkinliklerin yapılması medreseleri atıl durumdan kurtaracaktır.

Ayvansaray kıyı kesiminde yer alan surlar ile ***Tekfur Sarayı'nın*** bulunduğu mekan dışındaki Haliç kıyı surları, Unkapanı'na kadar yer yer yıkılmış, ayakta kalanlar ise binalar arasında sıkışıp kalmıştır. Önemli bir tarihi kalıntı olan Haliç kıyı surlarının onarılarak, bölgenin tarihi geçmişi ile görsel bir bütünlüğün sağlanması, Eyüp-Unkapanı arasında kayan kıyı kuşağındaki tarihi evlerin tarihi kent dokusuna uygun olarak restore edilmesi anlamlı olacaktır.

Turizm özelliklerini her geçen gün ön plana çıkaran Haliç çevresinin, turizme entegre sosyal tesisler (otel, restoran, eğlence yerleri vb.) açısında son derece yetersiz olduğu görülmüştür. Yakın gelecekte, İstanbul turizminin kalbi durumuna gelmesi muhtemel olan Haliç çevresinde, turizme yönelik sosyal donatı yapılarının tesis edilmesi, günübirlik olarak yaşanan turizmi daha kalıcı hale getirecektir.

Tarihi dokunun yoğun olduğu Eyüp, Balat, Fener gibi semtlerin birer kültür ve turizm semti haline getirilebilmesi için, semtlerin sahip olduğu tarihi ve kültürel yapıların onarılması ve kütüphane , kültür merkezi, sinema, tiyatro etkinliklerin yapılabileceği mekanlara dönüştürülmesi gerekmektedir. Ayrıca bu semtlerde bulunan tarihi konutların tahrip edilmesinin önüne geçilmelidir.

Her tarihi bölgede olduğu gibi Haliç çevresinde de yer alan tarihi ve kültürel değerlerin korunabilmesi her şeyden önce eğitime bağlıdır. Bu nedenle bölgedeki kültür bilincinin arttırılması için bölge halkının çeşitli etkinlikler çerçevesinde bu konuda eğitilmesi ve bilgilendirilmesi önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

AÇIKGÖZLÜ, A., 2001 "Eyüpsultan Siluetinin Manevi Dış Amilleri", **5. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, (11-13 Mayıs 2001), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.244-248.

AHUNBAY,Z., 2000 "Eyüp'teki Osmanlı Eğitim Yapıları ve Korunmalarıyla İlgili Öneriler" **4. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler,** (5-7 Mayıs 2000), Eyüp Belediyesi,Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.132-142.

AHUNBAY,Z., 1994 "Medreseler" **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, c.5 İstanbul, s.320-326.

AKAKUŞ, R., 1973 **Eyüpsultan ve Mukaddes Emanetler,** İstanbul.

ALBAYRAK, S., 2000 **Osmanlı'da Sosyal Yapı ve İstanbul,** Kiptaş Yayınları, İstanbul.

ALPAK, C., **Eyüpsultan ve Türbesi,** Anıtlar ve Türbeler Genel Müdürlüğü Yayınları. t.y

AMİCİS, E., 1981 **İstanbul,** Çev.B Akyavaş, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

ARTAN, T., 1993 **Eyüp'ün Diğer Bir Çevresi : Sayfiye ve Sahilsarayları,** Eyüp:Dün/Bugün İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı s.106-115.

BARMAN, A., 1979 **Prost'un İstanbul Nazım Plan Çalışmaları,** İstanbul-Yok Edilen Kültür Mirası İstanbul: İmar ve İskan Bakanlığı, s.10-19

BAKIR, B., 2000 "Eyüpsultan Camii'nde Yapısal Konum ve Mimari Gelişim" **4. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler,** (5-7 Mayıs 2000), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.194-202.

BARIŞTI,H.Ö.,1998 "Taşıyla Toprağıyla İstanbulda Eski Bir Semt Eyüpsultan'da Yeni Bulgular Üzerine", **2.Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler**, (8-10 Mayıs 1998) Eyüp Belediyesi Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.128-140.

BATUR, A., 1981 **İstanbul'da 19.yy. Sanayi Yapılarından Fabrika-i Humayunlar,** 1.Uluslararası Türk – İslam Bilim ve Teknoloji Kongresi , İ.T.Ü.

BEKTAŞ, C., 2001 "Eyüp Oyuncakçıları, Oyuncak Müzeleri", **5. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler,** (11-13 Mayıs 2001), Eyüp Belediyesi,Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.80-84.

BELGE, M., 1986 **Haliç Sokaklarında,** Tarih ve Toplum, c.6, s.155-162.

BOTTCHER, E., 1959 **Haliç'te Geçen Günler**, Çev. Mediha Sayar, Tarih Coğrafya Dünyası, s.22-28.

BRADUEL, F., 1984 **İstanbul'un Yaşam Çevresi,** Kültür Mirasımız, s.13.

CARBOGNANO, 1993 **18.yy. Sonunda İstanbul**, İstanbul: Eren Yayıncılık s.24-49

ÇALIŞLAR,F. 1999 "Eyüp Çömlekçiler Mahallesi Araştırmaları" , **3. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, (28-30 Mayıs 1999), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.42-52.

ÇAKAN,İ.L. ,1997 "Hadis Kaynaklarında Halid b.Zeyd (Eyüpsultan hz.)" **1. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, (9-11 Mayıs 1997), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.11-18.

ÇANTAY, G., 1999 "İstanbul'un Tarihi Topoğrafyası", 3. **Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler,** (28-30 Mayıs 1999), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.86-94.

ÇANTAY, G., 2000 "Eyüpsultan Külliyesi" **4. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, (8-7 Mayıs 2000), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.156-163

CAN, A., 2001 "Günümüzde Eyüpsultan Nasıl Algılanıyor" **5. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler,** (11-13 Mayıs 2001), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.174-186.

ÇETİNER, A., 1975 **Korunması Gereken Değerler, Haliç Yöresi,** İ.T.Ü.

ÇELEBİ, E., 1969 "Eyüp Oyuncakları" **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, Çev: Z.Danışman, c.2, Zuhuri Danışman Yayınevi, İstanbul.

ÇELEBİ, E., 1314 **Seyahatname,** İstanbul.

ÇELEBİ, K., **Şekl-i Halic-i Konstantiniye,** İ.Ü Kitaplığı, t.y

ÇETİNER, A., 1975 **Korunması Gereken Değerler, Haliç Yöresi,** İ.T.Ü.

DARKOT, B., 1938 **İstanbul'un Coğrafyası,** İstanbul: Burhanettin Yayınevi.

DE BEYLİYE, L., 1902 **L,Habitation Byzantine,** ed. Ernst Leroux, Paris.

DOĞAN, M., 2000 "Büyük Fetih ve Eyüp Sultan" **4. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler,** (5-7 Mayıs 2000), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.400-408.

DOĞANER, S., 1991 "İstanbul Limanı: Kuruluş, Gelişim ve İşlevleri" **İ.Ü Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülten,** Sayı: 8.s.115-144.

DOĞANER, S., 1993 "İstanbul'da Gemi İnşa Sanayi" **Türk Coğrafya Dergisi,** Sayı:28 65-114.

DWİGHT, H., 1915 **Constantinople,** 0ld ard New, Longmans, Green & Co,. London-Paris.

---------- **İstanbul Kapıları,** Tarih ve Toplum, C.7, s.214-221.

ELDEM,N. ,1998 "Eyüpsultan Camii ve Yakın Cevresi" **2. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler,** (8-10 Mayıs 1998), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.51-53

EMİN, M.,1998 "Eyüp Sultan İsmi Üzerine" **2.Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler,**(8-10 Mayıs 1998) Eyüp Belediyesi Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.162-166

ERDEM, A., 2001 "Eyüp'te Sivil Mimari Örnekleri ve Koruma Sorunları" **5. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler,** (11-13 Mayıs 2001), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.144-152.

ERİNÇ, S., 2001 **Jeomorfoloji II**, Der Yayınları. İstanbul.

ERİNÇ,S., 1974-77 "İstanbul Boğazı ve Çevresi" **İ.Ü Coğrafya Enstitüsü Dergisi** Sayı:20-21, İstanbul.

ERALP.T.N., 1998 "Eyüp Sultan ve Osmanlı Hükümdarlarının Kılıç Kuşanma Törenleri Taklid-İ Seyf" **2.Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler**,(8-10 Mayıs 1998) Eyüp Belediyesi Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.150-154.

ERSES, M., 1998 "Kuruluşundan Günümüze Eyüpsultan'da Kimlik Arayışı" **2.Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler,** (8-10 Mayıs 1998) Eyüp Belediyesi Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.294-311.

EYİCE, S., 1975 "Tarihte Haliç" **İ.T.Ü Haliç Sempozyumu**.

EYİCE, S., 1993 "Ayvansaray" **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

EYİCE,S. ,1998 "Eyüpsultan Semtinde Tarih ve Sanat Tarihi" **2. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler,** (8-10 Mayıs 1998), Eyüp Belediyesi,Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.12-37.

EYİCE, S., 2000 "Piyer Loti" **4. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, (5-7 Mayıs 2000), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.370-400.

EYİCE, S., 1995 "Eyüpsultan Külliyesi" **İslam Ansiklopedisi**, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı,s.9-12.

EYİCE,S., 1995 "İlk Kuruluşundan Türk Devrinin Başlarına İstanbul," **İstanbul Armağanı** , c.1, Büyükşehir Yayınları, İstanbul.

GALENTE,A., 1953 **Fatih Sultan Mehmet Zamanında İstanbul Yahudileri**, İstanbul.

GAUTİER, T., 1971 **İstanbul,** Çev.N.Berk, İstanbul Kitaplığı, İstanbul.

GELEÇ, F., 2001 "Eyüp Oyuncakları" **5. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler,** (11-13 Mayıs 2001), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.218-224.

GENİM,S. ,1997 "15 ve 16. Yüzyılda Eyüp" **1. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler,** (9-11 Mayıs 1997), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.142-147.

GÖREN,A., 1995 **Tarih Boyunca Galata ve Unkapanı Köprüleri,** Antik Dekor, s32.

GÖREN,A., 1997 **"Geçmişten Günümüze Ayvansaray" 1. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler,** (9-11 Mayıs 1997), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.148-171.

GÖYMEN, K., 1993 "İstanbul Projeler" **İstanbul Dergisi**, No:6,s. 28-29.

GROSVENOR, A., 1985 **Constantinople,** General Lew Wallance, London.

GUİLLOV, A., 1974 **La Sivilisation Byzantine,** B.Arthaud, Paris.

GÜVEN,E., 1998 "Eyüpsultan Türbesine Vakfedilen Eserler" **2. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler,** (8-10 Mayıs 1998), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.312-323.

GÜVENEN, Y., 2000 "Eyüpsultan'ın Kültür Hayatımıza ve İstanbul Şehirleşmesine Etkileri" **4. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, (5-7 Mayıs 2000), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.470-494.

---------- **Haliç Civarının Jeolojisi,** Bogaziçi Üniversitesi Haliç sorunları Sempozyumu, 1976, İstanbul.

---------- **Haliç'in Geoteknik Sorunları**, İ.T.Ü. Haliç Sempozyumu 1975, İstanbul.

HASKAN, M.N., 1997 **Eyüpsultan Tarihi,** 2.Baskı, İstanbul: Eyüpsultan Belediyesi, s.9-22

HATİP, M.T., 1993 **Haliç / Fener – Balat Sahil Şeridinde Tarihsel ve Fiziksel Çevre Araştırması,** Y.L. Tezi ,Y.T.Ü

HİSAR, A.Ş., 1958 **İstanbul ve Pierre Loti,** Baha Matbaası, İstanbul.

İNALCIK. H., 1993 "Eyüp Projesi" **Eyüp: Dün/Bugün** T.V.Y Yayınları, İstanbul.

İNALCIK, H., 1992 "Eyüpsultan'da Yapılması Gerekenler" **İstanbul Dergisi** No:3 s.148-149.

İNCİCİYAN, P.G., 1956 "Çarşı ve İmalathaneler, Kiliseler, Camiler"**18.Asırda İstanbul,** İstanbul: İstanbul Matbaası, s.26-43

İNCİCİYAN, P.G., 1976 **18.Asırda İstanbul**, Çev:Hrand Anderesyan, İstanbul, s.93.

---------- **İstanbul'un Fethi,** Belediye Matbaası, İstanbul, 1949.

---------- **İstanbul Haliç Sahillerinin Geotekniği,** Türkiye İnşaat Mühendisliği 1. Teknik Kongresi, 1962 Ankara.

KADAYIFÇI,H., YALÇIN,H., 1999 "Eyüp Cami ve Merkez Civarında Yürütülen Koruma Amaçlı Kentsel Tasarım Çalışma ve Uygulamaları" **3. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler,** (28-30 Mayıs 1999), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.402-419.

KAFADAR, C., 1993 "Eyüp'te Kılıç Kuşanma Törenleri" **Eyüp: Dün/Bugün**, İstanbul Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, s.50-62.

KARA,F.E., 1998 "Eyüpsultan Yerleşme Dokusunun Tarihsel Süreç İçerisinde Gelişimi – Değişimi" **2. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler,** (8-10 Mayıs 1997), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.278-294.

KARA,F.E., 1997 "Eyüpsultan Tarihi Yerleşme Dokusunda Planlama ve Uygulama İlişkileri" **1. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, (9-11 Mayıs 1997), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.121-138.

KARA,F.E., 1999 "Bir Dünya Kenti İstanbul" **3. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler,** (28-30 Mayıs 1999), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.102-122.

KARA, F.E., 2001 "Eyüp'te Kültürel Sosyal ve Rekreatif Doku Odakları" **5. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, (11-13 Mayıs 2001), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.156-170.

KAYRA, C., 1990 **İstanbul'un Kısa Tarihi,** İstanbul Haritaları, İstanbul: Türkiye Sınayi Kalkınma Bankası, s.26-32.

KAYRA, C., 1990 **İstanbul Mekanlar ve Zamanlar,** Ak Yayınlar, İstanbul.

KESKİN, A., 1976 **Haliç Çevresinin Yerleşme Sorunları,** Mimarlık, Sayı:149, s.62-63

KOMAN,M., 1886 **Eyüp Sultan Loti Kahvesi ve Çevresi,** Türkiye Turing Otomobil Kurumu Yayınları.

KONYALI, İ., 1951 "Ebu Eyyübi Ensari Türbesi" **Tarih Hazinesi**, Sayı:1.s.495

KÖMÜRCİYAN,E., 1998 **İstanbul Tarihi 17.yy.'da İstanbul,** Eren Yayıncılık Ltd.

KUBAN, D., 1970 **İstanbul'un Tarihi Yapısı,** Mimarlık, Sayı.5, İstanbul.

KURAN, A., 1993 "Eyüp Külliyesi" **Eyüp Dün/Bugün**, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, s.124-129

KURAN,A., 1986 **Mimar Sinan ,** İstanbul.

MASARACI, Y., 2001 "Şehir Müzesindeki Eyüp İmalatı Eserler" **5. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, (11-13 Mayıs 2001), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.112-116.

---------- **Miniatürk Tanıtım Kataloğu**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kültür Sanat A.Ş, İstanbul, 2001.

MÜLAYİM,S., 1997 "Piyer Loti'den Eyüp Sırtları" **1. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler,** (9-11 Mayıs 1997), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.99-101

OSMAY, S., 1993 "Metropoliten Alan ve Konut Dokusu" **İstanbul Dergisi**.No:5, s.152-153

OSTRAWSKİ, J.W., 1948 **Haliç'in İnkişafı İçin Yeni Tasavvurlar,** Arkitekt,9-12, s.33

ÖNKAL,H.,1998 "Eyüp Türbeleri" 2. **Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, (8-10 Mayıs 1998), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.70-75.

ORTAYLI,İ., 1984 **İstanbul'dan Sayfalar**, Hil Yayınları, İstanbul.

ÖZASLAN, N., 1999 "Eyüp Kentsel Tarihinde Osmanlı Öncesi Dönem" **3.Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler,** (28-30 Mayıs 1999), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.452-462

ÖZASLAN, N., 2000 "Eyüp'te Kentsel Dokunun Gelişimi" **4. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, (5-7 Mayıs 2000), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.184-194.

ÖZSOY, İ., 2001 "Son Eyüp Oyuncakçısı" **Popüler Tarih Dergisi**, İstanbul.

ÖZTÜRK, S., 2000 "Osmanlı Toplumuna Eyüp'ten Bakış" **4. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, (5-7 Mayıs 2000), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.438-448.

PARLAR, G., 1997 "Gravürlerde Eyüp" **1. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, (9-11 Mayıs 1997), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.438-448.

PEKİN, A., 1992 "İstanbul'un Kutsal Semti Eyüp" **Skylife Dergisi**, No:12, s.91-97.

SAATÇİ, S., 2000 "Sinan'ın Eyüp'teki Eserleri" **4. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler,** (5-7 Mayıs 2000), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.178-184.

SAATÇİ, S., 2001 "Sinan'ın Eyüp'teki Eserleri Üzerine Gözlemler" **5. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, (11-13 Mayıs 2001), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.152-156.

---------- **Sadabat Mesire Koruma ve Geliştirme Projesi**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Projeler Daire Başkanlığı, İstanbul,t.y.

SERDAROĞLU, R., 1955 "İstanbul'un Tarihçesi" **Büyük İstanbul Albümü**, İstanbul Osman Yalçın Matbaası, s.12-21.

SIRMA,İ.S.,1998 "Ebu Eyyup El Ensari'yi Konstantiniyye Surlarına Kadar Getiren Amil Neydi" **2. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler,** (8-10 Mayıs 1998), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.54-57.

SOYHAN,C., 1997 "Tekfur Sarayı Çevresi ve Çiniciliği" **1. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, (9-11 Mayıs 1997), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.79-81.

SÖNMEZ,N.,1997 "Saliha Sultan Çeşmesi Restorasyonu" **1. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, (9-11 Mayıs 1997), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.82-89.

SÖNMEZ,Z.,1997 "Sinan'ın Mimarlığında Zal Mahmut Paşa Külliyesinin Yeri" **1. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler,** (9-11 Mayıs 1997), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.90-98.

TANMAN.B.,1998 "Kılıç Kuşanma Törenlerinin Eyüpsultan Külliyesi ile Yakın Çevresine Yansıması" **2. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, (8-10 Mayıs 1998), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.76-93.

TANMAN,B.,1997 "Eyüpsultan'da Tarikat Yapıları" **1. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, (9-11 Mayıs 1997), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.99-101.

TANPINAR, A.H., 1992 **Beş Şehir**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

TOĞROL, E., 1986 **Haliç'in Geoteknik Sorunları ve Çözüm Yolları**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

UZUN, A., 1999 "Bizans ve Osmanlı Döneminde Eyüp Sultan'ın Kabri ve Etkileri" **3. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, (28-30 Mayıs 1999), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.314-320.

ÜLKE, R., 1957 **İstanbul Anıtları Ayvansaray, Balat-Fener Semtlerindeki Anıtlar,** 1957

ÜNLÜ, N., 1981 **Haliç Kıyılarında Meydana Gelen Deformasyonlar**, Y.L Tezi, İ.T.Ü

YALÇIN, H., 1999 "Eyüp Cami ve Merkez Civarında Yürütülen Koruma Amaçlı Kentsel Tasarım Çalışma ve Uygulamaları" **3. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, (28-30 Mayıs 1999), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.402-420

YALÇIN,H., 2000 "Kültür Mirası Yapıların Korunması ve Kullanımı" **4.Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, (5-7 Mayıs 2000), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.238-252.

YALÇINKAYA, T., 2001 "Eyüp'te Oyuncakçı Çıkmazı" **5. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, (11-13 Mayıs 2001), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.96-100.

YAVUZ, H., 1999 "İslami Ziyaret Merkezi Olarak Eyüp Sultan" **3. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler,** (28-30 Mayıs 1999), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.282-290.

YENİŞEHİRLİ-OĞLU,F., 1994 "Çömlekçilik" **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi** Kültür , Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

YENEN, YAKAR., 2001 "Eyüp'te Ekonomik ve Sosyal Değişimin Fiziksel Doku Aracılığında İncelenmesi" **5. Eyüpsultan 2001 Sempozyumu Tebliğler**, (11-13 Mayıs 2001), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.130-139

YENEN,Z., 2000 "Planlamada Veri Oluşturmak Üzere Eyüp'te Korunacak Değerler" **4. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, (5-7 Mayıs 2000), Eyüp Belediyesi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.164-178

YENEN,Z., AKIN,O., YAKAR,H., 2000 **Eyüp Dönüşüm Sürecinde Sosyal-Ekonomik Mekansal Yapı**, YTÜ Mimarlık Fakültesi,Şehir Bölge Planlama Bölümü,Eyüp Belediyesi Yayınları, İstanbul.

WALS, R., 1839 **Constaninople the Seven Churches of Asia Minor**, Fisher, Son, London – Paris.

WİLZİNGER, K., 1925 **Byzantiniesche Boudenk meeler zu Konstantinopel**, Hnnover.

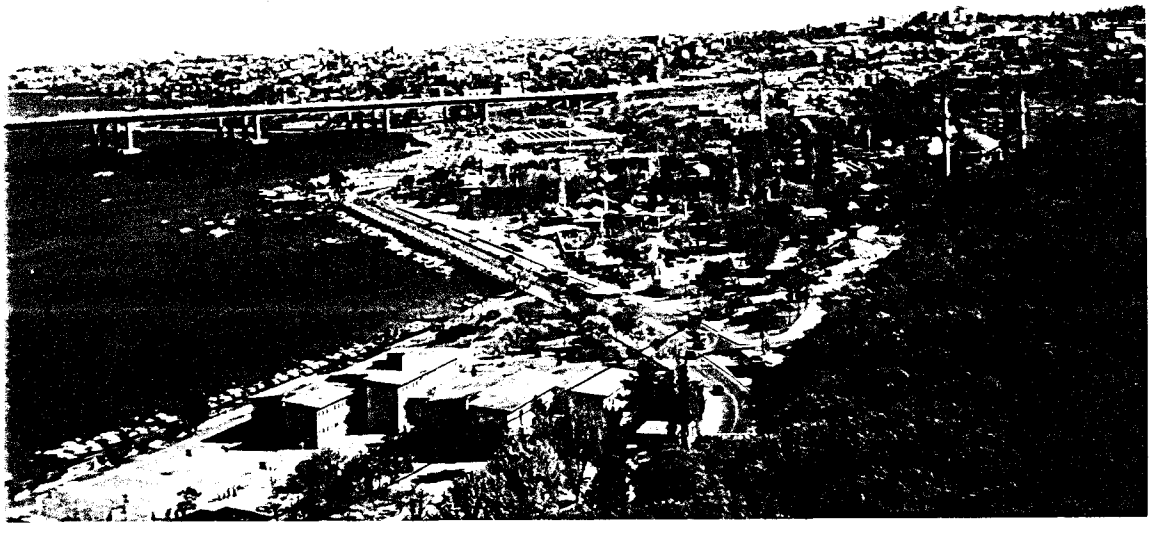
ZENGER,Y., 1997 "Özel Dokulu Kent Parçalarının Çağdaş Yaşama Adaptasyonu,"**1. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler**, (9-11 Mayıs 1997), Eyüp Belediyesi,Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.139-141.

EKLER

Fotoğraflar

Fotoğraf: 23
Pierre Loti Tepesinden Haliç ve Çevresi

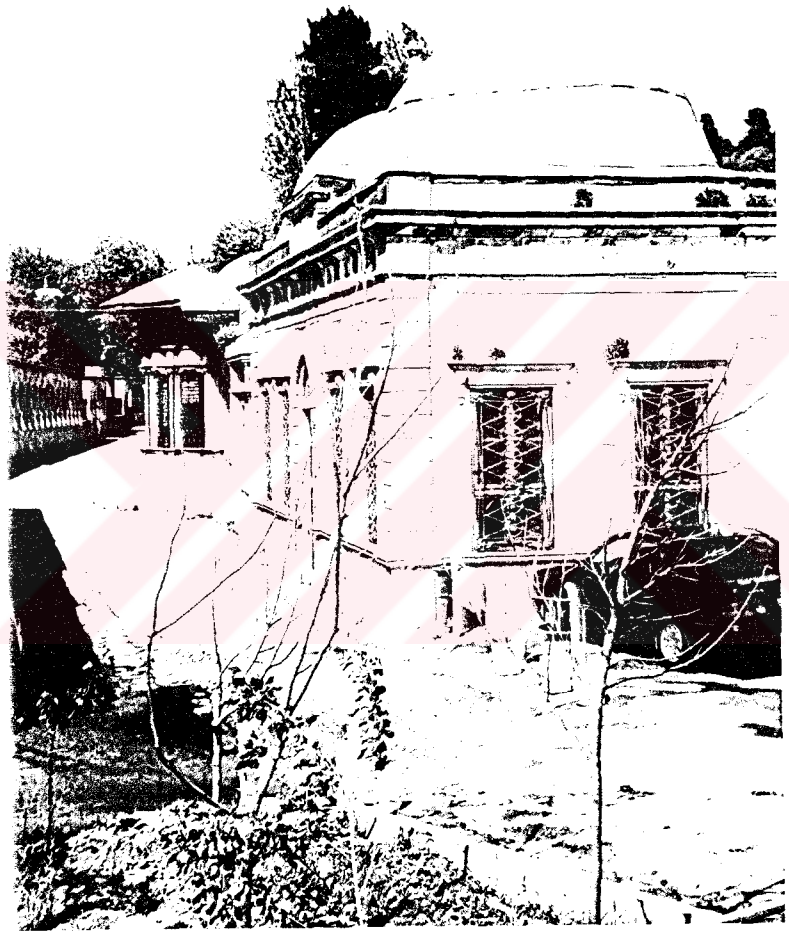
Fotoğraf: 24
Eyüpsultan Çevresi ve Haliç

Fotoğraf: 25
Eyüpsultan Meydanı

Fotoğraf: 26
Eyüpsultan Çarşısı

Fotoğraf: 27
Hazireler Sokağı (Eyüpsultan)

Fotoğraf: 28
Eyüp'te Tarihi Konutlar

Fotoğraf: 29
Pierre Loti Kahvesi

Fotoğraf: 30
Eyüp'te Restore Edilmiş Tarihi Bir Konut Örneği

Fotoğraf: 31
Pierre Loti Belediye Konaklama Tesislerinden Bir Görüntü

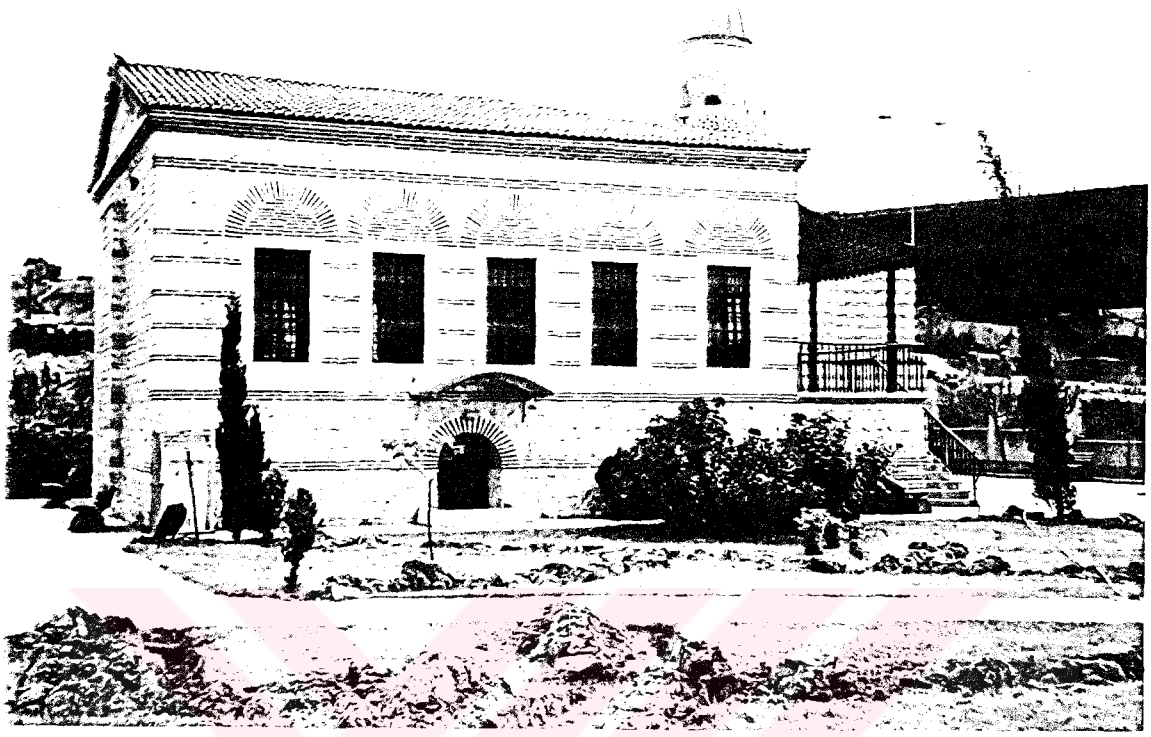
Fotoğraf: 32
Zal Mahmut Paşa Cami

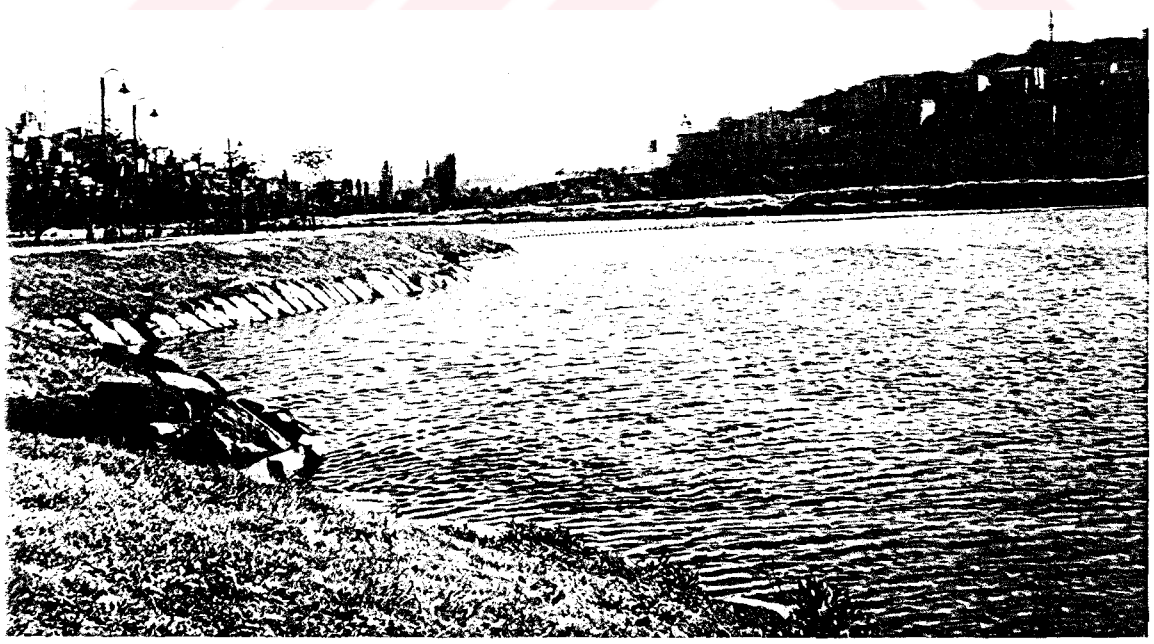
Fotoğraf: 33
Şah Sultan Türbesi ve Külliyesi Girişi

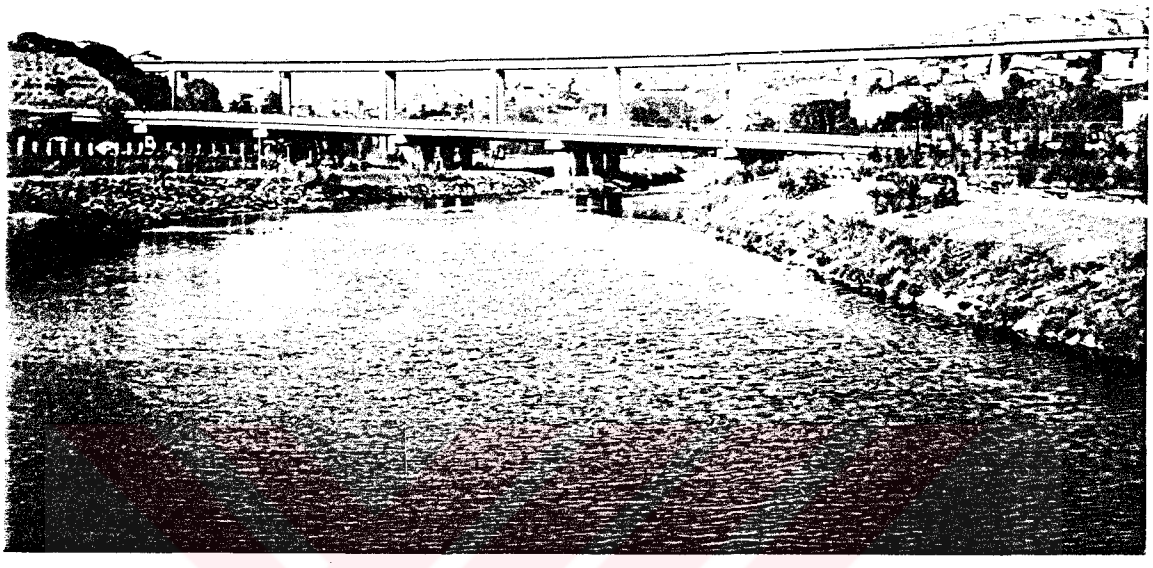
Fotoğraf: 34
Şah Sultan Çeşmesi ve Külliyesi (Mehterhane)

Fotoğraf: 35
Hacı Hüsrev Cami (Ayvansaray)

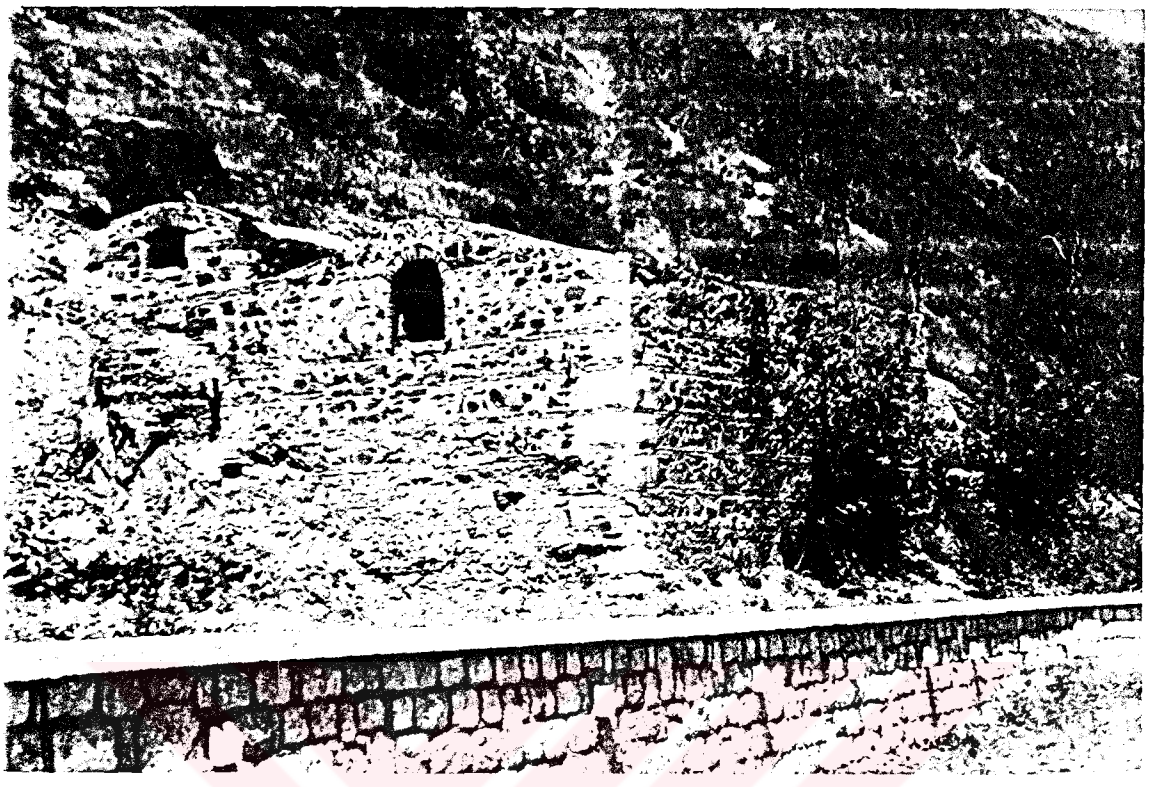
Fotoğraf: 36
Kağıthane Deresi

Fotoğraf: 37
Sadabat Mesire Alanı Pilot Bölgesi

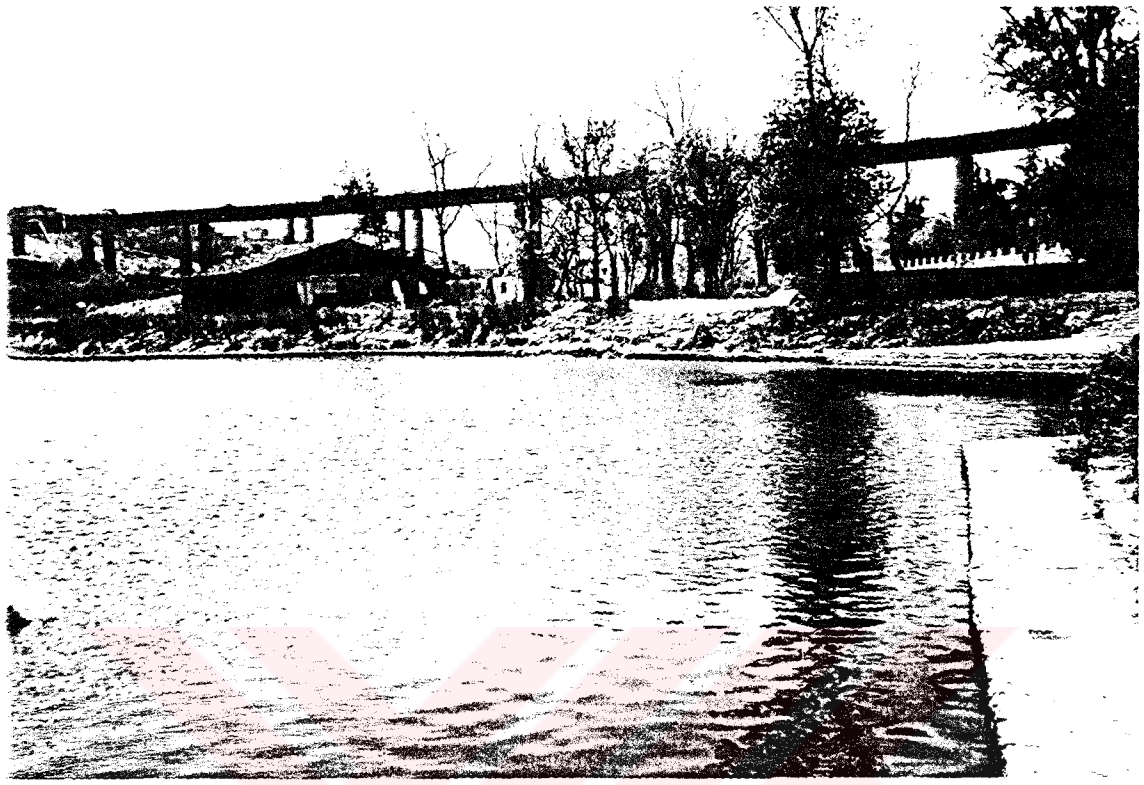
Fotoğraf: 38
Cetvel-i Sim (Sadabat)

Fotoğraf: 39
Tarihi Midilli Ahırı (Sadabat)

Fotoğraf: 40
Kuğulu Göl (Sadabat)

Fotoğraf: 41
Sadabat Cami İskelesi

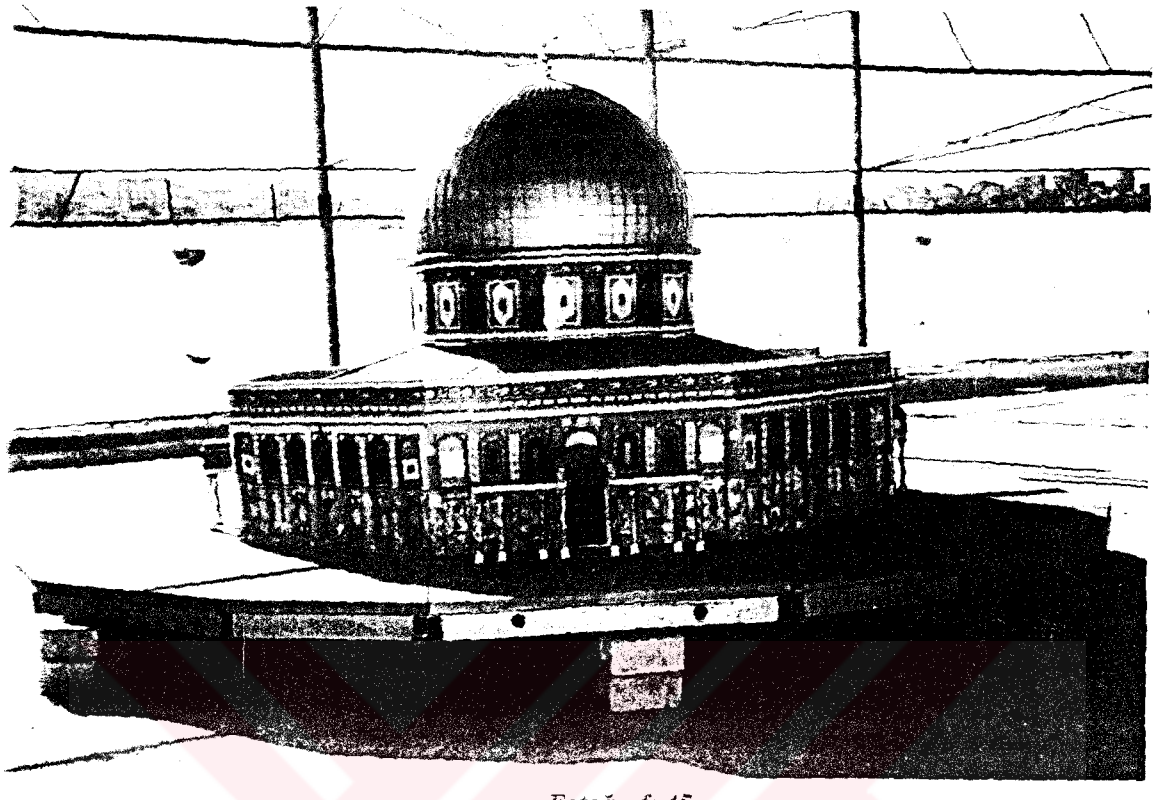
Fotoğraf: 42
Sütlüce Uluslararası Kongre Merkezi

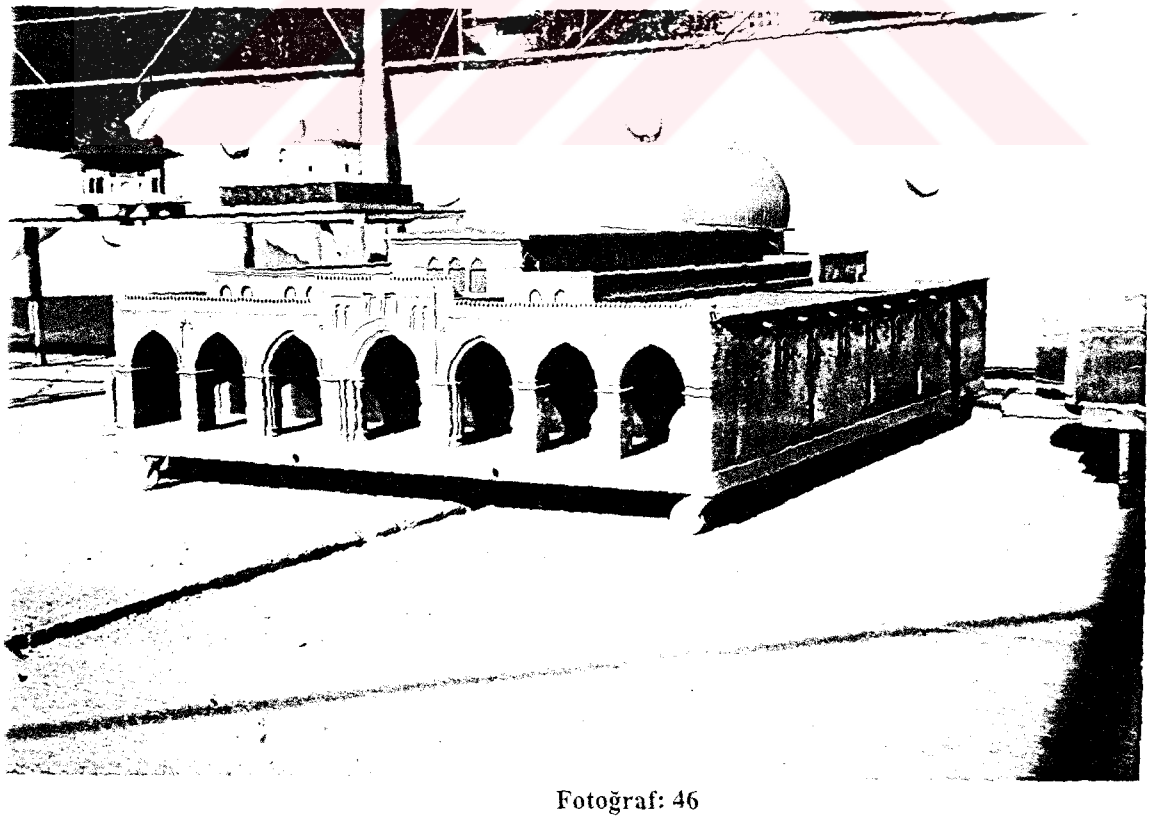
Fotoğraf: 43
Miniatürk İnşa Sahası (1)

Fotoğraf: 44
Miniatürk İnşa Sahası (2)

Fotoğraf: 45
Miniatürk'te Sergilenecek Eserlerden Mescid-i Aksa (Kudüs)

Fotoğraf: 46
Miniatürk'te Sergilenecek Eserlerden Kubbetüs Sahra (Kudüs)

Fotoğraf: 47
Feshane Kültür Merkezi

Fotoğraf: 48
Feshane Kültür Merkezi ve Bahçesi

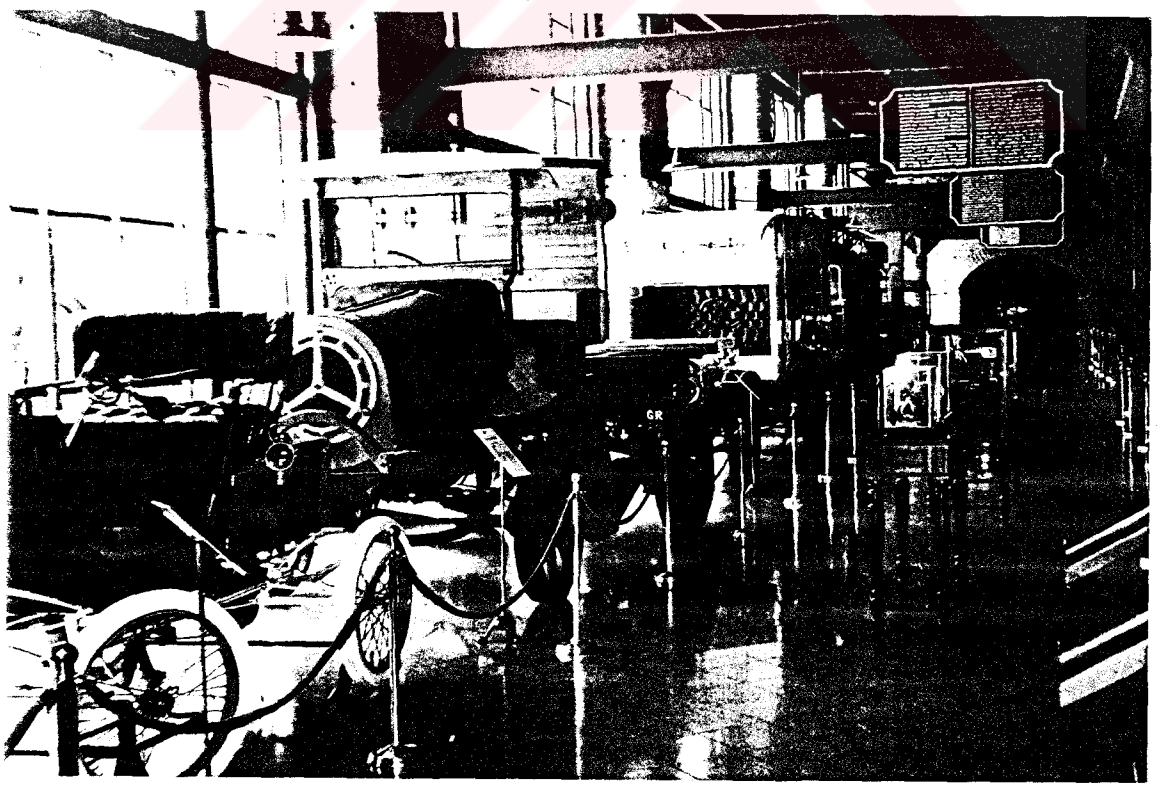
Fotoğraf: 49
Koç Sanayi Müzesi Lengerhane Binası

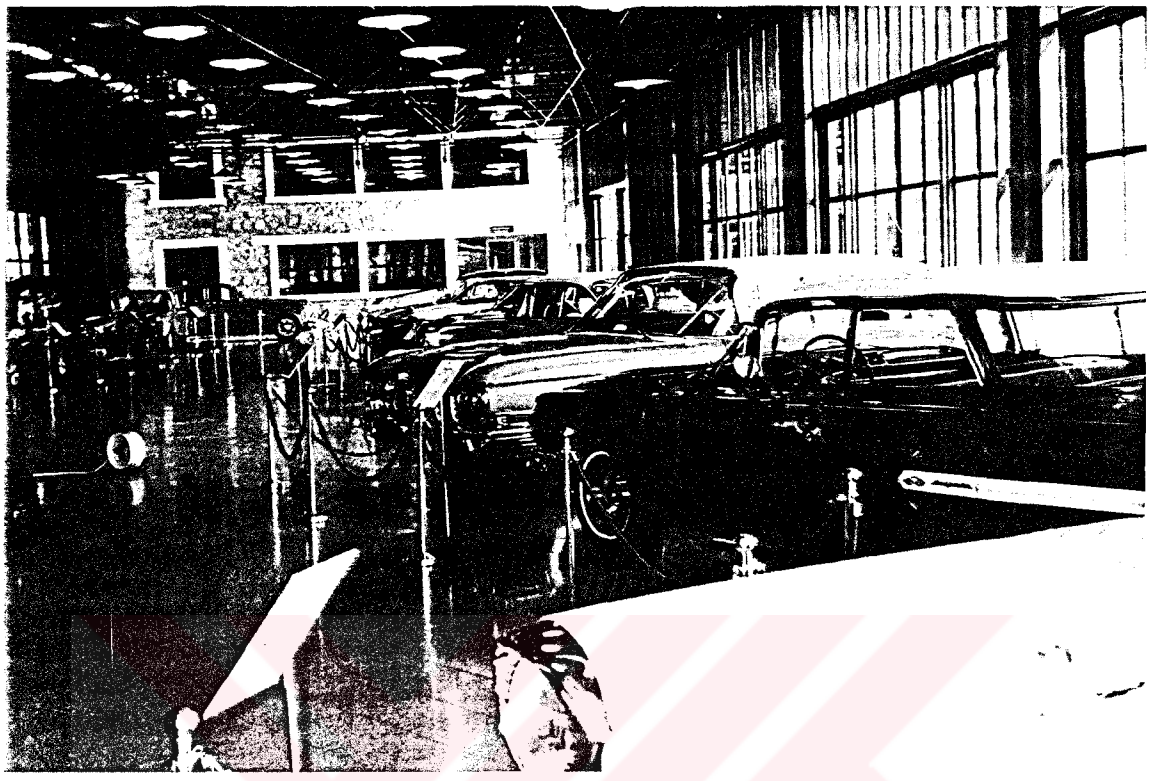
Fotoğraf: 50
Koç Sanayi Müzesi Hasköy Tersanesi Bölümü

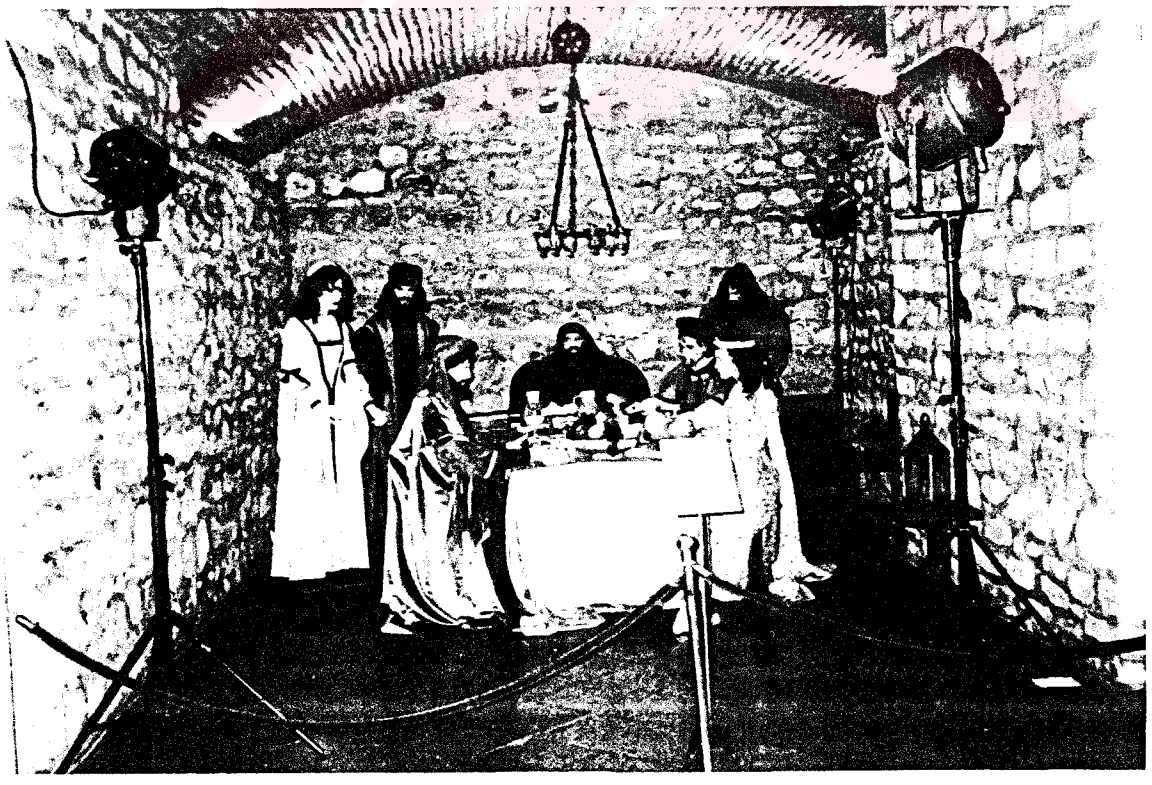
Fotoğraf: 51
Koç Sanayi Müzesi ve Sütlüce Sahili

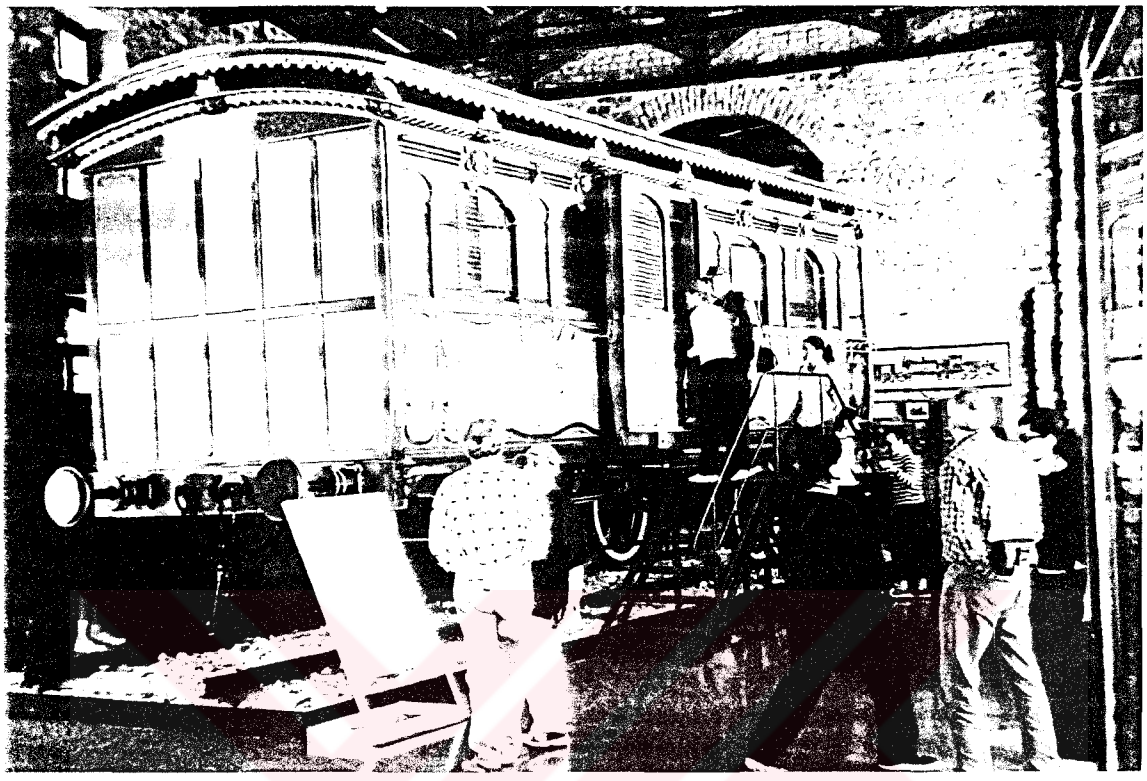
Fotoğraf: 52
Koç Sanayi Müzesi Tarihi Arabalar (1)

Fotoğraf: 53
Koç Sanayi Müzesi Tarihi Arabalar (2)

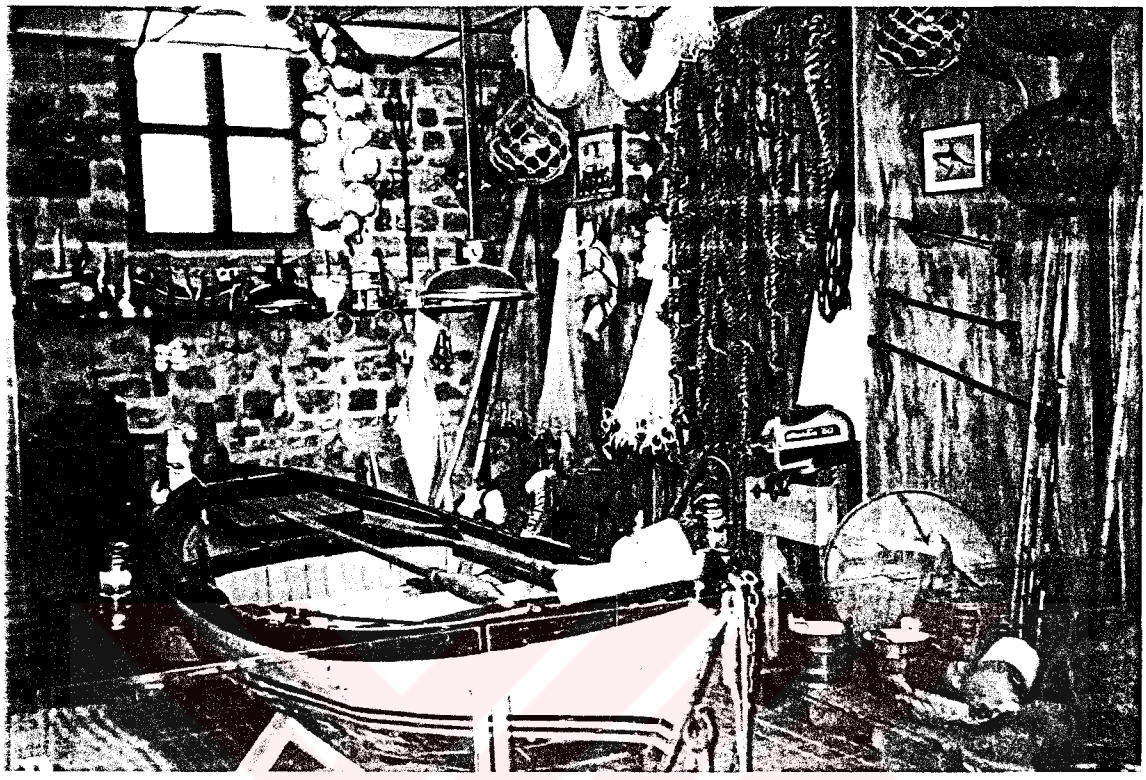
Fotoğraf: 54
Koç Sanayi Müzesinden Bir Mekan

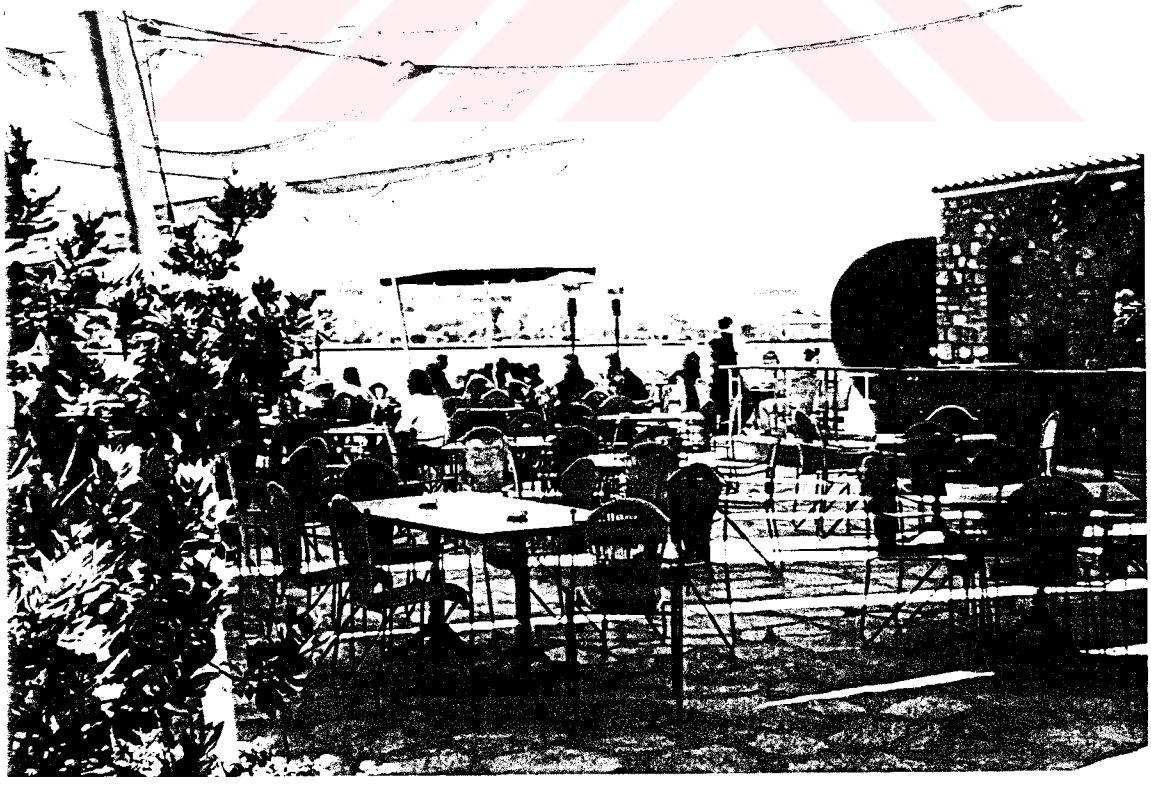
Fotoğraf: 55
Sultan II.Abdülhamit Saltanat Vagonu (Koç Sanayi Müzesi)

Fotoğraf: 56
Koç Sanayi Müzesinde Sergilenen Bir Uçak

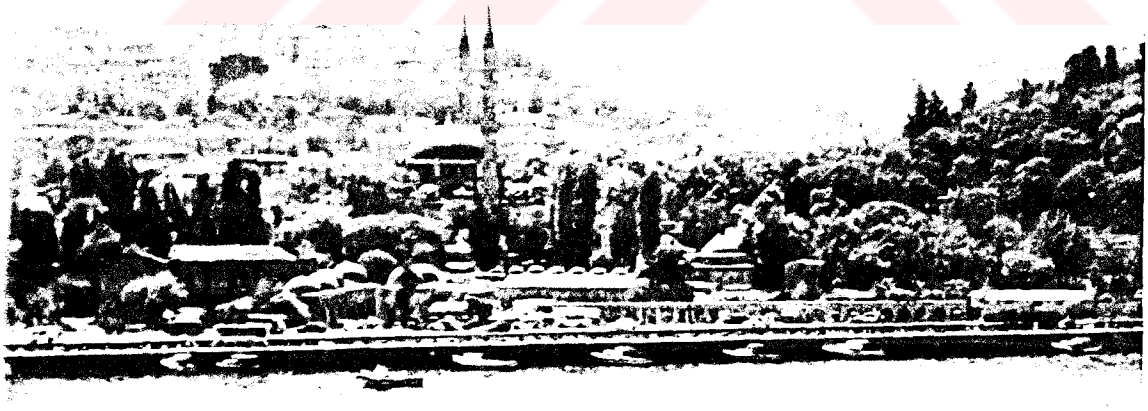
Fotoğraf: 57
Koç Sanayi Müzesi Balıkçılık Köşesi

Fotoğraf: 58
Sütlüce Sahillerinde Bir Restoran (Koç Sanayi Müzesi)

Fotoğraf: 59
Camialtı ve Taşkızak Tersaneleri

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Fotoğraf: 60
Sütlüceden Eyüp Sahilleri, Eyüpsultan Cami ve Çevresi